

ÂLEMNÜMÂ

İNSAN VE TOPLUM

ALEMNUMA HUMANITIES

Yıl / Year : 2024

Cilt / Volume :1

Sayı / Number :1

Kısaltılmış İsim / Abbreviated Name: Âlemnümâ

Kapsam / Scope: Sosyal ve Beşeri Bilimler / Social Sciences and Humanities
Periyot / Period: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık) / Biannual (June & December)
Yayın Dili / Publication Language: Türkçe – Almanca-İngilizce-Fransızca / Turkish-German-English-French

ÂLEMNÜMÂ İNSAN VE TOPLUM, yılda en az iki kez yayımlanan uluslararası, hakemli, akademik bir dergidir.

Âlemnümâ Humanities, is an international, peer-reviewed, academic journal published at least twice a year.

ÂLEMNÜMÂ İNSAN VE TOPLUM'daki makaleler İngilizce başlık, öz (150-400 kelime), anahtar kelimeler (en az 3-en fazla 5 kavram) ve APA 7 Atıf Sistemi'ne uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

The articles in Âlemnümâ Humanities contain an English title, abstract (150-400 words), keywords (minimum 3-maximum 5 concepts) and a bibliography prepared in accordance with the APA 7 Citation System.

İletişim / Communication

KSÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Avşar Yerleşkesi 46100 / Kahramanmaraş / Türkiye
KSU Faculty of Humanities and Social Sciences/ Kahramanmaras / Turkiye

Tel: 0 344 300 41 01

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/alemnuma>

e-mail: alemnuma@ksu.edu.tr

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ
İMAM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

ÂLEMNÜMÂ İNSAN VE TOPLUM
ALEMNUMA HUMANITIES

Sahibi / Owner

T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Adına Rektör

Prof. Dr. Alptekin YASIM

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Yakup POYRAZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Dr. Öğr. Üyesi Derya KARATAŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Emin TOROĞLU-Coğrafya (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YENİKALE-Edebiyat (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)
Doç. Dr. Oktay DUMANKAYA-Arkeoloji (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)	Dr. Öğr. Üyesi Özlem Serap ÖZKAN YILDIZ-Psikoloji (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)
Doç Dr. Cengiz ŞAVKILI-Tarih (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)	Dr. Öğr. Üyesi Alpogu KAMRAN-Felsefe (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KURT-İngiliz Dili ve Edebiyatı (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet OK-Arkeoloji (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Semih SARIGÜL-Mütercim ve Tercümanlık (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)	Arş. Gör. Dr. Merve Sefa YILMAZ- Sosyoloji (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/ Türkiye)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara/Türkiye)	Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR (Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/Türkiye)
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Semerkant Devlet Üniversitesi, Semerkant/Özbekistan)	Doç. Dr. Aleksandar FOTİC (Belgrad Üniversitesi, Sırbistan)
Prof. Dr. Yılmaz IRMAK (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye)	Doç Dr. Neriman HASAN (Ovidius Üniversitesi, Romanya)
Prof. Dr. Yunus KAPLAN (Osmaniye Korkutata Üniversitesi, Osmaniye/Türkiye)	Doç. Dr. Marijan PREMOVIC (Montenegro Üniversitesi, Karadağ)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara/Türkiye)	Doç. Dr. Semih YEŞİLBAĞ (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye)
Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR (Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep/Türkiye)	Dr. Öğr. Üyesi Handegül CANLI (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye)
Prof. Dr. M. Zahit YILDIRIM (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş/Türkiye)	

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK	Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/Türkiye
Prof. Dr. M. Sait KURŞUNOĞLU	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye
Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Prof. Dr. Memet YETİŞGİN	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Prof. Dr. Ersin Kaya SANDAL	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Prof. Dr. Edith Gülçin Ambros	Viyana Üniversitesi, Viyana/Avusturya
Prof. Dr. Benedek PÉRI	Budapeşte Eötvös Lorand Üniversitesi, /Macaristan
Prof. Dr. İrfan Morina Hasan	Priştina Devlet Üniversitesi, Priştina/Kosovo
Prof. Dr. Kımbat Karatışkanova	Ahmet Yesevi Üniversitesi /Kazakistan
Doç. Dr. Turusbek Asanov	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi /Kırgızistan
Doç. Dr. Sadi GEDİK	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Doç. Dr. Elçin İBRAHİM	Milli İlimler Akademisi, Bakü/Azerbaycan
Doç. Dr. Firengiz KERİMLİ	Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü/Azerbaycan
Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye
Doç. Dr. Dzana RAHİMİC RAMİC	Saraybosna Üniversitesi, Saraybosna/Bosna Hersek
Doç. Dr. Mustafa Edip ÇELİK	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye
Doç. Dr. Akın TEMÜR	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Stefan Rathert	KSÜ, Kahramanmaraş/Türkiye
Dr. Milica SMAJEVIĆ ROLJIĆ	Belgrad Üniversitesi, Belgrad/Sırbistan
Dr. Gabriel VACARIU	Bükreş Üniversitesi, Bükreş/Romanya
Dr. Maral TAGANOVA	Türkmenistan İlimler Akademisi, Aşkatat/ Türkmenistan
Dr. Azzaya BADAM	Moğolistan Devlet Üniversitesi, Ulanbator/Moğolistan
Dr. Nuri BRİNA	Prizren Ukshin Hoti Üniversitesi, Prizren/Kosova

Redaktör-Dil Editörleri / Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Hayriye BİLGİNER	Almanca, KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KURT	Fransızca, KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep CANLI	İngilizce, KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Arş. Gör. Büşranur ASLAN	Türkçe, KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Teknik Koordinatör / Technical Coordinator

Yusuf ÖZTUNÇ	KSÜ, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
--------------	-----------------------------------

Şekil ve Dizgi Sorumlusu / Form and Typesetting Responsible

Arş. Gör. Dr. Kadirhan ÖZDEMİR	KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
--------------------------------	--

Dergi Sekreteri / Secretary

Fatma KELLEROĞLU	KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı
------------------	--

Hakem Kurulu / Referee Board

ÂLEMNÜMÂ İNSAN VE TOPLUM yılda iki kez yayımlanmaktadır. Dergi, en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır.

Alemnuma Humanities is published twice a year. The journal uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers.

Açık Erişim Politikası / Open Access Policy

ÂLEMNÜMÂ İNSAN VE TOPLUM, içeriğine anında açık erişim sağlamaktadır.

Alemnuma Humanities provides immediate open access to its content.

Amaç ve Kapsam / Aim and Scope

Âlemnümâ İnsan ve Toplum, Türkiye ve dünyada sosyal ve beşeri bilimler alanındaki bilimsel araştırmaları yayınlamayı, bu alana yenilikçi yaklaşımlar sunmayı ve genel olarak sosyal bilimler alan yazınına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. E-dergi olarak yayın hayatına başlayacak Âlemnümâ İnsan ve Toplum; tarih, edebiyat, dilbilimi, dil öğretimi, çeviri, coğrafya, psikoloji, arkeoloji, sanat tarihi, felsefe ve sosyoloji vb. sosyal bilimlerin tüm temel alanlarında gerçekleştirilmiş araştırma, derleme ve kitap incelemesi türündeki özgün çalışmaları kabul etmektedir. Sosyal bilimler alanında nicel, nitel ve karma yöntemlerle yapılan eleştirel yazın, değerlendirme, meta analiz çalışmalarını, özgün fikirler ve model önerilerini de içeren tüm bilimsel makaleler dergimizin yayın alanı kapsamındadır.

Âlemnümâ İnsan ve Toplum (Âlemnümâ: Human and Society) aims to publish scientific research in the fields of social and human sciences in Turkey and worldwide, provide innovative approaches to these fields, and contribute to the overall body of literature in social sciences. Âlemnümâ İnsan ve Toplum, which will be launched as an e-journal, accepts original studies in the form of research articles, reviews, and book analyses conducted in all core areas of social sciences, including history, literature, linguistics, language teaching, translation, geography, psychology, archaeology, art history, philosophy, and sociology. The journal's scope also encompasses scientific articles in the social sciences employing quantitative, qualitative, and mixed methods, including critical reviews, evaluations, meta-analyses, original ideas, and model proposals.

İÇİNDEKİLER CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Sayfa / Page

Mehmet KURT

1-28

GORİOT BABA ROMANINDA KÜLTÜREL ÖGELERİN ÜÇ AYRI ÇEVİRMEN TARAFINDAN TÜRKÇEYE AKTARILIŞININ ÇEVİRİ BİLİMSEL AÇIDAN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

A Comparative Study of the Transposition of Cultural Elements in the Novel Father Goriot into Turkish by Three Different Translators from a Translation Studies Perspective

Fatma KELLEROĞLU

29-39

MEVLİD GELENEĞİ ÇERÇEVESİNDE VEFÂT-I FÂTIMATÜ'Z-ZEHRÂ

The Passing of Fatimah al-Zahra within the Context of the Mevlid Tradition

Hakan BOLULU

40-52

ARŞİV VESİKALARINA GÖRE YERLEŞİM YERİ OLARAK ELBİSTAN'IN TARİHİ DURUMU VE STRATEJİK KONUMU AÇISINDAN İL OLMA POTANSİYELİ

According to Archive Documents, The Historical Status of Elbistan as a Settlement and Its Potential to Become a Province in Terms of Its Strategic Position

İnceleme Makaleleri / Review Articles

Sayfa / Page

Zeynep ELÇİÇEK; Ahmet YENİKALE

53-70

FUZÛLÎ'NİN BİR MÜSEDDESİNİN DİL İÇİ ÇEVİRİ VE İNCELEMESİ

Intra-Language Translation and Analysis of a Museddes by Fuzûlî

Sezer ÜÇGÜL

71-85

OLUR REDİFLİ KASİDESİNDEN HAREKETLE FUZÛLÎ'NİN ANLAM VE SANAT DÜNYASI

Fuzûlî's World of Meaning and Art Based on His Kasidah with the Rhyme of Olur

Dergimizde yayımlanan makaleler, türlerine ve geliş tarihlerine göre sıralanmaktadır.

GORİOT BABA ROMANINDA KÜLTÜREL ÖGELERİN ÜÇ AYRI ÇEVİRMEN TARAFINDAN TÜRKÇEYE AKTARILIŞININ ÇEVİRİ BİLİMSEL AÇIDAN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ*

Mehmet KURT¹

Öz

Yüzyılımızın ortalarından itibaren bilimselliğe bürünen aktarım, son zamanlarda dünyamızdaki küreselleşme süreciyle, ülkelerin birbirlerine dil farklılıklarına rağmen ortak bir dille iletişim kurarak daha yakınlaşmalarını, birbirlerinin kültürlerine olan ilgiyi daha da artırmış ve ülkelerin bu yolla birçok alanda gelişmelerini sağlayan bir araç olmuştur. Bu tanımlama, hemen hemen birçok kuramcı tarafından paylaşılmaktadır. Buradan aktarımın dil ve kültür olmak üzere iki boyutunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu incelemede, Balsac'ın Goriot Baba romanında geçen Fransız kültürel öğelerin Türkçeye aktarımlarında iki ayrı çeviri bilimci, Newmark ve Venuti'nin stratejilerinden faydalanılmıştır. İncelemenin ana konusu, kültürel öğelerin aktarımıdır. Bunun için Venuti'nin Yerileştirme ve Newmark'ın ise "Deyimsel aktarım" yönteminin kültürel öğelerin aktarılmasında daha uygun olduğu görülmüştür. Bu incelemede amaç, Balsac'ın Goriot Baba romanında "Deyimsel aktarım" ve "Yerileştirme" yoluyla Türkçeye aktarılan kültür öğelerinin üç ayrı çevirmen tarafından, değişik zaman dilimlerinde yapılan çevirilerinin, aktarım açısından karşılaştırmalı bir inceleme yaparak farklılıklarını, benzerliklerini ve hangi kuramcının kuramının uygulandığını örneklerle ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Aktarım, Kültürel öğeler, Yerileştirme, Yabancılaştırma, Deyimsel Aktarım.

A Comparative Study of the Transposition of Cultural Elements in the Novel Father Goriot into Turkish by Three Different Translators from a Translation Studies Perspective

Abstract

Since the mid-20th century, translation has taken on a scientific character, and recently, with the globalization process in our world, it has become a tool that allows countries to come closer together by communicating in a common language despite their linguistic differences, thereby increasing interest in each other's cultures and facilitating developments in various fields. This definition is widely shared by many theorists. It is understood that the translation offers two dimensions: language and culture. In this study, the strategies of two different translation scholars, Newmark and Venuti, were utilized to analyze the transfer of French cultural elements into Turkish. The main theme of this study is the translation of cultural elements. For this purpose, it was observed that Venuti's "domestication" and Newmark's "idiomatic translation" strategy were more suitable for the translation of cultural elements. The aim of this analysis is to reveal the differences and similarities between cultural elements in the translation of Balsac's novel 'Goriot Baba', which were transferred to Turkish through 'idiomatic transfer' and 'indigenization', by three different translators in three different time periods through a comparative and explanatory analysis. Thus, main differences between their theoretical approaches will be discussed based on textual examples.

Keywords: Translation, Cultural Elements, Domestication, Foreignization, Idiomatic Translation.

* Geliş Tarihi: 5 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 23 Aralık 2024

Kurt, M. (2024). "Goriot Baba Romanında Kültürel Öğelerin Üç Ayrı Çevirmen Tarafından Türkçeye Aktarılışının Çeviri Bilimsel Açıdan Karşılaştırmalı İncelenmesi". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 1-28.

¹ KSÜ, Kahramanmaraş/ Türkiye, mkurt27@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-7786-0429.

GİRİŞ

İnsanoğlu sürekli gelişen bir varlık olmasıyla, kendisi geliştikçe ihtiyaçları da o derece farklılaşmakta ve artmaktadır. Topluları oluşturan insanların, ekonomik, sosyal, politik ve özellikle kültürel açıdan birbirlerinden farklı oldukları gibi, gereksinimleri de o oranda artmakta ve bu özellikler genel anlamda toplumların birbirine karşı olan cazibelerini de beraberinde getirmektedir. Yaşamı boyunca yenilikler peşinde koşan ve yenilikleri yaşama geçiren insan, teknolojilerin ve bunun sonucunda ekonomik düzeylerinin gelişmesiyle de günlük yaşantısını renklendirecek yabancı kültürlerle ilgi duymuştur. Bu ilgiye ülkelerin gelişmişlik düzeyleri büyük katkılar sağlamıştır. Bu noktadan hareketle, gelişen her toplumun yaşamındaki genel kültürel amaçlarından bir tanesi, kendi kültürü dışındaki yabancı kültürleri öğrenmek, onları edinmek, böylece hayatına renk katmak ve bilgi dağarcığını genişleterek yaşamını daha güzel bir biçimde sürdürmektir. Böylece, toplumlar gelişme süreçlerindeki gelişim halkalarını artırdıkları sürece, gelişmelerine katkıda bulunmuşlardır. Tüm bu gelişmeleri farklı dilden insan topluluklarının ilişkileriyle sağlayan aktarım ve çeviridir. Çeviri ve aktarım, her ikisi de aynı eylemi ifade ederler. Ancak burada çevirmenler tarafından göz ardı edilen bu eylemin birbirinden oldukça farklı olduğunu İlhami Sığircı'nın şu sözünden anlaşılmaktadır: “*Makina sadece çevirir, insan aktarır.*” (Sığircı, 2022: 23). Yazar, bu sözünü açarak, her eğitim düzeyindeki insanların anlamasına yönelik şöyle demiştir: “*Makine sadece çevirir, insan ise yorumlar.*” (Sığircı, 2022, 1). “Aktarma” eylemi akademik, bir terim oysa “yorumlama” her insanın anlayabileceği bir fiildir. Sığircı'ya göre, çevirinin bir yorumlama örnekçesi işi olduğunu ilk kez Gadamer ortaya koymuştur. Gadamer' in bu görüşünü şöyle açıklamaktadır: “Çeviri, yorumlama örnekçesidir; çünkü çeviri bizi yalnızca bir sözcük bulmaya değil aynı zamanda onun özgün anlamını tamamen yeniden inşa etmeye zorlar; gerçek bir çeviri her zaman açıklanabilir bir anlamayı içerir” demiştir (Sığircı, 2022: 99). Buradan, hem Sığircı'nın hem de Gadamer'in makina çevirisinin insan çevirisinden tamamıyla farklı olduğu sonucu çıkmaktadır ki, bu da ayrı bir araştırma konusudur. Biz de bu çalışmamızla birlikte ve bundan böyle, bu iki eylemin (*aktarmak ve çevirmek*) anlam farkını göz önünde bulundurarak kullanacağız. Demek ki, insanın bugüne gelmesindeki en önemli etkenlerden birisi, farklı dillerden insanların ilişki kurmalarını sağlayan dil ve onun aktarımının yapılması sayesinde gerçekleşmiştir. Son zamanlarda, aktarma alanına makina çevirileri girmiş, çevirideki tüm kuramları alt üst etmiş, çevirmenlerin yazılı ve sözlü aktarımlarındaki güzel ifade biçimlerini unutturmaya başlamıştır. Makina çevirisi, artan nüfus ve iş yoğunluğuna paralel olarak geliştirilmiş bir programdır. Bu sayede, çevirmenin işi hem hafiflemiş, hem de kolaylaşmıştır. Ancak bu kolaylık ve hafifleme karşısında, metin açısından bakıldığında, dilsel kullanım bozuklukları, düşük cümlelerle karşılaşma olasılıkları, anlam kargaşası vb. bazı sorunlarla yüz yüze gelme durumu oldukça sık görülmektedir. Böyle bir durumda doğru çeviriden söz etmek olanaksızdır.

Çalışmamızın amacı, aktarım ve aktarımın alt dalı olan Venuti'nin *yerlileştirme* ve Newmark'ın *deyimsel aktarım* stratejilerinin ışığında, kültürel öğelerin üç ayrı çevirmen ve üç ayrı zamanda yapılmış Goriot Baba romanındaki kültürel öğelerin aktarım yoluyla Türk okuyucusuna nasıl aktarıldığı, öncelikle aktarımın ne olduğuna bakmakta yarar olduğu düşünülmüş ve daha sonra, aktarım-kültür ilişkisini kuran çevirmenlerin aktarım örneklerini vermektir. Amacımız, çeviri bilimsel açısından farklı aktarımlardaki kültürel deyişlerin, kalıp ifadelerin, deyimlerin, varsa anlam farklılıklarını ortaya koyabilmek ve en mantıklı, en doğru kültür aktarımını bularak aktarım ürününü belirlemek ve bu alana katkıda bulunmaktır. Bu çalışmanın bel kemiğini oluşturan konu genel olarak kültürün *deyimsel aktarımı*dır.

Dil ve kültür bir sayfanın iki ayrılmaz yüzeyi gibidir. Biri eksik olduğunda, aktarımdan söz etmek olanaksızlaşır. Aktarımın önemi bu kadar büyükken, bu eylemi kimler yapar? Aktarım için en az iki dili, kültürleriyle birlikte iyi bilen ve bu bilgilerle kendi dil ve kültürünün olanakları içinde en uygun ifade şeklini bularak aktarım yapabilen kimseye çevirmen adı verilir.

Zira Anadolu'nun kırsal kesimlerinde, sadece para kazanmak için yerel halktan gençlerin, hatta çocuk denecek yaştaki kimselerin, tarihi ve turistik öneme sahip ören yerlerinde, çevirmenlik (!) yaptığını zanneden insanların yaptıkları aktarımlara aktarım demek olanaksızdır. Aktarım bu kadar basit olsaydı, Çerkez, Çeçen vs. dilleri kendi içinde Türkçeye sorumsuzca çeviren yerel halkın hepsi çevirmen kabul edilirdi. Bu durum tüm dünya dilleri için geçerlidir ve evrenseldir. Oysaki çevirmenin, yukarıda da belirtildiği gibi, dilini konuştuğu ülkenin kültürünü, deyimlerini, farklı ifade yollarını bilmesi gerekmektedir. Çevirmenin yaptığı iş, daha sonraları meslek haline gelmiş ve çevirmenlik adı altında bir ad türetilmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren bu alan, çeviri bilim adı altında bilim dalı haline gelerek bilimsel bir kimlik kazanmıştır. O halde aktarım ne demektir? Aktarımın çok çeşitli tanımları vardır; Aktarıma, yaptığı iş açısından bakıldığında, dünyanın en önemli işlerinden sayılan dil, din, politika, teknik, sanayi, hukuk, tıp vb. tüm bilimlerle iş birliği yaparak insanların da birbirleriyle iletişim kurmasında, iç ve dış ülkelerle işlerini geliştirmede, toplumların birbirini tanınmasında, kısaca dünyanın gelişmesinde ve dünya ülkeleri ve toplumlarının küreselleşmesinde en büyük rolü oynayan bir araçtır aktarım. Aktarım aile içinde başlar, uluslararası ilişkiler düzeyine kadar çıkar. Aşağıda önemli bazı bilim insanlarının yaptıkları aktarım tanımlarına yer vermekle, aktarımın daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Aktarım, Çevirmen ve Kültürel Aktarım

20. yüzyılın başlarında, aktarımın bilimsel bir konuma kavuşmasından sonra, dilbilimin ve edebiyatın alt dalı olmaktan çıkmış, bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Böylece, sözcük ve tümcelerin doğrudan, birebir erek dile aktarılması olarak değil, dil ile birlikte o dilin kültürünün de aktarılması gerekliliği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Zira kültürü aktarıma katmadan yapılan aktarımlar eksik aktarım olarak kalacaktır. Bu alanda yukarıda isimlerinden söz edilen iki aktarım kuramcısı Newmark ve Venuti'nin ortaya koymuş oldukları kuram ve düşünceler son derecede önemlidir. Bu sayede, çevirmenlere büyük yükler ve sorumluluklar yüklenmiş, aktarım daha somut bir yapıya girmiştir.

Çeviri, basit biçimiyle bir dildeki sözcük ya da cümleyi erek dile doğrudan ve doğru olarak aktarmaktır. Sığircı'nın şu sözüyle çeviri eylemi ikiye ayrılmaktadır: “Makine sadece çevirir, insan aktarır” (Sığircı, 2019, 23) Burada iki eylem söz konusudur: çevirmek ve aktarmak. Çeviriyi makine çevirisi olarak algılamakta, insanın yaptığı çeviriye ise “aktarım” demektedir. Çevirmen ise, bu aktarımı tam anlamıyla yapan aracı kimsedir. Aktarımda en doğru yolun, kaynak dildeki anlamın, erek dilde de aynı şekilde ifade karşılığını bulmaktır; diğer bir deyişle, aktarım, bir eşdeğer bulma, hatta yaratma işidir. Bu işi insandan başka kimse yapamaz. Aktarım sürecini günlük işlerden bir inşaat sürecine benzetecek olursak: A noktasında bulunan malzemeler bir karıştırıcıya aktarılıp, yeni bir malzeme elde edildikten sonra, taşıyıcının bu yeni malzemeyi bir araçla B noktasına aktarmasına benzetilebilir. Aktarımın önemli özelliklerinden biri, aktarım yaparken, en doğru yolun kaynak dildeki anlamın, erek dilde eşdeğerliliğini bulmak ya da buna eşdeğer bir yararında bulunmaktır. Erek dildeki eşdeğerlilik, sözcük, sözcük dizisi veya deyime ilişkin bir ifade olabilmektedir. Aktarım sürecinde çevirmenin en zorlandığı kısım bu noktadır. Bu eşdeğerliliği bulmak, çevirmenin en az iki dil açısından edimine ve edincine bağlıdır. Ters durumda, doğru bir aktarımdan söz etmek olanaksızdır.

Çevirinin bilimsel tanımına gelince, Berke Vardar çeviriyi şöyle tanımlamaktadır: “...bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden edebi değeri, içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar, ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracıdır” der. Georges Mounin'e göre ise aktarım: “Bir dili çevirmek için, iki koşulu yerine getirmek gerekmektedir, tek başına biri yeterli olamaz, yabancı dili iyi öğrenme, o dili kullanan topluluğun kültürünü bilmekle olur.

Hiçbir aktarım bu iki koşul yerine getirilmedikçe yeterli sayılamaz” demiştir (Mounin, 1963, 236). Demek ki, aktarım yapabilmenin ilk koşulu bu alanda uzmanlaşmış insan faktörünün bulunmasıdır.

Bu koşulların yerine getirilebilmesi için, Mounin’in de dediği gibi, çevirmenin güçlü bir hafızaya ve pratik bir zekâyâ sahip olması, konuştuğu anadilin ve erek dilin dilbilgisini ve kültürünü çok iyi bilmesi, bu dillerin deyimlerini ve birçok alanındaki kelime bilgisine sahip olması ve pratik düşünme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Buradan, çevirmenliğin her dil bilen başaracağı bir iş olmadığı ve basite alınmaması gerektiğinin altını çizmekte yarar vardır. İşte, yukarıda sayılan özelliklere sahip az kişi bulunduğundan, andaş (simültane) aktarımlarda, yetişmiş insan bulmak oldukça zordur. Zira andaş aktarım, yüksek dil edimine, tümceleri anında çevirebilecek anlama ve erek dil özelliklerine dönüştürebilme yeteneğine, hızlı ve pratik zekâyâ, sahip olmayı gerektirir. Andaş çeviri alanında, kadın sayısının erkeklere nazaran biraz fazla olması, bayanların uzun süreli hafızalarının erkeklere nazaran daha güçlü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, kadın andaş çevirmenler, erkeklere nazaran sahnede daha başarılı olmaktadır.

Çeviri ve aktarımın farklı tanımlamalarını belirttikten sonra, bu noktada aşağıda aktarımın önemli bir parçası sayılan ve bu çalışmamızın temelini oluşturan kültür ve aktarım ilişkisine göz atmak gerekecektir.

En ilkel insan topluluklarından, bugün en gelişmiş insan topluluklarına kadar, bütün toplumların kendilerine has bir kültürlerinin olduğu artık hepimiz tarafından kabul edilmiş bir gerçektir. O halde “kültür” nedir? Kültür, bir milleti öteki milletlerden ayıran yaşam tarzı, ait olduğu ulusa özgü duygu ve düşünce birliğinin tümüdür. Başka bir tanım ise şöyledir: “Kültür, dış etkilere maruz kalan ve zamanımızda sıkça değişebilen canlı bir kalıttır.” Her toplumda bulunan ve toplumlara göre değişiklik gösteren, bulunduğu toplumun her şeyiyle kendisinin dışındaki kültürlerle farklılık gösteren, adeta bulunduğu toplumun aynası konumunda bulunan “*kültür*” aktarım eylemindeki öneminden dolayı, yukarıdaki tanımlamaların dışında, birkaç açıdan daha bakmakta yarar vardır. Kültürle birlikte uygarlık kavramı da eş anlamda veya birbirlerine karıştırılarak biri diğerinin yerine kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte kültür şöyle tanımlanır: “Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür” (Türkçe sözlük, 2011, 1558). Peter Newmark ise, kültürü “yaşam biçimi” ve “belli bir dili ifade aracı olarak kullanan bir topluluğa özgü yaşam biçiminin dışavurumları” (Newmark, 1988, 94) olarak tanımlarken, yine “Newmark için iyi bir aktarım yapabilmenin ön koşulu ise kaynak metni ve kültürü iyi çözümleyebilmektir.” (Taş, 2017, 5). Diğer taraftan, Simge Çilyüz (2020), kültürü “insanlığın maddi ve manevi olarak ürettiği değerlerin bütünüdür” olarak tanımlamaktadır. Ziya Gökalp ise kültürü şu sözleriyle tanımlamaktadır: “İnsan toplumlarının bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani kişiler arasındaki uyumu sağlayan kurumlar hars (kültür) kurumlarıdır. Bu kurumların tamamı o cemiyetin harsını (kültür) oluşturur” diğer bir deyişle “toplumların özdeki gelişmeleri” veya “...sadece bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, aklî, estetik, dil, ekonomik ve fen hayatlarının ahenkli bir bütünüdür” olarak tanımlamaktadır Başka bir tanımında Ziya Gökalp kültürü: “Bir millette, yaygın terbiye yoluyla toplumdan kişilere geçen ruh hallerinin toplamına kültür denir” demiştir (Önder, 1979, 3). Son olarak, “Kültür en genel anlamda insanoğlunun kendisinin yarattığı, biçim verdiği ve sonradan biçim verilmemiş, dönüştürülmemiş doğanın dışında kalan her şeydir” olarak tanımlamaktadır (Can, 2019, 357). Bu tanımlara bakıldığında, kültürün ortak paydasının insanların yaşam şekli, insanlar arasındaki uyum olduğuna ve kültürün dilden ayrı tutulamayacağına altı çizilmiş olmaktadır.

Yukarıdaki kültür tanımlarından özet olarak toplumun bir parçası olduğunun ve dil ile ayrılmaz bir bütün oluşturduğunun veya bir paranın iki yüzü gibi düşünülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bütün bu tanımlardan süzülen bir tanımlamayı da biz yapalım:

Tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde ortaya konan bütün maddi ve manevî değerlerin bütününe kültür denir. Kültürü oluşturan değerler kuşaktan kuşağa devredilen sosyal bir kalıt olarak yaşamın içinde yer alır ve yıllarca canlılığını korur. Bu yüzden kültür ulusaldır, özü itibarıyla değişmez ve tamamen değiştirilemez. Kültürün bu kadar uzun bir yaşam sürmesinin altında genel olarak inançlar, değer yargıları, örf ve âdetler, zevkler, kısaca insan tarafından oluşturulmuş, her şeyiyle insana özgü özellikler taşıyan her şeye sahip olması yatar. Bir ulusun dinsel inancı, konuştuğu dili, ulus sevgisi, tarih bilgisi ve tüm birikimi kültürünü oluşturan öğelerdir. Kültür, bir ulusun kimliği, varlığının göstergesi, yaşam biçimidir ve onları diğer uluslardan ayıran bir özelliktir. Toplumların dilleri, inançları, giyim biçimleri, yemek kültürleri, sanat yapıtları ve yaşam biçimleri birbirlerinden farklıdır. Bu farklılıklar ulusların zenginliklerini gösterir. Ulusların kültür birikimleri, ulusların kalıtı sayılırlar. Kültür kendi başına bir anlam taşımaz, onu anlamlandıran, değişik toplumlara tanıtan dildir. Kültür dilin hamurudur. Çevirmenin tanımına gelince, kısaca yukarıda sayılan kültür öğe ve özellikleri aktarımda ustaca kullanabilen, aktarım eylemini yapan kişi olarak tanımlanabilir. Buradan kültürel aktarıma bakıldığında, aktarım işinin çevirmen açısından ne kadar zorlu bir yol olduğunu, aktarım sürecinden kolayca anlaşılabilir.

Kültürel Aktarım

Çalışmamızın genel amacı, kültürel öğelerin aktarımı olduğundan, kültürel aktarım bazen bir romandan, bir düz resmi yazı aktarımından yapılabilmektedir. Ancak diğer aktarım çeşitlerinden genel olarak daha fazla dilbilgisi ve toplum kültürüne sahip olmayı gerektirmektedir. Kültürel aktarım, yukarıdaki kültür tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere, aktarımın ağırlığı yanında, bu alan çevirmeni de zorlayan alanlardan biridir. Yukarıda sözü edilen zorluklar karşısında, dil bilen veya dil bölümünden mezun olanların çoğunlukla doğrudan aktarımı meslek edinmemelerinin nedeni bu zorluklardır. Bu zorluklar çevirmenlik yapabilecek kişileri karar vermekte güç durumlara soktuğu açık gerçektir. Bu düşüncüyü Onur Bilge Kula'nın şu sözleri pekiştirmektedir: "Çevrilebilirliği çevirmenin bilgisi, birikimi ve dil yetisiyle ilişkilendirerek, belli bir dil başarısı ve dil birikimiyle metne yaklaşan bir çevirmenin, her metni çevirebileceğini" savunur (Ayata ve Şenöz, 2021, 113). Kültürel aktarımda, her aktarım eyleminde olduğu gibi, eylemin merkezinde çevirmen vardır. Çevirmen, var olan aktarım yöntemlerini uygulamakta tereddüt etmediği sürece, bu alanda başarılı olan kimsedir. Günümüzde çeviri bilimin gelişmesinden dolayı birçok aktarım yöntemi bulunur. Bu nedenle çevirmen, bir toplumun kültürel öğesini başka bir dile aktarırken, sadece nasıl aktaracağına, hangi ifade biçimini kullanacağına iyi karar vermesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için Ladmiral "...çevirmenin her iki dili iyi bilmesi dışında, güçlü bir genel kültüre sahip olması gerektiğini..." söyler (Ladmiral, 1979). Bu konuda Bölükbaşı, "...mütercimim kaynak ve erek dile hâkim olması çevirinin anlaşılır olması açısından önemli bir husustur" derken, çevirmenin mesleki yetkinliğine, bilgi ve becerisine işaret etmiştir. Bir ulusun dilini ve kültürünü oluşturan öğeler, o ulusa özgü yaşanmış, biçimlendirilmiş, değişikliklere uğramış ve günümüze kadar gelmiş, bulunduğu toplumla özdeşleşerek o topluma mal olmuş, bulunduğu toplumun sosyal yaşantısını, duygularını, zevklerini, renklerini yansıtan ulusal öğelerdir. Dolayısıyla aktarım yaparken, dili kullanırken, kültürü ihmal etmek çevirmeni yalnızca sürükler. Buradan kültürün bir özelliğinin de kişisel olmayıp, toplumsal olduğu sonucuna varılmış olmaktadır. Kültür ve toplum birbirinden ayrılmaz ikili olarak görülmelidir; bu ikiliden biri varsa ancak diğerinden söz edilebilir.

Yukarıda yapılan tanımlamalardan, aktarım-kültür ilişkisine bakıldığında, çevirinin bir kültür aktarımı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu görüşün kuramcılarında ünlü çeviri bilimci Hans J. Vermeer, aktarımı, kültürel açıdan açıklamaya çalışırken şöyle demiştir: "*kültür*" ü insan davranışının ana kurallar dizgesi olarak betimlemeye başladım. Yalnızca insan davranışının değil kuşkusuz. Herhangi bir canlı varlık... doğduğunda, kendisiyle birlikte kendi

dünyasına... karmaşık bir yetenekler ağı ya da eğilimler de getirir..." Ötekiler" le yaşamı sürdürülebilmek için davranış "kuralları" na uymayı öğrenmeleri gerekmektedir. İşte bu kuralların toplamına "kültür" adını verdik..." (Vermeer, 2008). "Aktarımın dilsel bir aktarımdan ibaret olmadığını belirten Reiss ve Vermeer, aktarımın kültürel bir aktarım olarak da tanımlanabileceğini savunmuşlardır." (Erkurt, 2023, 196).

Aktarım farklılıklarına çeviri bilimsel bakımdan daha geniş bir açıdan bakabilmek amacıyla, söz konusu romanın üç ayrı çevirmen tarafından yapılan kültürel deyişlerin, deyimlerin, kalıp ifadelerin aktarım örnekleri ve farklılıkları incelenmiştir. Geçmiş ile gelecek arasındaki bağı kuran aktarım, kültürlerin birbirleriyle etkileşmesini sağlayarak kültürlerin zenginleşmesini, çeşitlenmesini sağlamıştır. Geçmişle günümüz arasındaki kültürel farklılıkları görebilmemizi aktarıma borçluyuz. Zira bu çalışmamızda üç ayrı çevirmenin yaklaşık 5-6 yıl arayla yaptıkları aynı romanın aktarımlar ortaya konulacak, varsa farklılıklar tespit edilip, aktarım hataları ortaya konacaktır. Bu aktarım ve çevirmenleri seçerken, ülkemiz için öneme sahip olan aktarımda zaman farkını da göz önünde bulundurarak farklı zamanlarda çevrilmiş romanlar seçilerek, dilsel deyişliklerle aktarım farkları gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmamızda, Balsac'ın Goriot Baba adlı romanının üç ayrı çevirmen tarafından yapılan aktarımlarında geçen deyimsel kültürel öğelerin, Newmark'ın kültürel öge sınıflandırmasıyla, Venuti'nin Yerlileştirme ve Yabancılaştırma yöntemleri aktarımları incelenecektir.

Bu çalışmamızda, çeviri açısından incelenecek olan aynı adlı üç romanın kronolojik basım sırası şu şekildedir: Nesrin Altınova'nın çeviri romanı 1982 yılında, Sosyal Yayınlar'da yayınlanmış, Tahsin Yücel'in aynı adlı çeviri romanı 2015 yılında Can yayınlarında yayınlanmış, üçüncü çevirmen Volkan Yalçintoklu'nun sözkonusu çeviri romanı 2021 yılında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarında basılmıştır. Bu üç aktarıma tarihsel olarak bakıldığında, aktarımlarının üç ayrı zaman dilimlerinde basıldıkları görülür. Çeviri ve aktarımlarda ülkemizde dilbilimsel olarak biri entelektüel dil, diğeri ise klasik dil olmak üzere iki aktarım türü kullanılmaktadır. Türkçeyi kullanım açısından zamana göre bu kullanım tarzları bizde önem kazanmaktadır. Zira bu konunun siyasallaştırıldığı kanaati vardır. Ancak, Avrupa dillerinde böyle bir farklılık olmadığından oralarda dil sorunu bulunmamaktadır. Üç ayrı zaman ve üç farklı çevirmen seçmemizin nedeni, bu gibi deyişliklerin aktarımında ve çevirilerinde okurların genel kültürlerini ne kadar zorladığını görmek açısından ayrı bir inceleme konudur. Zamansal çeviri veya Aktarım dilini etkileyen dış etkenler arasında bulunan siyasal unsur, başka ülkelerde Türkiye'deki kadar olmasa da ülkemizde belirgin bir halde aktarıma yansımaktadır. İşte bu yüzden ülkemizde aktarımda erek dil, zamansal olarak siyasal deyişliklerin kurbanı olmuştur. Zira dil açısından sözcük kullanımı, ülkemizde genel olarak hükümetlerin, kişisel olarak ise bilim insanlarının kişisel siyasi görüşleri doğrultusunda gerçekleştiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu konuda 2021 yılında yayınlanmış olan makaleye bakılabilir (Kurt, 2021, 175-197).

Günümüz çeviri bilimcilerinin amacı ve kabul ettikleri ortak görüş, erek kültür okurunun aktarılan metnini okurken, kaynak yapıt okuduğu hissine kapılması gerektiğidir. Bunu söylerken, amacın anlamı ele geçirmek olduğudur. Anlamı bulmak ta çevirmenin görevidir. Çünkü aktarım, öncelikle çevirmen, daha sonra da okur tarafından anlamlandırma üzerine yapılan, bilgi birikimine dayanan zihinsel bir eylemdir. Kültürel öğelerin aktarımlarında, bu üç ayrı çeviri bilimci tarafından yapılan aktarımları kullanmamızın nedeni, anlamlandırma ve diğeri bir deyişle ifade çeşitliliğini göstermektir. Buradan, anlam tektir ancak anlamlandırma yolu çeşitlidir denilebilir. Bu çeşitliliğin faydası, konunun aktarım açısından yeni ufuklar, düşünceler yaratması bakımından önemlidir. Nesrin Altınova, aktarımını daha geleneksel, daha kültürel bir biçimde "*deyimsel aktarım*" yöntemini kullanmış, sonuçta her sınıftan okuyucunun bildiği ve anlayacağı *deyimsel* ifadelerle yapmıştır. Bu tarz, okuyucuyu kaynak metni okuyormuş havasına sokarak, olaylar zincirindeki akıcılığı sağlamaktadır, metni

kolay anlamasına sebep olmaktadır. Bu çevirmenin erek dile aktarımlarında, zaman zaman Osmanlıcaya başvurmuş olması, yine gelenekçi yapıya yakınlığının bir göstergesidir. Tahsin Yücel'e gelince, O, öz Türkçe yeni türetilmiş sözcük ve eylemlerle aktarım yapmayı uygun görmüştür. Ancak Yücel, bu aktarımında *deyimsel* aktarıma az yer vermiştir; daha çok birebir ve bağımlı aktarım yöntemini seçmiştir. V. Yalçıntoklu ise, aktarımını güncel Türkçe ve yerlileştirme yöntemiyle yapmayı kendine daha uygun bulmuştur.

Kültürel Öğeler

Çevirmen ve kültürü tanımladıktan sonra, amacımız konumuzun temelini oluşturan *Goriot Baba* romanında bulunan deyimsel kültürel öğeleri belirlemek ve aktarım yoluyla bunların kültürümüze nasıl ve ne biçimde aktarıldıklarını üç ayrı çevirmen tarafından yapılan aktarım örnekleriyle karşılaştırmalı olarak incelemektir. Toury' e göre, bir kültürel öğenin aktarımında üç eksenin dikkatlice incelenmesi gerekmektedir: Kaynak metindeki konumu/içeriği; aktarımı ve bu ikisi arasındaki ilişkinin içeriği" (İnal & Kaya, 2006, 81). Toury' nin bu düşüncesinin Newmark'ın "Birebir, Bağımlı ve Anlamsal aktarım" yöntemleriyle benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Biri Hristiyan diğeri Müslüman, kültürleri dilleri ayrı iki farklı toplumun, aynı biçimde anladığı bir kültürel ifadeyi, diğere dilde bulmak gerçekten çok zor bir iştir. Bu konuda Lopez Heredia "iki dilsel, kültürel dizge arasında (tüm yakınlıklarına rağmen) tam bir örtüşüm olamaz" diyerek aktarımın bir eksikliği olabileceğine belirtmiştir. Ladmiral, çevirmenin her iki dili ve kültürü tüm yönleriyle çok iyi bilmesi ve güçlü bir genel kültüre sahip olması gerekir dediğinden, çevirmenin omuzlarına çok ağır yükler binmektedir (Ladmiral, 1979). Bu söz, çevirinin basit bir işlem olmadığını bir ifadesidir. Bu sorunun tek çözüm noktasının bulunduğu düğüm, çevirmenin kendisidir; yani çevirmenin içsel donanımdır. Bunlar öncelikle kendi dilbilgisi ve kültürel bilgi donanımına, erek dilbilgisi ve erek kültür donanımına sahip ve hâkim olması gerekmektedir. Dimitri Gutas, donanımlı bilim insanı, çevirmenleri "*uluslararası bilgin*" olarak niteler (Gutas, 2003, 29-30). Ters durumda, bir atasözümüzde dile getirildiği gibi "*Yarım hoca insanı dinden eder, yarım doktor ise candan eder*" sözündeki anlamda olduğu gibi, aktarım kendinden uzaklaşarak anlaşılabilir bir hale dönüşür.

Son zamanlarda, teknolojilerin gelişmesiyle ortaya çıkan çeviri programlarının sayısı ve çeşitleri artmış, insanlar doğal olarak, hem kolaylık, hem de zamandan tasarruf etmek amacıyla, bu tür programlara ilgiyi artırmışlardır. Bu yolla kişisel aktarım hataları gizlenmiştir. Hatta piyasada özel tercüme bürosu açan, bir yabancı dil bilen bazı çevirmenlerin, internet yoluyla ve değişik çeviri programları eşliğinde, her dilde çeviri yaptıklarına üzüntüyle tanık olunmaktadır. Çevirmen açısından, bakıldığında, bu ağır deyimsel kültür aktarımı işinin çözümü için çevirmenlerden, P.Newmark ve L.Venuti'nin kuramlarıyla, erek dile aktarım için şu yöntemleri kullanarak çözüme ulaşmayı başarmışlardır: Metne, tümceye dipnot ekleyerek, bire bir aktarım yaparak, birebir aktarım yoluyla aktaramadığını kültürel eşdeğere başvurarak, işlevsel aktarım yoluyla, ekleme, çıkarma, yerlileştirme, yabancılaştırma, şiirde çift mısra kullanarak, uyarlama yaparak, tırnak işaretiyle, standart aktarımla, *deyimsel aktarım* yöntemlerini kullanabilmektedir. Bu kuramcılarının yöntemlerinin uygulamaları, örnekleriyle ilerleyen bölümde verilecektir. Kültürel öğelerin incelemesine geçmeden önce bu kuramcılarının kültürel aktarım yöntemlerine bakmakta yarar olduğu düşünüyoruz.

Peter Newmark ve Lawrence Venuti'nin Kültürel Aktarım Yöntemleri

Lawrence Venuti

Bu çalışmamızın amacı kültürel aktarım olduğundan, bu bölümde aktarım alanında çığır açmış, aktarım konusunda uzmanlaşmış ve birçok aktarım konusuna referans olmuş iki ayrı çevirmen olan Newmark ve Venuti'den söz edilecektir; Bu çalışmada kültürel aktarımdan söz ederken, yöntemleri aktarımın ana hatlarını taşıdığından ve incelememize uygunluk

gösterdiklerinden, bu iki çeviribilimci referans alınmıştır. Venuti başarılı bir aktarım için neler yapılması gerektiği konusunda çalışırken, doğal olarak erek dili ve kültürü birlikte düşünmüştür; zira Venuti, dil ile kültürün birbirinden ayrılmaz ikili olduklarının farkında bir kuramcıdır. Onun için aktarımda, kültürel özelliklerin çok büyük önemi vardır. Aktarımın ilk kuralı, bilinen yabancı dili ve onun kültürünü iyi bilmektir. Ancak bazı profesyonel olmayan çevirmenlerin bir eksikliği de bildikleri yabancı dilin kültürüne tam olarak hâkim olamamalarıdır. Bu eksiklik, bir biçimde zaman içinde aktarıma da yansımaktadır. Zira döneminde yaşayan bir çevirmen kaliteli bir aktarım yapabilmesi için dönemiyle ilgili olarak iki kültürü de çok iyi bilmelidir. Bu yüzden, çalışmamızda, farklı zamanlarda 3 ayrı çevirmen tarafından yapılan aktarımlar ele alınmıştır. Venuti aktarımın bu yönüne ağırlık vermekle, aktarımda çok önemli bir çığır açmış ve günümüzde bunun aktarım kalitesine de çok katkısı olmuştur.

Venuti, kültür aktarımıyla ilgili olarak, iki ayrı aktarım yöntemi belirlemiştir: Bunlardan ilki ‘Yerlileştirme’ diğeri ise ‘Yabancılaştırma’dır. Bu iki kavramın aktarımda çok büyük işlevleri olduğu gibi, aynı zamanda temel aktarım yöntemlerindedirler. İncelememizi açıklamamıza yardımcı olacak Venuti'nin bu iki yönteminden Yerlileştirmede, ilk bakışta okur ile metin birbirlerine yabancı gibi bakmazlar. Tam aksine, yerlileştirme "yazarı okura yaklaştıran bir durumdur" (Aldyab ve Kettaneh, 2021, 837). Bu özellik okurun metni anlamasına yardımcı olduğu gibi, aynı zamanda onu memnun da eder; bu da okuru metni doğrudan yazarından okuyormuş duygusuna kaptırır. Böylece okur, çevirmen yokmuş gibi bir düşünceye kapılarak akıcı bir biçimde kendi dilinde bir metin okuyormuş gibi kafasında metinlerdeki olaylar örgüsünü daha kolay çözer. İşte yerlileştirme kuramına göre yapılan aktarımlarda, çoğunlukla çevirmen görünmez durumdadır ve okuyucu, kendi dilinden bir metin okuyormuş havasına kapılır. Bu durum çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği başlığı altında başka bir konuya kapı açar. Ancak yerlileştirme yaparken, çevirmenin anlamın ana çizgisinden uzaklaşmaması gerektiğine dikkat etmesi gerekmektedir; tersi durumda aktarımın ucu açık olacağından, yanlış düşme tehlikesi de beraberinde gelecektir. Zira anlamın ana çizgisinden uzaklaşıldıkça, aktarımın eşdeğerlik özelliği zayıflar ve bu durumda aktarıma zarar verebilme riski ortaya çıkabilir. Yerlileştirmede anlamı vermek için, çevirmen her türlü ifade biçimine başvurabilmelidir. Bu yüzden yerlileştirme, çevirmen için aktarımın en zor kısmını oluşturur. Aktarım yapmayı zorlayan bazı kültürel öğeler karşısında çevirmen anlamı vermeden dipnotla açıklayıcı bilgiler yazmak durumunda kalır. Bu da bize çevirmenin aktarım yaptığı dilin kültürel yönünün kendi açısından zayıflığına işaret ettiğinin bir göstergesidir. Anlamın pekişmesi kültürel öğelerin yerli yerince kullanılmasına bağlıdır.. Bütün bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Aktarımın merkezinde çevirmenin kendisinin oturması gerekmektedir. Bu çalışmada, kaynak dilden Türkçeye aktarım yapıldığından, genelde Venuti'nin *Yerlileştirme yöntemi* uygulanacağı sonucu çıkmaktadır.

Yabancılaştırma: Venuti'nin “*Yabancılaştırma*” kavramı “...erek dil ve kültür normlarının arka planda tutulup, kaynak kültürdeki dilsel ve kültürel özelliklerin korunarak erek kültüre taşıdığı bir aktarım yöntemidir.” (Çilyüz, 2020, 31). Venuti, *Yabancılaştırma* kavramını kaynak metnin dilsel ve kültürel özelliklerinden doğan farklılıkları vurgulamak için kullandığını belirtmektedir (Çilyüz, 2020, 31-32). Venuti bu yöntemi, “erek kültür okurlarını kaynak kültür dünyasına götürmeyi hedefleyen çevirmenlerin benimsediği bir yöntem.” olarak açıklar (Çilyüz, 2020, 31).

Yabancılaştırma yöntemiyle yapılan bir kültürel aktarımda, çoğunlukla sözcüğü sözcüğüne aktarım, açıklamalı dipnot, italik yazma yöntemi veya tırnak işareti gibi aktarım yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntem erek kültürün okuru açısından zorlu, sıkıcı hatta belli bir süre sonra zihinsel yorgunluğa yol açabilecek bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu yöntem "...okuru yabancı kültürlerle göndererek, alışkanlıkları bozar ve var olan aktarım

geleneğini sarsar. Kısaca, bu yöntem, okurun metne uyum derecesini düşürebilme riskine sahiptir.

Peter Newmark'ın kültürel aktarım yöntemleri

Newmark, kültürel öğeleri önce 5, daha sonra 6 madde de sınıflandırdığı görülür.

Bunlar:

-**Çevre:** tepe, dağ, ova, fauna, vb.

-**Maddi kültür** (insan eliyle yapılanlar): yiyecek-içecek, kıyafet, barınma ve ulaşım;

-**Toplumsal kültür:** İş yaşamı ve boş zaman etkinlikleri;

-**Gelenek görenek, aktiviteler, süreçler, kavramlar:** politik, dini, sanatsal vb.

-**El-kol hareketleri ve alışkanlıklardır** (Taş, 2017, 5). Newmark bu sınıflandırmayı daha sonra altı maddeye çıkarmıştır. Bunlar: **Çevresel unsurlar:** Jeoloji ve coğrafi çevre.

Kamu Yaşamı: politika, hukuk ve yönetimi; **Sosyal Yaşam:** Ekonomi, meslekler, toplumsal refah, sağlık ve eğitimi içerir. **Kişisel yaşam:** Yiyecekler, kılık kıyafet ve ev eşyalarını içerir.

Gelenek, görenekler ve sosyal etkinlikler: Bunlar yavaş alkışlama ve masaya vurarak alkışlama gibi gelenekler; kriket ve futbol gibi sosyal etkinlikler ve bunlara bağlı tüm ulusal deyimler ve kalıp ifadeler. **Kişisel merak ve tutkular:** Din, müzik, şiir ve bunlara bağlı çeşitli toplumsal kuruluşlar, klişeler, sanatsal kuruluşlar ve dernekler.” (Newmark, 2010, 175). Newmark'a göre nitelikli bir aktarım yapmanın yolu, kaynak metni ve kültürü iyi bilmek ve analiz edebilmektir. Bu iki koşulu yerine getiremeyen çevirmen, kaynak metni çevirmemelidir. Ters durumda çeşitli yanlışların ortaya çıkacağı kaçınılmaz olur. Ona göre kültür bir "...yaşam tarzı, bu yaşam tarzının belirli bir dili ifade aracı olarak kullanan toplumdaki ortaya çıkışı" olarak ifade etmiştir (Newmark, 2010, 94) "Kültür, dile kaynaklık ederken, dil de kültürün aktarılmasındaki en önemli araçtır" demektedir (Göçer, 2012, 55'ten, 2021, 833).

Bu kuramcı, kültürel öğelerini sınıflandırdıktan sonra, bunların aktarımı için (Newmark, 1988, 68-91) , Doğrudan aktarım, İşlevsel aktarım, Sözcüğü sözcüğüne (Bire bir) aktarım, Açıklama, Çıkarma, Ekleme, Uyarılma, İletişimsel aktarım, “*Deyimsel aktarım*”, Standart aktarım, Tırnak işareti kullanma, Not veya dipnot kullanma, Çift mısra kullanma, gibi yöntemler önermiştir. Kültürel öğelerin aktarımları için Newmark'ın önerilerinin tanımlarına bakmak, aktarımın olduğu kadar kültürel aktarımın zorluklarını görmek açısından önemlidir.

Doğrudan aktarım: Erek kültürde karşılığı ve aktarımı olmayan kültürel yapıtları, adları, kurumsal adları, coğrafi yer adlarını, unvanları, dergi ve benzeri yayın adlarını değiştirmeden erek kültüre aktarma yöntemidir. Örnek: Camii-Djami, Divan-Divane, Minare-Minare, Defterdar, Mevlevi, Enderun, Sultan, Califat Oulémas, Sandjaqs beyis... vb.

Kültürel eşdeğerini kullanma: Kültürel eşdeğeri kullanma, bir sözcüğü, bir yer veya yapıt adını, bir deyimini erek kültürde de aynı biçimde anlaşılır biçimde aktarma yöntemidir. Örnek: Sultan Ahmet Camii içindeki mavi çinilerin çokluğundan Fransızlar tarafından Mavi Camii (Mosqué Bleu) olarak bilinir. Bu örnekte verdiğimiz Sultan Ahmet Camii'nin, çoğu yerinde gerçekten mavi çiniler, mavi vitraylar sayıca çok olduğundan ve göze çarptıklarından, camiye gezen Fransız turistler tarafından “*Mavi Camii*” olarak adlandırılmıştır. Bu tanımlama, Fransızların kültürel tanımlama biçiminden kaynaklandığından “*Mavi Camii*” deyince Fransızların zihninde hemen diğer camilerden farklı olarak Sultan Ahmet Camii çağrışım yaparken, Türklerde bu ad hiçbir zaman Fransızlar kadar zihinlerde Sultan Ahmet Camiini çağrıştırmaz. Haliç ise Batı ülkeleri, özellikle de Fransızlar tarafından “*Corne d'or*” (Altın boynuz) olarak adlandırılmıştır. Oysaki “Haliç” adının “*Altın boynuz*” anlamıyla doğrudan hiçbir ilgisi yoktur; bu sözcük Türkçede “içine bir veya daha fazla nehir veya dere akan ve açık denize serbest bir bağlantısı olan, kısmen kapalı bir acı su alanı” veya “Gelgit akıntılarının etkisiyle akarsu ağzının huni biçiminde genişleyen kısmı” anlamına gelir (<https://sozluk.gov.tr/>). Maddi ve manevi değerinin altınla ölçülebilecek değerde olduğunu ve

uzaydan bakıldığında, boynuz biçimine benzetildiğinden ve verimli topraklarından dolayı Fransızlar tarafından bu ad verilmiştir. Sadece bu bölgenin verimli topraklarından dolayı bu adla anıldığı düşünülebilir. Oysaki Türkçede "*İstanbul'un taşı toprağı altın*" deyimini tüm İstanbul için söylendiğinden, Haliç için Fransızların adlandırması ne kadar bir üstünlük derecesi ise, Türkler için ise tüm İstanbul'un değeri ayrı derecededir. Bu açıdan her iki tanımlama bir benzerlik göstermektedir.

İşlevsel aktarım: Bu aktarım yönteminin diğer adı işlevsel eşdeğerliktir. Burada adından da anlaşılacağı üzere bir içeriğin anlamını, önemini erek kültür okuyucusuna yansıtabilme işidir.

Bire bir aktarım: Bu aktarım yönteminin adından da anlaşılacağı üzere, kültürel bir sözcüğün, bir ismin, bir cümlenin erek kültürdeki karşılığını vermek olarak ifade edebiliriz. Buna Fransızcada sözcüğü sözcüğüne denilirken, aynı ifade aynı seslerle Türkçemizde de kullanılmaktadır. Ancak bu yöntem deyimler için geçerli olmayabilir: Örneğin "*Kızım sana söyliyeyim, gelinim sen anla*" deyiminin Fransız kültüründe karşılığı: "*Battre le chien devant le lion*" dur. Ancak Türkçedeki bu deyim erekle dile bire bir aktaracak olduğumuzda, "*Je parle à toi ma fille, c'est à vous de comprendre ma belle-fille*" biçiminde aktarılabilir. Ancak erek alıcı kitlesi, bu tümcede anlatılmak istenileni büyük olasılıkla anlayamayacaktır. Bu örneği aynı zamanda yukarıda sözü edilen kültürel eşdeğerlilik için de kullanabiliriz.

Açıklama: Bu aktarım yöntemi serbest aktarım olarak da algılanabilir. Bu yöntemde kaynak metinde geçen, erek kültürde eşdeğer karşılığı bulunmayan bir sözcüğü, cümleyi, deyimini başka sözcüklerle ifade ederek sözlü ya da yazılı çevirme yöntemidir.

Çıkarma: Kaynak metinde yer alan kültürel ögenin çevirmen kararıyla çevrilmemesidir. Ancak bu yöntemi çevirmen açısından yanlış bir yöntem, tutum olarak değerlendiriyoruz.

Çift mısra kullanma: Bu yöntem adından da anlaşılacağı üzere, şiir aktarımlarında kullanılmaktadır. Bu yöntemde önce şiirin kaynak dizesi yazılır ve altına o dizenin aktarımı eklenir. Erek kültür okuyucusu açısından bakıldığında bu yöntem, dizenin hem kaynak dilini hem de erek dildeki aktarımını birlikte görüp, kafasında bir karşılaştırma süreci geçirerek, anlama kolaylığına ulaşacaktır. Erek okuyucu, kaynak dile hâkimiyeti doğrultusunda, kendisi de bir anlamlandırma yaparak anlama sürecine katkı sağlayacaktır. Bu yöntemin okura bu alanda eğitsel bir katkısının olduğu yadsınamaz.

Ölçünlü (Standart) aktarım yapma: Bu yöntem bilimsel metinlerin dışında herkes için hazırlanmış, herkesin anlayabileceği düzeyde basılmış evrakların aktarımında kullanılan bir yöntemdir. Burada özel bir terimce ya da özel bir çeviri yöntemine başvurulmaz.

Not veya dipnot kullanma: Bu yöntemde, kültürel metinlerin aktarımlarında sıkça başvurulur. Erek metin okuyucusunun tümceyi iyi anlaması açısından yararlı, ancak bu yöntem hem aktarıma, hem de çevirmene ek bir yük getirir. Bu yöntemle, erek kültür okuyucusu aktarımını okuduğu tümceye kültürel açıdan daha yakınlaşmış ve özümlemiş olarak asıl anlamı zihninde daha iyi anlama olanağı bulacaktır. Bu yöntem aynı zamanda çevirmenin her açıdan aktarıma verdiği önemi ve aktarım kalitesinin de bir göstergesi olmaktadır.

Ekleme: Bu yöntem, kaynak kısa veya uzun, sözlü ya da yazılı sözcük, cümle ve cümleciklere kaynak ögenin anlamını bozmayacak ve erek anlamı verecek biçimde erek ögeye eklenen kaynak ögeden farklı ögeler eklemeyi amaçlayan bir yöntemdir.

Uyarılama: Kaynak metinde, cümlede, yan cümlede veya sözlü ifadeler denilen konuşmaların aktarımlarında andaş (simültane) aktarımlarda, hem kendilerini hem de bu alanda geçen sözcükleri erek kültürde benzerleriyle çevirme yöntemidir.

Tırnak işareti kullanma: Newmark'ın bu aktarım yöntemi, tümceyi oluşturan öğelerin erek dildeki tam karşılığı verilmeden yapılan bir aktarım yöntemidir. Ancak bu aktarımın okurdaki anlam çözümlemesi ne kadar doğru olur bilinmez; hatta yanlış anlamalara kadar gidebileceğinden anlamsız karşılıkların çıkması da olasıdır. Bu yüzden bu yöntemde çevirmenler

çok fazla başvuramazlar. Okur, mümkün olduğunca dipnota, açıklamalara takılmadan okumayı yeğlediğinden, Venuti yönteminin yerlileştirme yapılmış aktarım metinlerini Newmark'ın aktarım yöntemine yeğlemektedir.

En sık kullanılan kültürel aktarım yöntemlerini öneren bu iki kültürel aktarım kuramcılarının yanında daha birçoklarının da önerileri olduğunu belirtmemizde yarar vardır. Bunlar kısaca: Kramasch, Lopez Herediya, Toury, Richter, Cary, Song, Ladmiral, Gambier gibi isimlerdir.

Çalışmamızın ana temasını Fransızca kültürel aktarım oluşturmaktadır. Zaman açısından, 3 farklı tarih diliminde yazılan bu eserlerden birincisi Nesrin Altınova tarafından 1982 yılında, ikincisi Tahsin Yücel tarafından 2015 yılında ve üçüncüsü ise Volkan Yalçıntoklu tarafından 2021 yılında yayınlanmışlardır. Sözü edilen roman, çeviri bilimsel ve zamansal açıdan incelendiğinde, romanda geçen deyimsele kültürel öğelerin nasıl anlamlandırılıp ve hangi yöntemler kullanılarak aktarım yapıldıkları incelenecektir. Bu inceleme için, önce üç ayrı çevirmen tarafından aktarımı yapılan her kültürel öge üç ayrı liste halinde çıkarılmıştır. Listelere yazılan öğelerle, Newmark'ın kültürel öğeler sınıflandırmasına göre aktarım farklılıkları ortaya konmuştur. Kuramsal çerçevede ise, kültürel öğelerin aktarımında, Newmark'ın kültürel öge sınıflandırmasının 'Kurumlar, gelenek ve görenekler, etkinlikler, işlemler, kavramlar'ına ve Venuti'nin Yerlileştirme yöntemlerine başvurulmuştur.

Bu aktarım farklılıklarının genelde dil bilgisel ve çevirmenin yetkinliğine dayanan ifadeler olduğu tespit edilmiştir. Bu kültürel aktarımların çözümlemesi aşağıda verilmiştir.

Balsac'ın Goriot Baba romanındaki kültürel öğelerin Türkçeye aktarımı

Bu çalışmamızda, Goriot Baba'nın farklı tarihlerde tarihler arasında çevirmenler tarafından Fransızcadan Türkçeye aktarılmış olan bu eserde, kültürel öğeleri aktarma yöntemlerini incelemeyi amaçlıyoruz.

Çalışmamızda incelenecek kültürel öge örneklerinin aktarımlarına geçmeden önce, hem Balsac'tan, hem de onun "Goriot Baba" adlı romanında olaylar örgüsünün geçtiği zamandan, o zamanın kültüründen kısaca söz etmeden, aktarımları anlamak zordur. Balsac, 19. yüzyıl Fransız edebiyatında gerçekçilik akımının (realizmin) yaratıcısı bir yazardır. İncelememizin odak noktası, Goriot Baba'nın yaşadığı 19. yüzyıldır. Bu romanda Balsac, Fransa'nın bu yüzyılda insanların, devrimden sonraki Fransa'da, sosyal, ekonomik, kültürel, yazınsal yönlerini, geleneksel yaşamı, toplumsal konuları, burjuva yaşamını ince bir ironiyle yansıtır okuyucularına. Bu çerçevede, romanın hem başlığı, hem de başkahramanı olan Goriot Baba romanını çeviri bilimsel açıdan incelediğimizde, kızları için her şeyini feda etmekten geri durmayan, çocuklarına ve dolayısıyla ailesine bağlı, zengin, eski şehriye fabrikatörü, yaşlı bir kahraman ile fakir bir öğrenci olan Eugène de Rastignac'ın birlikte kaldıkları Vauquer pansiyonundaki yaşamlarına, otelde bulunan kişilerle olan ilişkilerine, kızlarının burjuvazinin ihtişamlı yaşantısına nasıl ayak uydurma gayretleri gösterdiklerine ve böylece genel olarak 19. yüzyıl Fransız toplumunun toplumsal yaşantısının örneğine tanıklık edilmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde, kuramsal olarak kültürel öğelerin aktarımında Newmark'ın aktarım yöntemlerinden ve Venuti'nin yerlileştirme, yabancılaştırma aktarım stratejilerinden faydalanılacaktır. Kültürel aktarımda daha çok Venuti'nin yerlileştirme ve yabancılaştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Bu bölümde Goriot Baba romanında geçen tüm Fransız kültürel öğeler, üç çevirmenin aktarımına göre üç liste halinde çıkarılmış ve aşağıda bunların çözümlemeleri tablolar biçiminde yapılmıştır.

Balsac'ın Goriot Baba Romanında Bulunan Kültürel Öğelerin Üç Ayrı Çevirmen Tarafından Türkçeye Aktarılış Yöntemleri

Örnek 1:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: Goriot Baba	(Balsac, 1971)	
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	Goriot Baba	Birebir aktarım	Yabancılaştırma
Tahsin Yücel	Goriot Baba	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	Goriot Baba	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte sözcüğü sözcüğüne/birebir aktarım yapılarak Fransızcadaki "papa" sözcüğü, Türkçeye her üç çeviri eserde de bire bir çeviri yapılarak, tam karşılığı olan "baba" sözcüğüyle çevrilmiştir. "Goriot" adı özel bir ad olduğundan çevrilmemiştir.

Örnek 2:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "tonnerre (...)"	(Balsac, 1971. s.303)	
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"lanet olsun!" (s.281)	Serbest aktarım,	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"hay kör şeytan!" (s.252)	Serbest aktarım,	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"lanetolsun!" (s.225)	Serbest aktarım,	Yerlileştirme

Bu örnekte sözcüğün sözcüğü sözcüğüne aktarımı yapılmamış, her üç çevirmen de serbest aktarım yöntemini seçerek, ortak bir olumsuzluk düşüncesi doğrultusunda yorumsal ifadelerini belirterek, Venuti'nin yerlileştirme yöntemini kullanmışlardır.

Örnek 3:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
Çevirmenler	Kaynak deyim: " <i>Bien tiré à quatre épingles</i> " (Balsac, 1971. s. 43)		
	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"İki dirhem bir çekirdek" (s.37)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"İki dirhem bir çekirdek" (s.32)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"İki dirhem bir çekirdek" (s.18)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte, erek dilde cümle öncelikle Türkçeye Venuti'nin yerlileştirme aktarım yöntemine göre bir deyim ile karşılık bulmuştur. Zira deyimler okuyucuya, erek kültürde kısa yoldan bir anlamlandırma kolaylığı sağlamaktadır; böylece okuyucuya en doğru anlamlandırmayı da yapmaktadır. "*İki dirhem bir çekirdek*" deyimini "çok güzel ve özenli giyinmiş" anlamındadır ve kaynak metindeki anlamı erek alıcıya başarılı bir biçimde aktarmaktadır. Bu deyimde vurgulanmak istenen *güzelliğe güzellik katmadır*. Bu deyime örnek olarak, bir moda defilesinde veya vitrinlerdeki cansız mankenlerin üzerlerine giydirilen elbiselerin zarif, zayıf ve ideal vücut ölçülerine göre arka tarafından ayarlanıp nasıl güzel giydirilmiş olmasına bakmamız yeterlidir.

Örnek 4:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: "sou à sou"	(Balsac, 1971. s.43)
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri

		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"kuruş kuruş" (s.38)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"kuruş kuruş" (s.33)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"dişinden tırnağından artırarak" (s.19)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Burada kaynak deyimde kullanılan para birimi (sou) ile erek metindeki para birimi (kuruş) aynı anlamda söylendiğinden birebir aktarım yöntemi kullanılmıştır. Ancak Yalçıntoklu, biraz daha serbestliğe kaçarak paranın en küçük birimiyle, dişten tırnaktan artırılan yine çok küçük parçayla eş tutarak aynı anlamı veren (dişinden tırnağından artırarak) deyimini kullanmıştır.

Örnek 5:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "... je vaux bien le bonhomme" (Balsac, 1971. s.43)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...adama taş çıkartırım..." (s.38)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...ondan aşağı kalacak yanım yok" (s.33)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...o adamı layıkıyla hak ediyorum." (s.19)	Uyarlama	Yerlileştirme

Kaynak metinden alınan bu örnekte, üç çevirmen de Newmark'ın üç farklı aktarım yöntemini ve yine üçü de Venuti'nin yerlileştirme yöntemini kullanmışlardır. Altınova ve Yücel'in aktarımları üstünlük açısından eş değerde olduğu halde, Yalçıntoklu'nun aktarımı her ne kadar "*layıkıyla*" demesine karşın, Fransızcadaki "*valoir*" eylemi "*değerinde olmak*" eyleminin anlamını veremediğini düşünmekteyiz. Venuti'nin yerlileştirme yöntemine göre de aktarım anlamsal açıdan olumsuz bir ifade sunmaktadır.

Örnek 6:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "Joli" (Balsac, 1971, s.44)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"pek sevimli, şipşirin" (s.39)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...çok güzel" (s.33)	Serbest aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...güzel..." (s.19)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Burada verilen örnekte kaynak metinde tek sözcük olan "*joli*" sıfatı Türkçede güzel, sevimli, hoş, şirin, çekici, cici, parlak, harika gibi anlamlara gelir. Ancak Altınova ve Yücel bu sıfatı Türkçeye aktarırken "*pek*" ve "*çok*" gibi belirteçlerini eklemeyi tercih etmişlerdir. Bu aktarmada ekleme, çıkarma, Newmark'ın bir yöntemi kullanıldığından, aktarımın doğruluğuna etki eden bir yöntem değildir, ancak bağlam dikkate alınarak yapılmış bir aktarımdır. Buna karşın Yalçıntoklu, kaynak dile aktarımında kaynak dildeki sıfatın sözlüksel anlamını kullanmıştır.

Örnek 7:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "... mangeant des friandises..." (Balsac, 1971, s.44)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	

			Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"... <i>findık, fıstık.</i> "	(s.40)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"... <i>çerezler...</i> "	(s.34)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"... <i>şekerleme...</i> "	(s.20)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Kaynak metinde geçen "*friandise*" sözcüğünün şekerleme, şeker, tatlı yiyecekler, abur cubur, pasta gibi anlamları vardır. Ancak, kaynak kültürde, Fransız kültüründe çerez ve kuruyemiş yerine şekerli yemişler bulunduğu ve Türk kültüründe şekerliler ile tuzlu yemişlerin tamamına "*çerez*" denildiğinden, erek kültür göz önünde bulundurularak bir aktarım yöntemi tercih edilmiştir. Bu durumda Altınova ve Yücel, erek kültürü ön planda tutarak bir aktarım yapmışlardır. Oysa ki diğer çevirmenin bire bir aktarım yöntemini seçtiği saptanmıştır.

Örnek 8:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "Homme sain comme mon oeil" (Balsac, 1971, s.45)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"turp gibi sağlam" (s.40)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"gözümün içi gibi sağlam" (s.34)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...çok sağlıklı..." (s.20)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte verilen kaynak cümle, Türkçeye çevrilirken, anlamın erek okuyucu tarafından daha iyi anlaşılması, diğer bir deyişle erek okuyucunun anlamı daha iyi algılaması için, bu tümcenin Türkçedeki anlamsal karşılığı "*Deyimsel aktarım*" ile verilmiştir. Ters durumda bire bir aktarımdan erek okuyucu bir şey anlamayacaktı.

Örnek 9:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "...vous ne tirerez rien de cet homme-là !" (Balsac, 1971, s.46)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...bu heriften hiç bir şey koparamazsınız!" (s.41)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...bu adamdan hiç bir şey koparamazsınız!" (s.35)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...bu adamdan size hayır gelmez!" (s.21)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Altınova, birebir aktarım stratejisi kullandığı kadar "*adam*" yerine "*herif*" diyerek, Türk halk kültürüne ve kontekste daha yakın bir kültürel sözcük kullanmıştır. Türkçede "*herif*" sözcüğü, 20. yüzyılda ve öncesinde "*koca*" anlamında kullanılırken, günümüzde düşük karakterde, olumsuz bir tavır sergileyen erkekler için kullanılmaktadır. Yücel ise birebir aktarım yöntemini kullanarak anlamı vermiştir. Ancak Yalçıntoklu aynı anlamı vermek için deyimsel aktarım yöntemine başvurmuş ve Venuti'nin Yerlileştirme yöntemini uygulamıştır.

Örnek 10:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: " <i>par amusement</i> " (Balsac, 1971, s.48)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...laf olsun diye..." (s.43)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...eğlence olsun diye..." (s.36)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Volkan Yalçıntoklu	"...eğlence olsun diye..."	(s.22)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
--------------------	----------------------------	--------	-----------------	---------------

Kaynak metinde bulunan "*amusement*" sözcüğünün birebir aktarımı *eğlencedir*. Yücel ve Yalçıntoklu birebir anlamını vermişler, Altınova ise erek dile aktarımı, anlamsal aktarımdan biraz uzaklaştırarak *Deyimsel aktarım* yöntemine doğru yaklaşmıştır. "*Laf olsun diye*" ifadesinin içinde "*eğlence*" anlamının olması zayıftır.

Örnek 11:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: "esprit lilliputien"	(Balsac, 1971, s.49)
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"kuş beyinli" (s.44)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"Bu cüce kafalıların..." (s.37)	Birebir aktarım Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"yarım akıllı" (s.23)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme

Türkçemizde ya da kültürel hayatımızda, akli melekelerinin normalin altında olan insanlar için "*kuş beyinli*" ifadesi kullanılır. Bu deyimın çıkış sebebine bakıldığında, halk arasında kafası çalışmayanın aklının maddi olarak küçük ya da az olduğu düşüncesi hâkimdir. Burada insan beynine oranla kıyaslanan kuş beyni daha küçük olduğundan akıl da az gibi

Örnek 12:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: "...le père Goriot était un surnois, un taciturne."	(Balsac, 1971, s.49)
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...Goriot Baba, sinsinin, sessizin biriydi, saman altından su yürütmekte pek ustaydı." (s.44)	Birebir Aktarım Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...sinsi, suskun bir adamdı." (s.38)	Birebir aktarım Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"Bu seçkin tüccar bir dolandırıcı..." (s.24)	Bire bir aktarım Yerlileştirme

Bu üç erek dile aktarım cümlelerinde, Goriot Baba'nın kişisel karakterine yönelik olumsuzluk sıfatı söz konusudur. Sözcüğü sözcüğüne bir erek dile aktarım yapılsaydı bu sıfatlar "*sessiz*" anlamında değerlendirilirdi fakat kontekse uygun olmazdı. Buradaki "*sessiz, suskun, sinsi*" sıfatları olumsuz anlamda değerlendirilmiş böylece Goriot Baba'nın olumsuz karakterine işaret etmişlerdir. Altınova ve Yücel, bu Fransızca sıfatların erek dile aktarımı için *sinsi, sessiz, suskun* sıfatlarını kullanarak birebir aktarım stratejisine başvurmuşlardır. Altınova bu anlamlara ek olarak Türkçemizde yine olumsuz anlamdaki "*saman altından su yürütmekte pek ustaydı.*" deyimini ekleyerek Goriot Baba'nın olumsuz kişilik özelliklerini pekiştirmiştir. Yalçıntoklu ise "*sessiz*" ve "*sinsi*" sıfatlarının etkisiyle genel anlamda bire bir aktarım sunarak bağımlı aktarıma başvurmuş ve yerlileştirmiştir.

Örnek 13:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: "vieux matou"	(Balsac, 1971, s.52)
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"ihtiyar maço" (s.47)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme

Tahsin Yücel	"kocamış zampara" (s.40)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçintoklu	"...kart zampara..." (s.26)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Fransızcada "*matou*" sözcüğü "*kısırlaştırılmamış erkek kedi*", fizyonomisi ve karakterinden dolayı kötü adam, aşkta coşkun, hararetleli olan adam anlamındadır. Yücel ve Yalçintoklu, kullandıkları "*kart, kocamış, zampara*" sıfatlarına birebir aktarım yöntemini uygulamışlardır. "*Kart*" sıfatı "*zampara*" sıfatıyla kullanıldığında kişinin toplumsal statüsünü, kişisel karakter özelliğini olduğundan daha aşağı seviyeye indirgediğinin bir göstergesini oluşturmuştur. İşte bu yüzden Yalçintoklu'nun kullanmış olduğu "*kart zampara*" deyimini bağlama daha uygun çevrilmiştir.

Örnek 14:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " Sa bouffie se vida démesurément " (Balsac, 1971, s.53)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"Avurdu avurduna çöktü" (s.48)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"yüzü alabildiğine boşaldı" (s.41)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçintoklu	"yüzü iyice çöktü" (s.27)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Bu cümlelerin aktarımında Altınova, deyimsel aktarım yöntemine başvurmuş ve anlamı erek okuyucu için perçinlemiştir. Yücel ve Yalçintoklu bağımlı aktarım yöntemine başvurarak "démesurément" zarfına isabetli, tam karşılıklar bulmuşlardır. Bu ise çevirmenin yetkinliğini, alandaki tecrübesini göstermektedir.

Örnek 15:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " Pour ces esprits étroits..." (Balsac, 1971, s.54)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"kuş beyinli" (s.50)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"dar kafalılar" (s.42)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçintoklu	"kıt zekâli" (s.28)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Burada söz konusu olan sıfatın Türkçe aktarımına baktığımızda, üç çevirmenin de aralarında farklılık olsa da aynı çizgide aynı anlamı veren aktarım yaptıklarını görürüz. Ancak Yalçintoklu, birebir aktarım yöntemini seçmiş, aktarımı anlamsal olarak doğru, ancak erek okuyucu açısından sık kullanılan bir ifade olmadığı kanaatine varılmıştır.

Örnek 16:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " Cheval de pur-sang, femme de race..." (Balsac, 1971, s.60)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...safkan kısırak, soylu kadın" (s.54)	Serbest aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...safkan bir at, cins bir kadın" (s.46)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçintoklu	"...safkan at...bir kadın" (s.32)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Yücel ve Yalçintoklu, bu örnekte "*cheval*" in Türkçe aktarımının genel anlamda at olmasından dolayı birebir aktarım stratejisini kullanmışlardır. Altınova ise at yerine "*kısırak*" adını kullanmıştır; oysa kaynak metinde atın cinsiyeti ile ilgili bir ifade yoktur. Altınova,

aradaki virgülden dolayı, kaynak metindeki “*femme de race*” soylu kadın sözcüğünün (*Cheval de pur-sang*) safkan atı nitelendirdiğini var sayarak, at için kısarak adını kullanmıştır. Aynı zamanda kaynak metindeki *soylu kadını safkan ata* benzetmesinin sebebi, Goriot Baba’nın 19. yüzyıl burjuvazi toplumunda genç, dinamik ve çakı gibi dolaşan kadın ve erkeklerin salonlarda, zevk ve safa sürmelerini görmesi, gençliğini hatırlatması bakımından, kendisinin de deneyimli ama yaşlandığını belirterek yine de kart bir zampara olarak yaşamını sürdürdüğünü belirtmek istemiştir.

Örnek 17:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " ...un han de Saint Joseph..." (Balsac, 1971, s.61)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	"...Yusuf’un iniltisine benzer bir iç çekmesi..." (s.56)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"Aziz Joseph’in ihlamasına benzer bir göğüs geçirme..." (s.48)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...adamin yüreğinde can çekişen birinin iniltisi gibi yankılandı." (s.33)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Balsac bu kaynak tümcede, bize kuyuya atılan ve ölmek üzere olan Yusuf’un çıkardığı ses ile ölüm döşeginde yatan Goriot Baba’nın çıkardığı sesin benzeştiğini vurgulamıştır. Her üç çevirmen kontekste bağlı olarak “*inilti ve ihlama*” diyerek kontekste bağlı bağımlı aktarım yoluna başvurmuşlar ve tümceyi yerlileştirmişlerdir.

Örnek 18:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "chaussons de lisière" (Balsac, 1971, s.63)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	"...altı keçe ayakkabılarla..." (s.58)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...bez terlikli..." (s.49)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...tabanyumuşakayakkabılarla..." (s.34)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Kaynak metinde kullanılan “*lisière*” sözcüğünün sözlük anlamına bakıldığında burada en uygun kültürel aktarım “*bez terlikli*” diyerek yapılan Tahsin Yücel’in aktarımıdır. Diğer iki çevirmen kontekste göre bağımlı aktarım yöntemini seçtiklerinden terliğin/ayakkabının kendisini değil altını erek almışlardır. Zira sesliği bozmama amacı mevcuttur. Altınova’nın “*altı keçe ayakkabı*” sının o dönemde var olup olmadığı belli değil ve Balsac bu konuda ayrıntı vermemiştir. Bu örnekte, aktarım stratejisi olarak Newmark’ın “*Bağımlı aktarım*” stratejisi ve Venuti’nin ise “*Yerlileştirme yöntemi*” kullanılmıştır.

Örnek 20:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " Voila dix heures moins le quart...personne ne bouge " (Balsac, 1971, s.65)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	"Saat ona çeyrek kalayı çaldı da daha hiç kimse yatağından kıvıldamıyor" (s.60)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Tahsin Yücel	"Saat ona çeyrek kalayı vuruyor... Kimselerin yerinden kıpırdadığı yok (s.51)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...saat ona çeyrek kalayı çalmasına rağmen kimse yatağından kalkmıyor." (s.36)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Her ülkenin kendine özgü bir kültürü olduğu gibi, aynı ülke içinde de farklı coğrafyalarda o coğrafyaya özgü kültürler gelişmiştir. Buna örnek olarak ülkemizde Karadeniz’de Lazların, Doğu’da Dadaşların, İç Anadolu Bölgemizde, Batı Bölgemizde Seğmen ve Efelerin, Güney ve Güneydoğu Bölgemizde Adana, Gaziantep ve Urfa illerinin değişik alanlardaki kültürleri hiç birbirlerine benzemezler. Bu örnekte verilen tümce yerel kültürü yansıtmaktadır. Her üç aktarım, kaynak cümlelerin bağımlı aktarım olarak yapılmış ve yerlileştirilmiştir.

Örnek 21:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “Elle lui ressemble comme deux gouttes d’eaux” (Balsac, 1971, s.73)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	"Çocuk, hık demiş babasının burnundan düşmüş “ (s.73)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...kendisine öyle benziyor ki sanki burnundan düşmüş.” (s.62)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...kız ve babası iki su damlası kadar birbirlerine benziyorlar” (s.47)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Türk kültüründe birbirlerine benzeyen iki canlı varlığa “*hık demiş burnundan düşmüş*” deyimini kullanılır. Zira Türk kültüründe hem maddi durumlar hem de manevi durumlar için kullanılan çok sayıda sözcük vardır. Ancak Fransızcada Türkçedeki kadar tinsel sözcük yoktur, her şey maddi varlığa göre ifade edilmektedir. Örnek: Fransızcada “*can*” sözcüğünün erek dile aktarımına bakıldığında “kalp” sözcüğü ile karşılaşılır; Fransızlara göre canı sağlayan kalptir. Bizdeki can tinseldir, görülmez. Can sözcüğü ile kalp sözcüğü iki ayrı sözcüktür. Fransızca örnekte karşılaştırılan doğal olarak aynı olan iki su damlasıdır; ancak Türkçe aktarıma bakıldığında, kendinden bir parça gibi ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu örnekte, Venuti’nin “*Yerlileştirme stratejisi*” kullanılmıştır.

Örnek 22:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: “...éminement...” (Balsac, 1971, s.92)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	"sapına kadar gerçek bir Paris'li" (s.87)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"tam anlamıyla" (s.74)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	Paris'in merkezindeki bu kadını" (s.58)	Serbest aktarım	Yerlileştirme

Erek dile aktarımın deyimisel aktarım yoluyla yapılmasının yegâne amacı anlamı tam verebilmektir. Altınova’nın tüm erek dile aktarımı boyunca deyimisel aktarıma aşinalığını görmemek olanaksızdır. O halk dilinin tüm özelliklerini kullanarak aktarım yapmıştır. Yücel ise belirteci birebir çevirmiş, Yalçıntoklu ise “Paris’in merkezi” diyerek “öz” “ana kaynak”,

“çekirdek” gibi algılamış ve o algı ile çevirmiştir. Venuti'ye göre her üçü de “Yerlileştirme stratejisi” kullanmıştır.

Örnek 23:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “...puisque je m'enfoncé...” (Balsac, 1971, s.96)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"battı balık yan gider“ (s.91)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“öyle de battı böyle de...” (s.77)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“...madem dibe battım...” (s.61)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme

Altınova'nın buradaki kaynak tümcenin erek dile aktarımı için deyimsel aktarım stratejisini kullanmasının nedeni, deyimlerin erek anlamı daha açıklayıcı, kısa yoldan daha bütünleyici ve daha anlaşılır hale getirmesinden veya çevirmenin kişisel üslubundan da olabilir. Oysa kaynak tümce bir deyim değildir. Zira kaynak tümcede kullanılan "*s'enfoncer*" çift zamirle eylemin genel anlamı, hem kaynak dilde hem de erek dilde "*batmak*" ve arka plandaki anlamı ise "*dönüşü olmayan, olumsuz etki yaratan bir gidiş*" olduğu yatmaktadır. Buradan hareketle, balığın yan gitmesi ölümü, batmanın kötü, Yücel'in aktarımındaki anlamda sonucun her durumda olumsuz olması ve Yalçıntoklu'nun anlamsal erek dile aktarımının kötü sonu ifade etmesinin ortak anlamı ortaya çıkarması açısından çevirmenlerin yetkinliklerinin bir göstergesidir. Bu örnek deyimsel aktarım için Venuti'nin yerlileştirme stratejisi kullanılmıştır.

Örnek 24:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “vieux scélérat” (Balsac, 1971, s.96)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"İhtiyar çapkın“ (s.91)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“Goriot Baba çapkını” (s.77)	Anlamsal aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"O alçak Goriot Baba” (s.61)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Kaynak metinde geçen "*scélérat*" hem ad, hem de sıfat olan bu sözcüğün sözlük anlamı: *kara ruhlu, çapkın, hergele, vicdansız, kerata, hain, anasının gözü, alçak kimsedir*. Her üç çevirmen de Goriot Baba'nın romandaki hal ve hareketleri doğrultusunda ve sözlük anlamıyla birlikte ortak bir anlamsal aktarım stratejisine başvurmuşlardır. Venuti'ye göre ise onun “yerlileştirme stratejisi” ni kullanmışlardır.

Örnek 25:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “Ménager la chèvre et le chou” (Balsac, 1971, s.112)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"ne şiş yansın ne kebab!“ (s.106)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“...kedi ile köpeği, baba ile kocayı uzlaştırmak istediler;” (s.91)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“...kızları iki tarafı da idare etmeye çalıştılar” (s.74)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Burada Altınova ve Yücel'in *Deyimsel aktarım* stratejisi kullanmasının tek amacı, Goriot Baba'nın kızlarının hem kendi genç arkadaş çevreleriyle, sevgilileriyle balolarda eğlenmeleri, zevki sefa sürmeleri, zamanlarının gerektirdiği biçimde hareket etmeleri, ancak babalarının buna gücü olmadığından birlikte eğlenemedikleri için pansiyonda kalmak zorunda

olması, kızların hayatlarını ikiye bölmektedir. Kızlar, bir taraftan eğlencelerden ve lüks hayatı sevgilileriyle yaşamaktan geri kalmak istemedikleri ancak diğer taraftan da babalarının kendilerini çok sevdiğinin bilincinde olarak, yaşlı ve hasta babalarına bakmayı ihmal edemediklerinden her iki tarafı birlikte idare etmek durumunda kalmaktadırlar. Kızların bu durumlarını çevirmenler bu açıdan isabetli ve doğru bir aktarım yapmışlardır. Metinde geçen Fransızca deyim karşılık, her üç çevirmen bu deyim deyimlerle Okuyucuya aktarmışlardır.

Örnek 26:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "Le coeur de ce pauvre Quatre-vingt-treize donc saigné". (Balsac, 1971, s.112)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"Yüreği kan ağlamıştır" (s.107)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"Yüreği kanadı" (s.91)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"Yüreği kanadı" (s.74)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Her üç çevirmen de ortak olarak "*yürek kanaması*" erek aktarımlarıyla Newmark'ın birebir aktarım yöntemi Venuti'nin ise "Yerlileştirme yöntemi" kullanmışlardır.

Örnek 27:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "elle était atteinte au vif" (Balsac, 1971, s.113)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"yüreğini dağlamıştı" (s.107)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"can evinden vurmıştı" (s.91)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...kendisini erek aldığını..." (s.75)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Bu kaynak tümcede yer alan Fransızca "*atteindre au vif*" deyimini, erek aktarıma "*yüreğini dağlamak*", "*can evinden vurmak*" gibi deyimsel ifadeler kullanılarak bağlama uyumlu aktarım yapılmıştır. Böylece kaynak tümcde erek aktarımda deyimsel aktarım ile anlam bulmuştur.

Örnek 28:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: "...ma chère..." (Balsac, 1971, s.113)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"şekerim" (s.108)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"dostum" (s.92)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"sevgili dostum" (s.75)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Erek dile aktarımda kullanılan yukarıdaki üç değişik seslenme biçimi, kültürümüzde, yakınlık ifade eden, sevilen, samimi, dost bir bayan-erkek kimselere yönelik kullanılan bir seslenme biçimidir. Yücel ve Yalçıntoklu, bu bağımlı erek aktarımları doğru kullanmışlardır, ancak seslenme bir bayana yapılmaktadır. Bu yüzden Altınova'nın erek aktarımı kaynak sözcüğe daha yakın bir erek aktarımdır; zira eskiden belki hala kullanılmakta olan ve sevilen, değerli, samimi kimselere karşı kullanılan ve halka mal olmuş, kültürel öge durumundaki "*datlım, giymatlım*" diye bir seslenme biçimi olsaydı belki daha uygun olurdu. Kültürümüzde olduğu gibi diğer yabancı kültürlerde de sevilen her şeyin karşılığı onun "*tatlılığından*" geldiğinden sevginin karşılığı "*şeker*" olarak verilmiştir.

Örnek 29:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: "...bénédiction..." (Balsac 1971, s.130)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"hayır, dualarımız" (s.123)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"kutsamalarımız" (s.106)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"temennilerimiz ve dualarımız" (s.88)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Altınova'nın erek aktarımı, Türk toplumunun genel olarak iyi olmasını istediği bir şeyi mutlak güç Tanrı'nın yardımıyla olabileceği düşüncesiyle, olumlu ve samimi duygularını ifade eden istek ve temennilerini ifade eder. Altınova burada da kültürel bir ifade kullanmıştır. Yücel bu temenniye biraz dinsel duygulardan sıyrılmıştır ve Yalçıntoklu ise genel olarak tamamen dini duygu dışında nesnel bir istek ifade etmiştir.

Örnek 30:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "Adieu" (Balsac, 1971, s.181)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"Allah rahatlık versin" (s.169)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"hadi güle güle" (s.148)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"iyi geceler" (s.128)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte, Altınova, çeviri bilimsel açıdan erek aktarımı, kaynak metne bağımlı olarak yapmıştır. Oysa kaynak deyim, insanların bir yerden ayrılırken kullandıkları ve yine dini olarak ayrıldığı yerdeki insanları Allah'a emanet ettiklerini ifade eden "*Allah'a ismarladık*" anlamındadır. Altınova'nın kullandığı erek aktarım deyimini, Allah'a emanetin bir sonucunu ifade etmektedir. Yücel'in erek aktarımı, genel anlamda bağımlı aktarımdır. Ancak Yalçıntoklu'nun "*iyi geceler*" erek aktarımı, deyimden sözlük anlamını kapsamamakla birlikte, bağlama bağlı bağımlı bir aktarımdır.

Örnek 31:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: "kocquériko !" (Balsac, 1971, s.189)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"kokoriko" (s.176)	Birebir aktarım	Yabancılaştırma
Tahsin Yücel	"Ü-ürüü" (s.155)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"Üüüü üüü" (s.134)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Kaynak metinde kullanılan sözcük bir "*onomatopée*" (yansıma) sözcüğüdür. Bu tür deyimler eşyaya, hayvana, insana özgü yansıma sesinin bir ifadesidir. Bu sözcüklerin anlamı olmadığı gibi, erek aktarımının yapıldığı ülkenin kültürüne göre de değişik gösterirler. Türkçedeki yansıma sesi Yücel ve Yalçıntoklu tarafından tam olarak ifade edilerek bağımlı aktarım yapılmış ve tam anlamıyla yerlileştirme yapılmıştır. Ancak Altınova bağımlı aktarım yerine birebir aktarımı tercih etmiştir. Dolayısıyla Venuti'nin "Yabancılaştırma" aktarımına başvurmuştur.

Örnek 32:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "prodiques de tout ce qui s'obtient à crédit"		

(Balsac, 1971, s.205)			
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"har vurup harman savurarak" (s.192)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...harcarken..." (s.169)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"saçıp savururken..." (s.147)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Altınova ve Yalçıntoklu, bu deymi erek aktarımlarında her ikisi de aynı anlamda kullanmışlardır. Ayrıca, Newmark'ın *Deyimsel aktarım* ve Venuti'nin "Yerlileştirme" yöntemi olmak üzere iki ayrı yöntem kullanmışlardır. Ancak Yücel, doğrudan "Deyimsel aktarım" yerine birebir aktarım yaparak kısaca eylem kullanmayı tercih etmiştir.

Örnek 33:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "trompe- la- mort" (Balsac, 1971, s.220)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"mezar kaçkını" (s.206)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"Azrail-çatlatan" (s.180)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"dokuz canlı" (s.158)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Her üç çevirmen bu kaynak deymi yine üç ayrı erek deyim olarak deyimsel aktarım yöntemiyle erek okuyucularına sunarak yerlileştirme yapmışlardır. Her üç deyimsel aktarımın erek anlamları aynı anlamdadır ve bir gücü ifade eder.

Örnek 34:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: "qui a bu boira" (Balsac, 1971, s.226)		
Çevirmenler	Erek aktarım	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"alışmış kudurmuştan beterdir" (s.211)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"eden bulur" (s.187)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"alışmış kudurmuştan beterdir" (s.163)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Bu kaynak deyim, Altınova ve Yalçıntoklu tarafından da aynı "*Deyimsel aktarım*" yöntemiyle yerlileştirilmiştir. Ancak bu yerlileştirme kaynak deyim anlamının sözcüğü sözcüğüne (Bire bir) karşılığının Türkçedeki deyme tamamen yansımaları göstermektedir. Oysaki Yücel'in erek aktarımında, İslamiyet'te ki "*kişi kınadığını yaşamadan ölmez*" hadisinin etkisini veya "*ektiğini biçersin*" özdeyişiyle eş anlamını görmek olasıdır. Bu da bize Yücel'in yerlileştirme stratejisine başvururken kaynak deyme dinsel ve kültürel bir anlam kattığını göstermektedir.

Örnek 35:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: "O! O!" "Boooouh!" "Prrr!" (Balsac, 1971, s.237)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"O! O! "Boooouh!" "Prrr!" (s.221)	Birebir aktarım	Yabancılaştırma

Tahsin Yücel	“Ooo!” “Bööö!” “Mööö!” (s.196)	Bire bir aktarım,	Yabancılaştırma
Volkan Yalçıntoklu	“Aaa! Yuh! Vay!” (s.172)	Birebir aktarım,	Yerlileştirme

Her üç çevirmen, kaynak aktarım için erek aktarımlarında yansıma (onomatopée) sözcüğü kullanırken farklılık göstermişlerdir. Altınova ve Yücel yabancılaştırma stratejisini, Yalçıntoklu ise erek sözcüğü birebir aktarım yöntemine başvurarak, yerlileştirme yöntemini kullanmayı uygun görmüştür.

Örnek 36:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “...vous avez mis la main au bon endroit...” (Balsac, 1971, s.252)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	“...turnayı gözünden vurdunuz” (s.236)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“...turnayı gözünden vurdunuz” (s.209)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“dört ayaküstüne düştünüz” (s.184)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte kaynak cümle Altınova ve Yücel tarafından erek aktarıma deyimisel aktarım yöntemi kullanılarak erek dilde var olan Türkçe bir deyimle çevrilmiş ve böylece Venuti'nin “Yerlileştirme stratejisi” kullanılmıştır. Yalçıntoklu ise hedeflenen amaca tam olarak ulaştığını ifade eden “*Deyimsel aktarım*” ve “*Yerlileştirme yöntemi*”ni kullanmıştır.

Örnek 37:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “...qu’il en frissonna...” (Balsac, 1971, s.252)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	“...iliklerine kadar ürperdi” (s.242)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“...titredi” (s.215)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“içi ürperdi” (s.189)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Yukarıdaki örnekte yazar titremek, ürpermek anlamına gelen "frissonner" eylemini kullanırken, Altınova'nın bu romanın aktarımında sıkça kullandığı deyimisel aktarım stratejisine başvurmuştur. Altınova bu romanda “Deyimsel aktarım” yöntemini kullanarak anlamı süslemiş ve edebi yöne diğerlerinden daha çok yönelmiştir. Yalçıntoklu yine Türkçede bir deyim olan “*içi ürpermek*” deyimini tercih ederek anlamı daha da pekiştirmiştir. Yücel'e geldiğimizde o eylemin sadece sözlüksel anlamını vererek yerlileştirme yapmıştır.

Örnek 38:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “J’ai...soutenu victorieusement un coup de sang qui aurait dû tuer un boeuf” (Balsac, 1971, s.252)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre

Nesrin Altınova	“Azrail’i aldattım, kefeni gene yırttım, kurtuldum.” (s.242)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“Ecel daha uzun zaman baş edemeyecek benimle...” (s.215)	Serbest aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“...kaderin beni alt etmesi uzun sürecek.” (s.190)	Serbest aktarım	Yerlileştirme

Her üç çevirmen, Newmark'ın serbest aktarım stratejisine başvurarak bu cümlenin altında yatan gizli anlamı, cümlenin özünü vermeye çalışmışlardır. Ancak Altınova, serbest aktarımın yanında, “*Deyimsel aktarım*”a da başvurarak güç, kuvvet ve başarı göstergesi olan “*kefeni yırtmak*” deyimini kullanarak her üçü de Venuti'nin “*Yerlileştirme*” stratejisine başvurmuşlardır.

Örnek 39:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak sözcük: “il sera terré” (Balsac, 1971, s.252)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	“nalları dikecek” (s.246)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“tahtalıköyü boyladığının resmidir” (s.219)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“...üzerine toprak atılacak.” (s.193)	Bağımlı aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte, sıradan bir fiil olan "terror" fiilinin erek dile aktarımı yapıldığında "toprağa gömmek", defnetmek, "üzerine toprak atmak" gibi sözlüksel anlamları vardır. Altınova ve Yücel, erek aktarımlarında Newmark'ın “*Deyimsel aktarım*” stratejisini kullanarak yerlileştirme yapmışlardır. Yer altına gömülen bir nesne ile yeryüzünde “*nalların dikilmesi*” ölümün birer göstergeleridir. Bu yüzden bu iki deyimsel aktarım, kaynak cümleyi tam olarak erek deyimine dönüştürmüş olmaktadır. Yalçıntoklu ise Bağımlı aktarım stratejisine başvurarak yerlileştirme yapmıştır.

Örnek 40:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “...riche comme Crésus.” (Balsac, 1971, s.279)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin Altınova	“Karun gibi zengin...” (s.261)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“Karun gibi zengin...” (s.232)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“Karun kadar zengin...” (s.207)	Birebir aktarım	Yerlileştirme

Crassus Romalı ve döneminin en zengin insanlarından biridir. Türk kültüründe de “*Crésus*” yerine “*Karun*” adını almıştır. Her üç çevirmen, erek aktarımda, birebir aktarım stratejisini kullanarak Venuti'nin yerlileştirme stratejisine başvurmuşlardır. Burada “*Karun*” adının kullanılma amacı, kimsenin sahip olmadığı bir servetin varlığına işaret etmek içindir.

Örnek 41:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: “...du feu à moi” (Balsac, 1971, s.340)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım yöntemleri	
		Newmark’a göre	Venuti’ye göre
Nesrin. Altınova	“ocağım tüterdi” (s.314)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Tahsin Yücel	“ateşim olurdu”	(s.282)	Birebir aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“şöminelerim olacaktı.”	(s.255)	Bağımlı aktarım	Yabancılaşma

Altınova'nın “*ocağım tüterdi*”, Yücel'in “ateşim olurdu” deyimsele aktarımı canlılığın, varoluşun göstergesini ifade etmektedir. Buna karşılık Türkçemizde “*ocağım söndü*” deyimidir ki bu da yine Türkçede ölümün, varlığın yok oluşunun bir ifadesidir. Oysa Yalçıntoklu'nun erek aktarımı diğer iki aktarımıyla aynı anlamı taşımamaktadır. Yalçıntoklu, maddi varlık olan ateşin şömine ile var olduğunu ifade etmektedir. Şömine olmayan yerde ateş de yoktur düşüncesini öne sürmüştür.

Örnek 42:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: “C'est le père aux écus...” (Balsac, 1971, s.341)	
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	“Para babası” (s.315)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme
Tahsin Yücel	“Paralı babadır o” (s.283)	Birebir aktarım Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	“Para babası” (s.256)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme

Altınova ve Yalçıntoklu, kaynak cümle ile erek cümlelerin anlamlarında, güç ve dolayısıyla paranın sahibinin her türlü güce sahip olan baba olmasından, deyimsele aktarım yöntemine başvurmuşlar, ancak Yücel, Venuti'nin birebir aktarım yöntemini kullanarak yerlileştirme yapmıştır.

Örnek 43:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: “...tu es pâle comme la mort” (Balsac, 1971, s.348)	
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"ölü gibi sapsarısın" (s.322)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...ölü gibi solgunsun" (s.289)	Birebir aktarım Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"yüzün kireç gibi" (s.262)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme

Kanı çekilen yüzün, anemik bir durum göstergesi, solgun ve sarı-beyaz karışımı bir renk alması, Türk ve Fransız kültüründe ölüye benzetilmiştir. Yalçıntoklu erek dile aktarımında, “*yüzün kireç gibi*” derken, dolaylı olarak ölü bir insan yüzünün göstergelerini kullanmış ve “*Yerlileştirme*” yapmıştır.

Örnek 44:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba
	Kaynak deyim: "otolondrer" (Balsac 1971, s.264)	
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri
		Newmark'a göre Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"kafa ütölemek" (s.247)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"kafa bozmak" (s.219)	Deyimsel aktarım Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...canımı sıkan..." (s.195)	Bağımlı aktarım, Yerlileştirme

Bu örnekte, “*Ortolondrer*” eylemi erek dile Altınova ve Yücel tarafından “*Deyimsel aktarım*” stratejisiyle yerlileştirilerek “*kafa ütölemek*”, “*kafa bozmak*”, ve “*canını sıkmak*”

olarak üç ayrı ama anlamsal olarak eş anlamlı fiillerle aktarılmıştır. Yalçıntoklu ise bağımlı aktarım yöntemiyle, kafa bozuntusunun etkisiyle sonuçta "*birinin canının sıkılması*" olarak ifade etmiştir.

Örnek 45:

Yazar: Honoré de Balsac	Kaynak başlık: Le Père Goriot	Erek başlık: Goriot Baba	
	Kaynak deyim: " Que nous chante-t-il donc?" (Balsac, 1971, s.295)		
Çevirmenler	Erek Dile Aktarımı	Aktarım Yöntemleri	
		Newmark'a göre	Venuti'ye göre
Nesrin Altınova	"...bize ne mavallar okuyor, böyle?" (s.275)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Tahsin Yücel	"...ne masalı okuyor bize?" (s.245)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme
Volkan Yalçıntoklu	"...bize ne martaval okuyor?" (s.219)	Deyimsel aktarım	Yerlileştirme

Bu örnekte geçen "*chanter*" eyleminin Türkçe karşılığının *maval*, *masal* ve *martaval* anlamlarının olduğu gibi, Fransızcada da "*chanter*" eyleminin şarkı söylemek anlamının da olması gibi. Her iki gerçek ve mecaz anlamların ruhu okşayıcı bir etkisi söz konusudur. Bu yüzden, bu eylemin erek dile aktarımı üç çevirmen tarafından eş anlamlı deyimsel ifade ile yerlileştirilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmamızda, Balsac tarafından 19. yüzyılda, Fransa'nın ekonomik ve sosyal hayatının yansıtıldığı Goriot Baba romanının üç farklı dönemde yapılmış olan, üç ayrı aktarımında, roman içinde tespit edilen kültürel öğelerin nasıl ve neye göre erek dile aktarımının yapıldığını çeviri bilimsel açıdan incelemesi yapılmıştır. Yapılan incelemede, romanın farklı zamanlarda Türkçeye yapılmış aktarımlarında, öncelikle dil açısından anlamsal farklılık göstermedikleri tespit edilmiştir.

Çeviribilimsel açıdan bakıldığında, roman başlığını her üç çevirmen, roman kahramanlarından, başrolde oynayan ve olaylar kurgusu ve zincirini oluşturan Goriot Baba adlı kahramanın etrafında seyrettiğinden, kaynak başlıktan uzaklaşmamış ve her üç çevirmen de romanın kaynak başlığını olduğu gibi kullanmışlardır. Kaynak metinlerde geçen gerek düz cümleler, gerekse deyimsel özellikli tümcelerin Türkçeye aktarımları, Newmark'ın "Deyimsel aktarım" yöntemiyle deyim haline dönüştürülmüş ve Venuti'nin "*Yerlileştirme*" stratejisi kullanılarak, aktarım erek okuyucuya sunulmuştur. Bu durum romanın tümünde uygulanmıştır.

Çevirmenlerden Nesrin Altınova, *Deyimsel aktarım* yöntemini diğer çevirmenlere göre en çok kullanan çevirmendir. Altınova, aktarımı daha geleneksel, daha toplumsal bir biçimde işleyerek "*Deyimsel aktarım*" yöntemini kullanmış, sonuçta her sınıftan okuyucunun bildiği ve anlayacağı deyimsel ifadelerle kullanmıştır. Bu da bu okuyucuyu kaynak metni okuyormuş havasına sokarak, olaylar zincirindeki akıcılığı yakalamasına ve metni kolay anlamasını sağlamıştır. Erek dile aktarımlarında, zaman zaman eski dildeki ifadelerle başvurmuş olması ise yine gelenekçi yapıya yakınlığının bir göstergesidir.

Tahsin Yücel'e gelince, akademisyen olma sıfatı ve kendine has dünya görüşüyle, yeni türetilmiş sözcük ve eylemlerle aktarım yaptığı görülmüştür; ancak Yücel, diğer iki çevirmene göre daha az deyimsel ifadeye yer vermiştir; o daha çok birebir ve bağımlı aktarım yöntemine başvurmuştur.

V. Yalçıntoklu'ya gelince, bu çevirmen halk dilini kullanarak, yerlileştirme yöntemine başvurmuştur. Bu yönüyle kaynak metnin anlamını en açık veren çevirmen olarak saptanmıştır. Bu çevirmen aynı zamanda, diğer iki çevirmene göre, *Deyimsel aktarım* yöntemini en az kullanandır. Kendisi, daha çok sözcüğü sözcüğüne ve bağımlı aktarım yöntemini kullanmıştır. Yukarıda incelenen kültür öğelerinin tamamının aktarımına bakıldığında, her üç çevirmenin de,

Goriot Baba romanının erek dile aktarımlarında, Venuti'nin en çok *yerlileştirme aktarım* yöntemini ve Newmark'ın "*Deyimsel aktarım*" yöntemlerini kullandıkları görülmüştür.

Sonuç olarak, bu üç çevirmenin yaptıkları kaynak dile, Türkçeye aktarımlarına bakıldığında, aktarım farklılıklarının genelde dil bilgisel, daha çok sözcüklerin zamansal biçimlerinin değiştiğini ve çevirmenlik yetkinliğine dayanan ifadeler olduğu tespit edilmiştir. Buradan, gümüz yaşayan Türkçesinde kullanılmakta olan ve her toplum tabakasında anlaşılabilen sözcüklerle tümce kuran ve anlamı yansıtan Nesrin Altınova olduğu sonucuna varılmıştır. Üç ayrı kültürel öge aktarım örnekleri kıyaslanmış ve karşılaştırılmış, okuyucuya aktarım seçenekleri sunulmuştur. Aktarımın doğası gereği, ortaya çıkan aktarımlar, zamana ve çevirmene göre anlamsal olarak aynı kaldığını, sadece aynı metnin ifade değişikliklerine uğradığı saptanmıştır. Zira kültürümüzde var olan "*Her yiğidin bir yoğurt yeme şekli vardır*" deyimini, özde yoğurt yemeyi anlatmakla birlikte, bu deyim farklı yeme şekillerinin de var olduğunu ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aldyab, A. & Kettaneh, T. (2021). "*El-Tantûriyye*" romanındaki kültürel öğelerin çevirisi üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 831–843.
- Akalın, İ., & Haluk, Ş. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ayata, C. Ş. (2021). *Yazın çevirisi ve kültür aktarımı*. Paper presented at the symposium, Ege University, İzmir, Turkey.
- Balzac, H. de. (1971). *Le père Goriot* (Folio ed.). Gallimard.
- Balzac, H. de. (1982). *Goriot Baba*, Çeviren: Nesrin Altınova, Trans.). Sosyal Yayınlar.
- Balzac, H. de. (2015). *Goriot Baba*, Çeviren: Tahsin Yücel. Can Sanat Yayınları.
- Balzac, H. de. (2021). *Goriot Baba*, Çeviren: V. Yalçıntoklu) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Barut, E., & Baytar, İ. (2021). *Çeviride kültürel öğelerin aktarımı için başvuru yöntem ve stratejilere ilişkin bir inceleme: Robert Louis Stevenson'un "Define Adası" eserinden yerlileştirme stratejisi örnekleri*. *International Journal of Language Academy*, 9(2), 17–28.
- Can, M. Z., & Gezer, G. (2019). *Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 354–370.
- Çilyüz, S. (2020). *Kültürel öğelerin çeviri yoluyla aktarımı*. Sakarya University, *Faculty of Arts and Sciences*, Department of Translation and Interpreting.
- Erkurt, G. Ş. (2023). *Çevirmen sosyal konumu ve rolü itibarıyla kültür aktarımcısı mıdır? Kültürlerarasılık & Dilbilim Çözümlemeleri*. Paradigma Akademi.
- İnal, T., & Kaya, M. (2006). *Nedim Gürsel'in Resimli Dünyasından Timour Muhidine'nin Les Turbans de Venise'ine: Kültürel öğelerin çevirisi ile ilgili betimleyici bir çalışma*. *Frankofoni*, 29, 79–86.
- Kurt, M. (2021). *Fransızcadan Türkçeye geçen kimya terimlerinin çeviribilim ve sözcükbilim açısından sözlüksel sorunlarının incelenmesi ve çözüm önerileri*. *International Journal of Language Academy*, 9(1), 175–197. <https://doi.org/10.29228/ijla.48789>
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford-Frankfurt/M.
- Önder, M. (1979). *Ziya Gökalp'te Kültür Kavramı*, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi No:131
- Saraç, T. (1999). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (8th ed.)*. Adam Yayıncılık ve Matbaacılık. ISBN 975-418-185-3.
- Sığırcı, İ. (2022). *Fransızca Çeviri Klavuzu*, Seçkin Akademik ve Mesleki Yay.
- Sığırcı, İ. (2022). *Çeviri Felsefesi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

- Sığırcı, İ. (2015). *Kültürün aktarımı: Türkçe ve Fransızcada ölümle ilgili örtmece sözlerin İncelenmesi*, *Milli Foklor*, 27 (108), ss. 103-115.
<https://www.millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=108&Sayfa=100>
- Taş, S. (2017). *Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri*. *Humanitas*, 5(10), 1–14.
<https://doi.org/10.20304/humanistas.289303>
- Venuti, L. (1998). *Strategies of translation*. in M. Baker (Ed.), *Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 240–244). Routledge.
- Yalçın, P. (2003). *Çeviri stratejileri: Kuram ve uygulama*. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 47–58.

Çevrimiçi Kaynaklar

- <https://sozluk.gov.tr/.02.01.2024>
<https://www.cnrtl.fr/definition/matou/.04.02/2024>
<https://tr.glosbe.com/fr/tr>. 18.12.2023
https://www.google.com/search?tlsa=1&sca_esv=3bc652a4c53a3f84&ei=wHHbZbbHEtipxc8P--*6CuAU&q=%C3%87evir&tlitesl=auto&tlitetxt=&tlitetl=tr. 03.02.2024.
<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/halic-nedir-ve-nasil-olusur-halic-nerelerde-gorulur-cografyada-halic-kavrami-41839318>. 11.12.2024.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

1. yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.

MEVLİD GELENEĞİ ÇERÇEVESİNDE VEFÂT-I FÂTIMATÜ'Z-ZEHRÂ*

Fatma KELLEROĞLU¹

Öz

Hız. Fâtıma hem İslam Peygamberi Hız. Muhammed'in kızı hem de Hız. Ali'nin eşidir. Hız. Hasan ile Hız. Hüseyin'in annesi olarak İslam tarihinde derin iz bırakan önemli bir şahsiyettir. Hız. Peygamber tarafından ailesi içinde en çok sevilen kişi olarak bilinen Hız. Fâtıma, Hız. Peygamber'in eşi Hız. Hatice'den doğmuş dört kızının en küçüğüdür. Temiz ahlâklı ve takva sahibi olması dolayısıyla Müslüman kadınlara örnek olmuştur. Bir rivayete göre, Hız. Peygamber'in vefatından altı ay sonra, yaşadığı derin üzüntü nedeniyle hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Çalışmanın konusunu teşkil eden eserde cennet kadınlarının en faziletli kişilerinden biri olarak kabul edilen Hız. Fâtıma'nın babasının vefatıyla yaşadığı derin acı, ölümü yaklaşırken geride bırakacağı öksüzler (Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin) için duyduğu üzüntü, çocuklarının annelerinin vefatına duyduğu hüznün ve Hız. Ali'nin eşi Hız. Fâtıma için söylediği ağıt, sade bir dil ile aktarılmaktadır. Tıpkı dinî ve tasavvufî eserlerin genelinde olduğu gibi, bu eserin de Türkiye'deki çeşitli kütüphanelerde birden fazla farklı yazma nüshası bulunmaktadır. Üzerinde çalışma yaptığımız nüsha yazarı bilinmeyen bir eserdir. Bu çalışmada "Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ" mevlidi transkribe edilmiş ve metnin tanıtımı yapılmıştır. Çalışmanın temelini teşkil eden nüsha harekeli nesih hattıdır. Buradan yola çıkarak da eserin nüshasının 18. yüzyıldan sonra basılmış olduğu sonucuna varılmaktadır. Eserin dili, Eski Oğuz Türkçesinin tipik bir örneği olup, dil özelliğinden yola çıkılarak telifinin 15. yüzyıl ve sonrasında ait olması muhtemeldir. Bu çalışma ile Eski Oğuz Türkçesini ve İslâmî Türk Edebiyatını temsil eden önemli bir eseri ilim dünyasına kazandırmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hız. Fâtıma, Mevlid, Mesnevi.

The Passing of Fatimah al-Zahra within the Context of the Mevlid Tradition

Abstract

Fatimah, the daughter of the Islamic Prophet Muhammad, the wife of Ali, and the mother of Hasan and Husayn, is a significant figure who left a profound mark on Islamic history. Known as the most beloved person within her family by the Prophet, Fatimah was the youngest of the four daughters of the Prophet Muhammad, born from Khadijah. Due to her pure morals and piety, she became an exemplary figure for Muslim women. According to a narration, it is stated that Fatimah passed away six months after the Prophet's death, reportedly due to the deep grief she felt. The work that forms the subject of this study presents Fatimah, regarded as one of the most virtuous women of Paradise, and narrates her deep sorrow after the death of her father, her grief about the orphans she would leave behind (Hasan and Husayn), the sadness her children felt over their mother's death, and the elegy recited by her husband Ali for her, in a simple and clear language. As is the case with many religious and Sufi works, there are multiple manuscript copies of this work in various libraries in Turkey. The manuscript being studied is an anonymous work. In this study, the "Vefâtı Fâtımatü'z-zehrâ Radıyallâhü Anhümâ" Mevlid has been transcribed and introduced. The manuscript forming the basis of this study is vocalized (with diacritical marks). From this, it can be concluded that the manuscript was copied starting in the 18th century. The language of the work is a typical example of Old Oghuz Turkish, with its composition likely dating from the 15th century and later, and its transcription dating from the 18th century and beyond. This study aims to contribute an important work representing Old Oghuz Turkish and Islamic Turkish Literature to the academic world.

Keywords: Fatimah, Mevlid, Masnavi.

* Geliş Tarihi: 19 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 24 Aralık 2024

Kelleroğlu, F. (2024). "Mevlid Geleneği Çerçevesinde Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 29-39.

¹ KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, fhbk_81@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-0782-1526.

GİRİŞ

Mevlid sözlükte “1. İnsanın doğduğu yer. 2. doğma, dünyaya gelme. 3. doğulan zaman. 4. Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan manzum eser” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2020: 739).

Sözcük farklı şekillerde kullanılmıştır: “Mevlüt, Mevlidü’n-Nebevî, Leyletü’n-Nebevî, Mîlâdü’n-Nebevî, Mevleviyye, Serîdetü’l-Mevlîd, Mulûd, Mîlud, Moled, büyük gün anlamına gelen ‘Donna’ bunlardan bazılarıdır” (Kavas, 2000: 559).

Mevlid, farklı anlamlar taşımakla beraber bir tür adı olarak Hz. Muhammed’in dünyaya gelişi, hicreti, miracı, risaleti, vefatı ve ardından meydana gelen olayları anlatan manzum eserlere denir. Abdullah b. Revâha, Ka’b b. Zühre ve Hassân b. Sâbit gibi şairler tarafından bu tür eserler kaleme alınmıştır. Daha sonra bu tür eserlere şairlerin ilgisi oldukça fazla olmuştur. Bu eserler önce Arapça olarak yazılmıştır. Sonraki dönemlerde mevlid sayılarının arttığı ve farklı dillerde mevlidlerin kaleme alındığı görülmektedir. Bu noktada Süleyman Çelebi Mevlidi, Klasik Türk Edebiyatında mevlid türünün en güzel ve tanınmış örneklerinden olup birçok dile aktarılmıştır (Akkuş, 2007: 396-405). “Vesîlettü’n-necât” adıyla bilinen bu mevlid Türk Edebiyatında Hz. Peygambere olan aşkın şiirle ifade edilmesidir.

İslam tarihi ve Müslümanlar için büyük bir öneme sahip olan Hz. Fâtıma, hem sözlü hem de yazılı kaynaklarda yer alan ve örnek alınan bir şahsiyet olarak öne çıkmaktadır (Uyaniker, 2022: 1). Hz. Fâtıma hem İslam Peygamberi Hz. Muhammed’in kızı hem de Hz. Ali’nin eşi ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in annesidir. Temiz ahlâkı ve takva anlayışı, aklı, zekâsı, gösterişten uzak sade yaşam tarzı, zühdü, merhameti, adaleti ve sabrı ile Müslüman kadınlara örnek olmuş, aynı zamanda Hz. Peygamberin sevgisini kazanmıştır. Ayrıca, ‘Betül’ unvanıyla namuslu ve erdemli kadın anlamını taşıyan bir sıfat kazanmış, ‘Hatun-ı Kıyamet’ vasfı ile de tanımlanmıştır. Babasına çok benzediği için babasının kızı anlamını taşıyan ‘Bint-i Ebiha’, yüzü parlak olduğu için ‘Zehra’, güzel ve temiz olması nedeniyle ‘İnsanların Hurisi’ olarak da anılmaktadır. Bu güzel vasıflarından dolayı babası ve eşine layık görülmüştür. Hicretten yaklaşık on üç yıl önce Mekke’de dünyaya gelmiştir. Babası İslam Peygamberi Hz. Muhammed, annesi ise Hz. Hatice’dir. On beş yaşında iken Hz. Ali ile evlenmiş ve Peygamber soyunun devamı, çocukları Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmi Gülsüm ve Zeynep aracılığıyla sağlanmıştır. Hz. Fâtıma çok sayıda hadis rivayet etmiş bir isimdir. Tefsirciler onun hakkında bazı ayetlerin nazil olduğuna dair görüş bildirmişlerdir. (Akkuş, 2003: 439).

Hz. Fâtıma, babasının ölümünden sonra o kadar ağlamıştır ki komşuları onun ağlamasından rahatsız olup Hz. Ali’ye gelerek: “Yâ Ali! Hz. Fâtıma’ya bizim selâmımızı ilet ve de ki: Ya geceleri ağlasın, gündüzleri sussun, ya da gündüzleri ağlasın, geceleri sussun. Çünkü onun gece-gündüz durmadan ağlaması, bizlerde huzur bırakmamıştır.” Bunun üzerine Hz. Fâtıma, onlara: “Benim ömrüm sona ermiş bulunuyor. Aranızda zaten fazla kalmayacağım.” buyurdu. (Emini, 2003: 340).

Bir rivayete göre, Hz. Peygamber’in vefatından altı ay sonra, yaşadığı derin üzüntü nedeniyle hayatını kaybettiği belirtilen Hz. Fâtıma, Eski Türk edebiyatında da çok önemli bir yere sahiptir. Hazreti Fâtıma’nın örnek alınan nitelikleri, İslâmî Türk edebiyatında da kendini göstermiş ve onun hayatı ile alakalı pek çok konu mevlid nüshalarında yer almıştır. Babasının vefatıyla yaşadığı derin acı, ölümü yaklaşırken geride bırakacağı öksüzler (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) için duyduğu üzüntü, çocuklarının annelerinin vefatına duyduğu hüznün ve Hz. Ali’nin, eşi Hz. Fâtıma için yaşadığı derin üzüntünün konu edildiği “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radiyallahü Anhümâ” mevlidinin Türkiye kütüphanelerinde farklı pek çok yazma nüshası mevcuttur. İncelediğimiz nüshada sırasıyla Hikâye-i Mevlüd, Kaside-i Mevlüd, Kaside-i Tevhid, İlahi-i İbrahim Hakkı, Mevlidü’n-Nebi, Miracü’n-nebi Aleyhisselam, Vefatü’n-nebi Aleyhisselam, Vefat-ı Fâtımatü’z-Zehra Radiyallahü Anhüma, Destan-ı Geyik, Destan-ı Gügercin, Destan-ı İbrahim Aleyhisselam, Hikâye-i İslâm ü Yehûdi, Hikâye-i Deva, Dua-i Mevlid-i Şerif ve Hikaye-i Kesikbaş nüsha kenarında, mevlidler ve hikâyeler bulunmaktadır.

Çalışmanın temelini oluşturan nüsha, şahsi kütüphanemde bulunup H.1329 (M.1911) tarihinde Emniyyet Matbaasında (Vezirhan Dersaadet) Kırk Sayfa olarak, harekeli nesih hattı ile basılmıştır. Nüsha, dil ve yazım özellikleri bakımından, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğu izlenimini vermektedir. Yazmada “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” başlığını taşıyan bölümün 76 beyitten oluştuğu ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alındığı görülmektedir.

Hazreti Peygamber’in vefatının ardından, Hazreti Fâtıma’nın yaşadığı derin hüznün ve ıstırap atmosferiyle başlayan “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” mevlidinin ilk beyitlerinde Hz. Fâtıma’nın Hz. Peygamber’e duyduğu derin özlem nedeniyle gece gündüz ağladığına dair bir anlatım yer almaktadır. Ardından Hz. Fâtıma’nın ömrünün son günlerinde, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile gerçekleştirdiği konuşmalar, çocuklarını Hz. Ali’ye emanet etmesi, onların öksüz kalacak olmalarından endişelenmesi, Hz. Ali ile konuşması, vefatı, defnedilmesi ve kabirde Hz. Fâtıma’yı Hz. Peygamberin karşılaması anlatılır. Mevlid’de Hz. Ali’nin, eşi Hz. Fâtıma için yaşadığı derin üzüntü sade bir dille anlatılmaktadır. Üzerinde çalıştığımız nüsha yazarı bilinmeyen bir eserdir. Bu çalışmada, “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” mevlidinin metni dikkatli bir şekilde transkribe edilerek incelenmiş ve eser tanıtımı yapılmıştır. Eser, aruz vezninin “Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün” ölçüsüyle kaleme alınmış ve başarılı bir şekilde beyitlere uygulanmıştır. Diğer dinî ve tasavvufi eserlerde olduğu gibi, bu eserin de birçok yazma nüshası bulunmaktadır.

Hz. Fâtıma için kaleme alınmış dört mevlid tespit edilmiştir. Bu mevlidlerin müellifleri, başlıkları, yazılış tarihleri ve beyit sayıları kronolojik sıraya göre şu şekildedir:

1. ‘Abdî, Fî Beyân-ı Mevlûd-ı Hazret-i Fâtımatü’z-Zehrâ binti Muhammedü’l-Mustafâ Sallallâhu ‘Aleyhî ve-Sellem, XV. yy., 964 beyit.
2. Süleyman Memdûh, Mevlid-i Fâtımatü’z-Zehrâ Radıya’llâhu ‘Anhâ, XIX. yy., 83 beyit.
3. Eşad Erbilî, Mevlid-i Şerîf-i Hazret-i Fâtımatü’z-Zehrâ Radıya’llâhu Te’alâ ‘Anhâ, XX. yy., 74 beyit.
4. Mehmed Şemseddin, Nisâr-ı Şemsu’l-Mısırî, XX. yüzyıl, 66 beyit (Yekbaş, 2017: 229).

Metinle İlgili Genel Bulgular

Çalışmanın temelini oluşturan nüsha, H. 1329 (M. 1911) Emniyyet Matbaası’nda (Vezirhan Dersaadet) harekeli nesih hattı ile basılmıştır. Olabildiğince sağlam bir metin oluşturma gayretiyle elimizdeki Arap harfli (Osmanlı Türkçesi) yazılan mevlid, Latin alfabesine çevrilmiş, transkripsiyon işaretlerine dikkat edilerek metin tamamlanmıştır.

Mevlid, mesnevi nazım şekli ile yazılmış olup 76 beyitten oluşmaktadır. Şahsi kütüphanemde bulunan anonim nüshada 21-25. sayfalar arasında yer almaktadır. Emniyyet Matbaası, Vezirhan Dersaadet, Harekeli Nesih Hattında bulunan “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” mevlidinin beyitleri diğer nüshalar ile karşılaştırılmıştır. Muhammet Kuzubaş’ın yazmış olduğu ‘Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhim, Hikâyet-i Güğercin, Hikâyet-i Geyik)’ adlı makalesindeki şiir ile karşılaştırmalar yapılmıştır. 97 beyitten oluşan şiirde 20 beytin benzer olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir karşılaştırma Perihan Ölker’in yazmış olduğu ‘Hz. Fâtıma Destânı’ adlı makalesindeki şiirlerle yapılmıştır. 132 beyitten oluşan şiirde 52 beyitte benzerlikler tespit edilmiştir. Aynı makale içerisinde karşılaştırılması yapılan 5906 Arşiv Numaralı nüshada 134 beyit bulunmaktadır. Bu nüshanın 54 beytinde benzerlikler tespit edilmiştir.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİNE AKTARILMIŞ METİN

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1

İŐid imdi Fâıımâ aıvâlini
Kim Resûlden soııra n'oldı ĥâlini²

Gice gûndûz ağlamağa baŐladı
Kâ'inâtı tağlamağa baŐladı ³

Yemez içmez uyumazdı bir zamân
Şöyle kim ĥayretde ıalmıŐdı hemân⁴

Dir idi vâ-ĥasretâ vâ-fırkatâ⁵
N'ideyim ben ey baba vâ-fırkatâ

Böyle dirdi ıanı ĥürmet ıanı ceĥd
ıanı dostlık ıanı soĥbet ıanı 'ahd

Söyler idi her nereye varsar ol
Anda ider idi kim ıanı Resûl

Ol degil miydi bize her dem ra'ûf
Ol degil miydi bize her dem 'aıûf⁶

Ey yürek yan yüzi güneş mâĥ içün
ıara ıara ıana ıan ol Őâĥ içün
2

Böyle deyüp da'im ağlard'ol nigâr
Gözlerinden yaş yerine ıan saçar

Bir gün aŐĥâb bir yere cem' oldılar
Yâ 'Alî diıle sözümüz didiler

Gel kerem ııl söyle ol gül'izâre
Gice gûndûz yağılmasun bu nâre

Ağlamakla ele gireyd'ol Resûl
Yaĥut cânı virmekle ol Resûl⁷

Ağlamakla vire idik cânımız
Tek ele gire idi cânânımız

Lîk bu emr-i Ĥudâdır n'idelim
Buıa raıı oluben sabr idelim

² Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

³ Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

⁴ Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

⁵ Ölker. 2016, 355: Aynı mısra mevcuttur.

⁶ Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

⁷ Kuzubaş. 2008, 315: Aynı beyit mevcuttur.

Geldi didi bu sözi ol dem ‘Alī
Fâtımaya ağlama didi velī

Yeriñ altında yata şāh-ı cihān
Nice ağlayuben itmesem fiğān

Āh idüben düşdi ol server yire
Yoğ idi aqlımı kendü yidire

Nice vaqıtden soñra ol hayru’l-Betül
Kalkdı yerinden olup gāyet melül⁸

Didi kim diñle beni sen yā ‘Alī
Gel kerem kıl var Baķi’a yā velī⁹

Anda var bir kümbeti sen yapıvir
İçine anıñ daħi gül serpivir

Anıñ adın Beytü’l-Ahżān kıyalım
Anda varup kanlı yaş akıdalım

Sözünü kıldı kabul ol dem ‘Alī
Vardı anda yaptı bir ev ol velī

Her sabaħ anda varırdı ol nigār
Nevħa idüp ağlar idi zār zār

İştıyākım geçdi hadden didi ol
Yaқdı cānım ağlar idi yā Resül

Ey diriğā rāzı nice gizleyem
Vaқtimi ben yanıncaya gözleyem

Fırķatiñ baħrine ben hoş düşmişem¹⁰
Ĥasretiñ nārına ben ĥod yanmışam

Zaħmet ü firķatlerim çokdur benim
Daha hergiz tāķatim yokdur benim¹¹

Uş ĥarāret oldı yürek yaş ile
Gözlerimiñ nūrı gitdi yaş ile

Ĥaddimi kıldım benefşe gibi ĥam
İşbu derde nice olası direm

⁸ Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

⁹ Ölker. 2016, 355: Aynı beyit mevcuttur.

¹⁰ Ölker. 2016, 356: Aynı mısra mevcuttur.

¹¹ Ölker. 2016, 356: Aynı mısra mevcuttur.

3

Bu benim inceldi oldım hūn hilāl
Gitdi şadı cānıma irdi melāl

Fırķat ağusı olu olu ķadeh
Nūř ķıldım nice olam ben feraħ¹²

ūn Hābībiñ menzili oldu tūrāb
Bu cihān olsun ħarāb-ender-ħarāb¹³

Ķanı efgān ile anda dōkdi yaş
Eriyūp řu olayazdı ķatı ař

Gōricek ķabri Hābībiñ ol kibār
Ditredi ķabr ūzre dūřdi ol nigār

Ķabr içinde Muřafā vū mūctebā¹⁴
Didi kim ey nūr-ı ‘aynım merħabā¹⁵

Ķatı mūřtāķım ciđer kōřem saña¹⁶
Va’de yetdi gelisersen sen baña

řād olup urdu yerinden ol zamān
Eve irdi ol dem içinde revān

Bařladı hem kendūni ķavřırmaga
Hem evin için ışın devşirmege

Gōrdiler anı Hūseyñ ile Hāsan
Didiler ey ana n’oldun bugūn sen¹⁷

Bōyle ta’cīl maslaħat n’oldı size
Luřfuñızla bir ħaber viriñ bize

Bu sōzi ūnkim bulardan diñledi
Derd ile āh eyleyūben iñledi

Geliñ ođullar didi ey nūr-ı ‘ayn
Yanına geldi Hāsan ile Hūseyñ

Bir dizine birin aldı ol aña
Bir dizine birin aldı ol yaña

¹² Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

¹³ Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

¹⁴ Kuzubaş. 2008, 316: Aynı mısra mevcuttur.

¹⁵ Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

¹⁶ Kuzubaş. 2008, 316: Aynı mısra mevcuttur.

¹⁷ Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

Öpdi gözlerin yüregın tağladı
Yüzlerine bağdı vü çok ağladı

Yüregın taşdan degilse inleyin
Didi ey cânım oğullar n'ideyin¹⁸

Va'de yetdi biliñüz bu dem hemân
Dedeñiz geldi idi ol dem revân¹⁹

Uş ecel irdi baña vâ-ħasretâ
Sizden ayrılısaram vâ-firķatâ²⁰

Āh kim yuyacağ siziñ başıñızı
Kim tarayacağ siziñ saçıñızı

Kim yuyısar ya kim oħşar hem sizi
Göziñiz kim sürmeleyiser sizi

'Ömrimiñ son günidir bu gün benim
Size ķurbân olsun uş cânım benim

4
Yuyayım bu gün sizin başınızı
Tarayayım ben sizin saçıınızı

Taşradan ol dem hemân girdi 'Alî
Ol nigârı gördi ağlar ol velî

Didi kim yâ Fâtıma n'oldı saña
Niçün ağlarsın haber virgil baña

Baña niçün söylemezsin yâ ħelâl
İydi virgil baña nedir iş bu ħâl²¹

Dir 'Alîye Fâtıma diñle beni
Bâķi tutsun Ħađ bu dünyâda seni

Va'de yetmişdir beyân oldu baña
Yetdi ol va'de bugün n'idem saña²²

Sen esen ħal ben [bu] yolda giderim
Saña Ħasanla Ħüseyn'ışmarlarım²³

¹⁸ Ölker. 2016, 356: Aynı mısra mevcuttur.

¹⁹ Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

²⁰ Ölker. 2016, 356: Aynı beyit mevcuttur.

²¹ Ölker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

²² Ölker. 2016, 357: Aynı mısra mevcuttur.

²³ Ölker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

Bu iki körpe kuzusular ey cān
Hoşca ttđıl dileğim budur hemān²⁴

İşbu sözleri işitdi n ‘Alī
Āh idüp ağladı anda ol velī²⁵

Saņa sığındım İlāhī hālimi
Virmege āsān kıılır cānımı²⁶

Böyle didi v hemān āh eyledi
Cānımı teslim-i Allāh eyledi²⁷

Ahşamla yatsı arasında vefāt²⁸
Eyledi ol bint-i Faħr-i Kā’ināt

Koğdı anda misk-i ‘anberle glāb
Ditredi üstüne anuñ āfītāb

Zāhir oldu mı evin içinde nr
Toldı evin içi ervāhile hr²⁹

Hem Hadīce rhı hazır oldılar
Ol nigārın üstüne ağlaşdılar

Hāzır oldu enbiyā ervāhı hem
Zī-sa’ādet sa’ati kutlu adem

Yüzi gller gibi ol yatmış idi
İçi tışı nra boyanmış idi

stne varup ‘Alī eyledi yas
anlu yaş dkdi gözünden řās řās³⁰

Hem didi cānım oğullar geliñiz
Anañuz gitmiş cihāndan griñiz

Didiler ‘ādet üzere hem anı
abrine oyalalar ol nāzik teni

Gördiler kim Faħr-i ‘ālem Muřtafā
‘Ālemin řāhı Muħammed Muřtafā

²⁴ lker. 2016, 357: Aynı mısra mevcuttur.

²⁵ lker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

²⁶ lker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

²⁷ lker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

²⁸ lker. 2016, 357: Aynı mısra mevcuttur.

²⁹ lker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

³⁰ lker. 2016, 357: Aynı beyit mevcuttur.

5

Ol mübarek ellerin ol dem hemân
Kabri içinde çıkardı ol zamân

Çuğdı vü didi gözüm nûrı saña
Key kıatı müştâk idim geldiñ baña

Aldı ‘Alinin elinden Muştafâ
Kaldı hayretde ‘Aliyyü’l-murtażâ

Çün Resûlullâh aldı yanına
Kıldılar medh ü şenâlar cânına

Gördiler ol hâli anda cârî’ün
Didiler *innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci’ün*

SONUÇ

Hız. Peygambere duyulan sevgi ve saygı, edebiyatımızda çeşitli eserlerle dile getirilmiş ve bu duygular farklı şekillerde ifade edilmeye çalışılmıştır. “Mevlid” ise bu eserler içinde en yaygın olanıdır. Mevlide duyulan bu ilgi, farklı dillerde mevlidlerin kaleme alınmasına neden olmuştur. Hız. Peygamber ile ilgili dinî-edebeî türlerin en önemli örneklerinden biri olan mevlid, Hız. Peygamber’in hayatını konu alarak ortaya çıkmış ve devam etmiştir. Birçok dilde kaleme alınan mevlid metinleri, bu geleneğin birer örneğini teşkil etmektedir. Mevritlerin yoğun olarak yazıldığı diller arasında Arapça ve Türkçe öne çıkmaktadır. Türk edebiyatında mevlid geleneği, Süleyman Çelebi’nin “Vesîletü’n-necât” adlı mevlidi ile başlar. Bu mevlidin, kendinden sonra yazılan tüm mevlidler için biçim ve içerik açısından bir model teşkil ettiği söylenilmektedir. Bu nedenle kendisinden sonra gelen mevlid metinlerini hem şekil hem de içerik bakımından etkilediğini söyleyebiliriz. Hız. Peygamber ile ilgili mevlid metinlerinde görülen benzer etkileşim, Hız. Peygamber dışındaki şahıslar için kaleme alınan mevlidlerde de bulunmaktadır. Bu mevlid metinlerinden biri de Hız. Fatıma için yazılmış olan ve tanıtımı yapılan “Vefât-ı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” mevlididir. Gelecekteki araştırmalarla ve bu bağlamda yapılacak çalışmalarla Hız. Peygamber, Hız. Fatıma, Hız. Ali, Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin ile ilgili yazılmış mevlidlerin ortaya çıkması mümkün olacaktır. İslamî Türk edebiyatında oluşturulan mevlid metinlerinin ve bu metinlerin müelliflerinin tümünün ortaya konulması, mevlid türünün daha doğru olarak değerlendirilmesine ve mevlid türü hakkında genel bakış açılarına olanak sağlayacaktır.

Bu çalışmada, “Vefâtı Fâtımatü’z-Zehrâ Radıyallâhü Anhümâ” mevlidi transkribe edilerek dikkatli bir şekilde incelenmiş ve tanıtılmıştır. Diğer dinî ve tasavvufî eserlerde olduğu gibi bu eserin de birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Şahsi kütüphanemde bulunan yazarı belli olmayan nüshada 21-25. sayfalar arasında yer alan mevlidin istinsah edildiği tarih, eserin ilk sayfasında Hicri 1329 olarak açıkça belirtilmiştir. Başka bir tarih yer almamakla birlikte harekelendirme sistemine bakıldığında yer yer dudak uyumunun gerçekleştiği örnekler karşımıza çıkmaktadır. Eserin dili, Eski Oğuz Türkçesinin tipik bir örneği olup, telifinin 15. yüzyıl ve sonrasına ait olması muhtemeldir. Yapılan araştırma ve inceleme doğrultusunda metnin çeviri yazı alfabesiyle aktarılmış şekli ortaya konmuştur. Eser, aruz vezninin Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Çalışmanın bundan sonra konu ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akkuş, M. (2003). “Fâtıma”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınevi, C(2), (438-440).
- Akkuş, M. (2007). “Prof. Dr. Hüseyin Mu'cib Mısri ve Vesiletü'n-necât'ın Arapça Tercümesi”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, Orhangazi Belediyesi Yay., Bursa (396-405).
- Doğan, Ş. (2012). Bir Eski Oğuz Türkçesi Metni Hikâye-i Fâtıma ve Dil Özellikleri. *Akademik Bakış Dergisi* (32), (1-20).
- Devellioğlu, F. (2020). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Yayınları.
- Emini, A. İ. (2003). *Örnek İslâm Kadını Hz. Fâtıma*. (F. Altan- S.S.Huseyni, Çev.) Kum: Ansariyan yayınları. google scholar.
- Kartalhoğlu, Y. (2008). Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?. *Turkish Studies* 3 (6), (449-470).
- Kuzubaş, M. (2008). Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2), (304-340).
- Kavas, A. (2000). “Afrikada Mevlid Uygulamaları”, *Diyânet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) (Özel Sayı), Ankara (559).
- Ölker, P. (2016). HZ. FATİMA DESTANI. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(36), 351-366. <https://doi.org/10.21497/sefad.285244>
- Söylemez, M. M. (2011). Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Dâstân-ı Fâtıma, *Dâstân-ı Hâtun*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Uyanıker, N. (2022). Mevlid-i Fâtıma'da Elma Yiyerek Hamile Kalma Motifi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 62(2), 709-727. <https://doi.org/10.26650/TUDED2022-1183157>
- Yekbaş, H. (2017). *Türk Edebiyatında Hz. Fatıma Mevlidleri*. Sivas Belediyesi Yayınları.

Ekler

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

1. yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.

ARŞİV VESİKALARINA GÖRE YERLEŞİM YERİ OLARAK ELBİSTAN'IN TARİHİ DURUMU VE STRATEJİK KONUMU AÇISINDAN İL OLMA POTANSİYELİ*

Hakan BOLULU¹

Öz

Cumhuriyetin ilanından, hatta daha önceki devirlerden beri bazı ilçeler il olmak istemektedir; nüfusun fazlalığı, tarihî geçmişin zenginliği, bağlı olunan il ile mesafenin uzaklığı, kendi kendisine yeterli olması, gelişmişliği veya bilakis gelişmemişliği, bir doğal afetin veya terörün yaralarını sarmak vb. birçok sebeple buna layık olduğunu iddia etmenin yanında il olmanın getireceği avantajlardan faydalanmak isteği de bunda önemli rol oynamaktadır. Önceki illerimize ilave olarak 1989 ile 1999 yılları arasında 14 yeni ilin kurulması ile il sayımız 81'e çıkmış daha birçok il adayı da sıraya girmiştir. En az altı bin yıllık mazisinde 170 yıl da başkentliği bulunan Elbistan'ın il olma isteği sık sık gündeme gelmektedir. Bu isteğinin yeni olmayıp çok eskilere dayandığını ispatlayan iki arşiv belgesinin muhtevası ve düşündürdükleri bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Elbistan, İl, Tarih, Gelişmişlik, Konum.

According to Archive Documents, The Historical Status of Elbistan as a Settlement and Its Potential to Become a Province in Terms of Its Strategic Position

Abstract

Since the proclamation of the republic and even before, some districts have wanted to become provinces. The fact that the province is qualified to be a province for many reasons such as its high population, historical richness, distance from the province to which it is connected, self-sufficiency, development or lack of development, getting rid of the negative conditions caused by natural disasters or terrorism, and wanting to benefit from the opportunities of being a province play an important role in this situation. With the establishment of 14 new provinces between 1989 and 1999 in addition to our existing provinces, the number of provinces reached 81 and many of our provincial candidates queued up in the districts. Elbistan, which has a history of at least six thousand years and has been the capital for 170 years, is a district that frequently expresses its desire to become a province. The content and implications of two archival documents, which prove that this request is not new but dates back to ancient times, constitute the subject of this study.

Keywords: Elbistan, Province, History, Development, Location.

*Geliş Tarihi: 24 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 26 Aralık 2024

Bolulu, H. (2024). "Arşiv Vesikalarına Göre Yerleşim Yeri Olarak Elbistan'ın Tarihi Durumu ve Stratejik Konumu Açısından İl Olma Potansiyeli". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 40-52.

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis / Türkiye, hakanbolulu10@hotmail.com, ORCID: 0009 0003 5421 0505.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanından beri değişik zamanlarda çeşitli ilçeler il olma isteğini dillendirmekte bunun gerekçelerini kendince sıralamaktadır. Otoriteler de il olmak için elzem olan şartları sayarken nüfus fazlalığı, il merkezine olan uzaklık, şehirleşme, hinterlant, ulaşım durumu, ekonomik çeşitlilik vb. bazı ölçütlerden bahsetmektedirler. Türkiye’de 15 Haziran 1989 tarihinde Aksaray ve Bayburt’un il olması ile başlayan yeni iller furyası 9 Aralık 1999 da Düzce’nin de arzusuna ulaşması ile 14 yeni il kurulmasına ve sonuçta il sayısının 67’den 81’e çıkmasına sebep olmuştur. Yakın tarihte il olan bu yerlerin, il olmasında rol oynayan faktörlere bakıldığında; ekonomik gelişme veya geri kalmışlık, coğrafi konum, tarihi zenginlik, nüfusun çokluğu, doğal afet kaynaklı mağduriyetin telafisi, terörle mücadele gibi sebeplerin âmil olduğu müşahede edilmektedir

Tablo:1 İl olmada Rol Oynayan Faktörler

İlin adı	Ekonomik gelişme	Gelişmeme	Coğrafi konum	Tarihî zenginlik	Nüfusun fazlalığı	Tabii afet	Terörle mücadele
Aksaray	X		X				
Bayburt		X		X			
Karaman			X	X			
Kırıkkale	X				X		
Batman	X				X		
Şırnak		X					X
Bartın	X						
Ardahan		X					
Iğdır	X		X				
Yalova			X		X		
Karabük	X				X		
Kilis		X					X
Osmaniye			X		X		
Düzce						X	

(Kılınç ve Gülersoy, 2007,s.72).

Kuşkusuz il olmakla kazanılacak bazı faydalar bu durumun cazibesini artırmakta rağbeti çoğaltmaktadır. Bu faydaların bazılarını bir ilçede olmayan kurumların açılması, bazı müdürlüklerin ilçe statüsünden il müdürlüğü statüsüne geçmesi, personel eksikliklerinin giderilmesi, buna bağlı olarak yeni gelecek kişilerle ekonominin, sosyal hayatın ve daha birçok alanın canlanması, belediye bütçesindeki artış, Bölgede artan nüfusa bağlı olarak evlerin ve iş yerlerinin değerlendirilmesi, yeni açılan ticarethane sayısının artışı, büyük şehir statüsündeki illerden ayrılacak ilçelerde büyük şehir belediyesi için kesilen vergi ve harçlardan kurtulmak, merkezden gönderilecek ödeneklerin ilin inisiyatifinden çıkararak kendi ihtiyarına geçmesi vs. gibi pek çok faydaları sıralanabilir.

Bu il namzetlerinin en güçlülerinden biri olan Elbistan, il merkezine uzaklık, gelişmişlik, nüfus, yüz ölçümü, bağlanması muhtemel ilçe ve nüfus sayısı, kişi başı düşen gelir vs. bakımından ilk sıralarda yer almaktadır.²

Elbistan’ın Coğrafi Konumu

Elbistan coğrafi olarak Doğu Anadolu, Akdeniz ile İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği noktada yer alır. 38°13' Kuzey Enlemi ve 37°12' Doğu Boylamında, Anadolu Yarımadası'nın doğusunda, Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Elbistan'ın batısında Afşin ve Göksum, doğusunda Doğanşehir, güneyinde Nurhak ve Ekinözü, kuzeyinde Darende ve Gürün bulunur. Şar Dağı'nın kuzeydoğusunda, denizden 1150 metre yükseklikte, kendi adıyla anılan

² Bu konuda geniş ve ilmi çalışma için bkz. (Güngör, vd. “Türkiye’de İl Olması Uygun Olan İlçelerin AHP Yöntemiyle Belirlenmesi” 2010, s. 1-16).

Türkiye'nin 4. büyük ovasında kurulmuştur. Ülkenin önemli nehirlerinden olan Ceyhan buradan doğar ve Akdeniz'e dökülür. Güney kısmında bulunan Berit Dağı ve Nurhak Dağı bu mıntikanın en yüksek kısımlarını oluşturur (Kurt vd.,1993-1994 :59).

Elbistan'ın Kısa Tarihçesi

Kuruluşu Paleolitik Döneme kadar giden Elbistan'ın (Tuğlacı, 1985: 113) Hititler ile Komageneler devrine ait Til, Kara-Elbistan (Eski Elbistan), Ozan höyük, Kara höyük, Çavlı-Han, Tel-Afşin, Mehre, Celagi, Hunu ve Efsus Höyükleri gibi büyük harabelerin yanında, birçok küçük höyüğü de bünyesinde barındırdığına bakılarak Eski Çağ'da birçok şehir ve kasaba ile süslenmiş olduğu anlaşılmaktadır (Yinanç M.H.,1993 : 223).

M.Ö. 4. binden beri insanlarla meskun olan Elbistan Hıristiyanlık tarihinde büyük önemi olan Ashab-ı Kehf Mağarasını içinde barındırması bakımından önemlidir (Tuğlacı, 1985: 113). Hititlerden sonra Akad, Asur, kısa süreli Pers, Makedonya ve Roma hakimiyetine giren Elbistan, Roma imparatorluğunun M.S.395 te ikiye ayrılması ile bütün Anadolu gibi Doğu Roma'nın (Bizans) payına düşmüştür. Coğrafi konumu ve stratejik önemi, bölgeler arasında bir geçit noktası olması hasebiyle her dönemde istilalara uğramış, büyük tahribatlara maruz kalmıştır (Yinanç M.H.,1993 : 223).

İlk kez Hz. Ömer döneminde ünlü komutan Halid Bin Velid tarafından İslâm hâkimiyetine dâhil edilen Elbistan bölgesi (Taşdemir, 1995:1). Müteakip yıllarda Bizans hâkimiyetine geçmişse de 1085'te Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ın komutanlarından Buldacı tarafından tekrar fethedilmiş 1277 de Moğolların kolu İlhanlılarla Memlûk Türk Devleti arasındaki büyük kapışmaya ve Sultan Baybars'ın büyük zaferine sahne olan Elbistan Ovası Moğol leşleri ile dolmuştur (Turan, 1988: 545). Lakin Baybars'ın Kahire'ye dönmesini fırsat bilen Abaka Han, bu hezimetin acısını Elbistan'ın sivil halkından çıkararak katliam yapmıştır (Taşdemir, 1995: 2).

Bölgedeki otorite boşluğundan faydalanan Dulkadiroğlu Karaca Bey 1337'de Eratna Beyliğinden Elbistan ve çevresini alarak devletini kurmuştur ve bu tarihten Şah İsmail'in büyük yıkımına kadar (1507) Elbistan bu Türkmen devletinin başkentidir. 1521 yılında bu devletin son hükümdarı Ali Bey'in ortadan kaldırılması ve Dulkadiroğlu Beyliği'ne son verilmesiyle Elbistan doğrudan Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir (Yinanç R., 1989 :4). Bundan sonra bir daha eski parlak günlerine dönemeyen Elbistan'ın sık sık isyancılara karargah olması ve bunun bir sonucu olarak da savaş meydanı haline gelmesi, bu bölgenin huzurlu bir yer olmasına engel olmuştur. Yöre XIX. yüzyılın ortalarına kadar büyük yolların uzağında olması dolayısıyla asayişsizlik içinde kalmış bu yüzden sosyal ve ekonomik yönden pek fazla gelişmemiştir (Taşdemir, 1995 :2). Tanzimat'tan sonra mütesellimler tarafından yönetilen Elbistan, 1847'den itibaren müdürler tarafından idare edilmeye başlamıştır (Yinanç M.H.,1993 : 229). Sultan Abdülaziz Döneminde Halep Eyaleti kurularak Maraş ona bağlı sancak, Elbistan ise kaza olmuş, I. Dünya savaşı sonrası Halep elden çıkınca Cumhuriyet Döneminde Maraş ilinin en büyük ilçesi olmuştur.

Yukarıda kısa tarihçesi verilen Elbistan'ın il olma arzusunun yeni ve yakın bir tarihe ait olmayıp oldukça eski bir maziye dayandığı 1909 ve 1918 tarihlerine ait iki adet arşiv belgesinden anlaşılmakta olup, bu belgelerden ilki o dönem Elbistan'ının ileri gelenlerinden on yedi vekilin imzası ve mührünü havi olarak Dahiliye Nezaretine sunulan ve gerekçelerini on madde halinde sıraladıkları 17 Zilhicce 1326 /27 Kânun u Evvel 1324 (9 Ocak 1909) tarihli bir dilekçedir (BOA,(DH.MKT), 2735/86,1-3).

Söz konusu dilekçenin giriş bölümünde henüz ilan edilen Kanun u Esasînin ilanından, birlik beraberlik ve ilerleme çabalarından ve Elbistan'ın sahip olduğu özelliklerle il olmayı hak ettiğinden bahsedilmektedir ;

Bu defa Kanun-ı esasi'nin mevki-i icraya vazıyla ve fiil-i meclis-i mebusanın teşkiline dair şerefsudur buyrulan irade-i seniye-i hazret-i hilafet penahi üzerine teessüs etme gibi cümle

memurin ve teba-ı sadıkada zuhur eden ittihad-ı terakki ve gayret-i hayriyeye istinaden vatanımız bulunan Elbistan kazasının derece-i istidad ve kabiliyet-i terakki-i servet ve ümrünün esbab-ı lazimesinin beyanını iptidar eyleriz.

Daha sonra maddeler arzualde şu şekilde yer almaktadır;

1.maddede; Elbistan'ın, komşuları, akarsuları, dağları, ormanları, yetiştirilen ürünleri (pamuk, susam, buğday, arpa, üzüm vb.) sayılmakta, çok müsait olmasına rağmen, gerek eşkiya hareketlerinden gerekse vilayet teşkilatından beri atanan valilerin Elbistan'ın meseleleri ile yeterince ilgilenmemelerinden mütevellit gelişmeye nail olamadığından bahsedildikten sonra böyle verimli bir yerin bayındırlık ve ilerlemeden payını alabilmesinin il olmasına bağlı olduğu belirtilmektedir.

Birincisi Vatanımız bulunan Elbistan kazası Halep ve Sivas ve Mamüratü'l-Aziz ve Adana vilayetlerinin münteha-yı hududlarında baki olup tulen 36 ve arzen 20 saatten ibaret olduğu gibi dahil-i kazada Ceyhun ve Söğütlü ve Hurman ve Göksun nehirleriyle birçok çaylar nebat eder arazi-i vasianın sülûsanından fazlasını iska ve erva eyledikleri gibi Nurhak ve Binboğa ve Parmak ve Koç Dağı ve Hizanlı dağlarıyla sair cebel-i mürtefinin tepelerinden ve eteklerinden müteaddid ve leziz pınarlarıyla neşet ederek külliyyetli hayvanat-ı ehliyesinden başka Musul, Halep ve Irak sancaklarından her sene eyyam-ı sayfda 40-50 bini mütecaviz hayvanat gelerek rai olduğu gibi Topça ve Kilim ve Parpu ve Tatar ve Bekre ve saire namalarında pek çok ormanlarımız³ mevcut ve hadd-i istivadan 38 derece şimalinde bulunmakla arazisi mümbit ve mahsuldar olup susam ve pamuk ve buğday ve şair ve culban vs. ve bilad-ı hareye mahsus bulunandan maada enva-i eşcar ve kürümün ziraat ve gırasına müstait olsa da eşair-i sairenin istilasından ve teşkil-i vilayetten beridir valiyan-ı azam ve mutasarrıfe-i kiram hazreti fazılların imar ve ıslaha bir güne atife-i nazar etmediklerinden terakki-i servet ve ümrandan mahrum kalınmış ve hali hazırdaki istidad-ı mahallimizin terakki ve servete nailiyeti dahi kazamızın mutasarrıflığa tahviline mütevakkıf bulunmuşdur.

2. maddede elli binden fazla zeki ve ileri görüşlü nüfusuyla devletine itaatte kusur etmeyen, dini ve devletiyle öğünen insanların şehri olan Elbistan'ın vilayet merkezi Maraş'a 24 eyalet merkezi olan Halep'e 66 saatlik mesafede olmasından dolayı valilerin bu mesafeyi kat ederek kazaya gelmedikleri, meseleleri yerinde incelemedikleri, hasbelkader nadiren gelenlerinden de şahsî menfaatleri ile uğraştıklarından Elbistan'ın eğitimin aydınlığından, ticaretin ve sanayinin faydalarından tarımın ilerletici etkilerinden mahrum kaldığından bahisle bu durumdan yine il olmakla kurtulabileceği belirtilmiştir.

2. si Devlet-i ebed müddet-i alimize kemal-i itaat ve inkiyadda ve bu saffet-i Celile-i farika-i dinle müftehiran-ı ebediye add ve itikat etmekte bulunan zeki ve fatin 50.000 nüfusu mütecaviz kaza ahali merkez vilayete 66 makam-ı livaya 24 saat bad mesafesi saikasıyla şimdiye kadar bir vali-i zişan-ı devran kazamızı teşrif buyurmadıkları gibi bazen de teşrif eden mutasarrıflar dahi saika-ı ittihad menafi-i şahsiyeleriyle hasr-ı işigal ederek ahali ve arazinin derece-i istidadını nazar-ı itibara almadığından vuku bulan istirhamatı dahi terviç eylemediklerinden envar-ı maarif ve esmar-ı ticaret ve edvar-ı sinai ve terakkiyat-ı ziraiyeden külliyyen mahrum ve meyus kalınması kazamızın mutasarrıflığa tahvilini iktiza etdirmektedir.

3. maddede; çeşitli zahireyi ihraç etmeye müsait mübarek topraklarına rağmen basit bir tohum dağıtım şubesi olmadığından gerekli gelişmenin gösterilmediği, nakliyenin yetersizliğinden açılacak fabrikaların açılmadığı, Elbistan'ın sınır komşuları olan Gürün, Darende, Akçadağ gibi yerler ahalsinin cahilce bir ittifakla Göksun kazası taraflarında; yağma, kervan soyma, hayvan çalma hatta adam öldürme gibi suçlar işledikleri sınırda hayvan kaçakçılığı yaptıkları, asker kaçaklarına yataklık yaptıkları gibi hükûmetin bilgisi dışındaki saklı nüfusun taburlar teşkil edecek kesafette olduğundan dem vurularak bu kanun ve ahlâk dışı hareketlerin de söz konusu kazaların il yapılacak Elbistan'a bağlanması ile önlenilebileceği

³ Günümüze bu ormanların hiçbirini gelememiştir.

belirtilmiştir.

Üçüncüsü Kazamızın arazisi zehair-i mütenevvia ihracına kabiliyetli ve bervech-i masruf araz-i vasianın kısm-ı küllisi sulu bulunmağla fevt-i ğaladan emin ve bilad-i mücavirenin muhafaza-i hayat ve refah hallerine hizmet etmeğe müstait bir arazi-i mübareke bulunduğu halde bir tohum tanzim şubesi olmadığından arazisinin derece-i istidadı nisbetinde ziraata ehemmiyet verilmemekte ve su ile tahrik olunan un ve şeker ve yün vs. fabrikalarının icadına istikrarlı olduğu halde vesait-i nakliyenin mağduriyetinden naşi rağbet edilmemekte olduğundan gerek ahalimiz gerek hazine-i celile bu arazi-i müsteideden pek istifade edememekte ve bu ise kazamızın merkez vilayet ve livaya bad mesafesi bulunması cehetiyle esbab-ı terakki ve istikmal edevatına bakılmamasından neşet etmekde olduğu gibi inzibat cihetinden dahi Sivas ve Mamüratü'l-aziz vilayetlerine tabi ve kazamızla hem hudud bulunan Ağcadağ Kazası ahalisi ve Gürün ve Darende kazaları kararı ve bunlara muttasıl Elbistan hududunda bulunan ahali umumen ve hissien taife-i ekraddan hem sınıf ve hem meşreb olmak münasebetiyle meyanlarındaki müzaheret iktizası birbirine müzaheret-i cahilede bulunarak kazamızla hem civar bulunan Göksun Kazası hududları dahilinde nehb-i emval, ahz-ı hayvan ve talan-ı kerban ve itlaf-ı nefis gibi pek çok hareket-i haşyet ve efal-i habaiseyi ifa ve irtikap edegelmekte ve askeri firarlar ile erbab-ı şekavet içlerine tahsin eylemekte olup vilayet-i erbaanın münteha-yı hududları olmak münasebetiyle her ne kadar kazamız hükümetçe derdest ve hapislerine müsaraat olunuyorsa da bazen tecavüz ü hudud ve bazen de teksir-i muhabere ile elde edilemeyerek icraat-ı hükümet çaresiz kaldığı gibi hudud başlarında bulunmaları cihetiyle de senevi elli-altmış bin ağnam firar ettirerek hazineyi celileye izrar etmekte buldukları ve ketm-i nüfus olarak birkaç tabur teşkil eder nüfus u mektumelerinden başka içlerinde olan pek çok askeri firarlarını ketm ve ihafe eylemeleri gibi muhalif-i kanun ve hareket-i na meşrularının önünün alınması işbu kazaların kazamıza zam ve ilhakiyla tevhid-i merkez edilerek mutasarrıflığa tahviline vabestedir.

4. maddede adli yönden sıkıntılar ele alınarak bir olay olduğunda ile, hele eyalete ulaşmak için uzun mesafeler kat etmek zaruretinin hem pek çok hak kaybına hem yolun meşakkatlerine katlanmaya sebebiyet vermesi neticesinde kazanın dengesi bozulmakta olup bu durumun önünün de ancak il olarak alınabileceğinin açık olduğu vurgulanmıştır

4.sü cihet-i adliyece kazamızın cinayet ve istinaf mahkemeleri kazamıza 24 saat mesafede olan Maraş ve heyet-i inhamiyesi 66 saat mesafede bulunan Halep'te olmak ve son derece de suret-i mesafesinin badiyeti bulunmak cihetiyle bir cürüm vukuunda matlu olan kimseler meşak-ı seferiyeyi gözeterek ketm-i şehadeti mecbur olmağla pek çok hukuk u şahsiye ve umumiyeye zayi edilerek kazamızın idare-i sabitesi bozulmakta olduğundan salifü'l-istirham kazamız idaresi mutasarrıflığa tahvil kılındığında bu gibi mahzurat-ı mühimmenin dahi uğru alınmış olacağı bedihidir.

5. maddede elli binden fazla nüfusu olan bir yerde adi suçların eksik olmayacağı aşikâr olmakla, şahısların istinabe⁴ talebi kabul edilmeyerek her türlü hava şartlarında kimi şahit, kimi zanlı sıfatıyla uzun yollar kat etmek zorunda kalmakla bunun için kendilerine bir sefer masrafı verilmemekte, bu kişiler çiftinden çubuğundan uzak kaldığı için geliri düşmekte dolayısıyla vereceği aşar da azalmakta haliyle hem ahali hem de hazine zarar gördüğü gibi her türlü hava şartlarında yapılan bu seferlerde can kayıpları dahi yaşanmaktadır bunun dahi önlenebilmesi kazamızın il olmasına bağlıdır denilmektedir.

Beşincisi elli bini mütecaviz nüfusu havi bir kazanın her gün vukuat-ı âdiyeden hali olmayacağı umur u müsellemeden olup bu cihetle kazamız dâhilinde cürm ü adi vaki oldukça istinafen ve bidayeten her sene beş altı yüz nüfus maznun ve şahit sıfatıyla livaya talep olunmakta ve bu talep olunan eşhas mevki hasebiyle kar u kış demeyerek livaya gitmeye mecbur

⁴ Bir davanın görülmekte olduğu mahkemeye gönderilmek üzere, başka bir yerde bulunan şahidin ifadesinin bulunduğu yerdeki mahkemece alınması (Devellioğlu, 1984 : 552).

edilmekte ve her sene birkaç kimesnenin yolda donarak telef-i nefse sebebiyet verilmekte ve şahit sıfatıyla livaya talep olunan kimesnelerin yolda kar u kışda yolun hususiyeti ve kıstan hayluleti hasebiyle ifadelerinin istinabe tarifıyla kazamız mahkemesinde alınması için vaki olan istida ve istirhamları kabul edilmeyerek masarîf-ı külli ihtiyarına mecbur edilmekte ve bera-yı istima livaya azimet eden şahitlere dahi bervech-i kanun masarîf-ı seferiye verilmemekte mevsim-i hasat ve ziraat gözetilmeyerek vakitli vakitsiz ahalimiz çift ve çubuklarından tatil ile livaya celp edilmekte oldukları mağduriyetlerini müstelzim bulunmakla beraber varidat-ı aşariyeye dahi haylû nakise-i irat etmekte bulunduğundan salîfî'l-arz bu cihetten dahi kazamızın mutasarrıflığa tahviliyle ahalimizin mağduriyetden vikâyesini intizaren ulu'l-emre arz ve esbab-ı lazîmesinin istikmalini istirham eyleriz.

6. maddede Osmanlı Devletinin varlık sebeplerinden olan toprakları arasındaki irtibatın temini, askerlerin gereken yerlere sevki, servetin artırılarak yaygınlaştırılması, genel huzurun sağlanmasına yönelik harcamalarından kazamız hakkını almadığı, o kadar tahsisata rağmen yolların kifayetsizliğinden kendisine bağlı veya bir şekilde alakalı olan yüz kırk adet belde ile de kasım ayı başından mayıs ayının sonuna kadar doğru dürüst geliş gidiş bile yapılamadığından büyük zararlara uğranıldığı bu sıkıntıların kaza idaresi ile değil ancak güçlü bir il idaresine geçmekle mümkün olacağını söylemeye lüzum bile olmadığı ifade edilmektedir.

6.sı Memalik-i Mahruse-i Şahane'nin terakki-yi servet ve yek diğeriyle irtibat ve muvasalat ve sevkîyat-ı askeriyenin teshil ve istirahat-ı umumiyenin tekmili maksad-ı aliyesi üzerine tesis etmiş olan tarik-i bedelatından şimdiye kadar binlerce lira raddesinde tediyatda bulunduğu halde mare'l-arz İhtiyacat teminine ve zaruretimizin define medar olacak tariklerden bir zirai mahalli bile tamir ve inşa edilmediği şöyle dursun teşrin-i sani iptidasından mayıs nihayetine kadar yolların battal kaldığından 140 adet karadan kazaya ve kazadan karaya mürur ve ubur mümkün olmaz dereceye gelerek ziraat ve ticaretin geri kaldığı idhalat ve ihracat-ı mahalli içinde muhtac olduğumuz kısım-ı tarikinun hazineyi ıslah ve imarı cihetiyle gidilememesinden naşi değil ahalice, sevkîyat-ı askeriyeye dahi haylû kesada telif olarak zayıat-ı azime vukua geldiği ve muahede-i bedenen ifa-yı hizmet edeceklerimiz ise 66 saat bad mesafedeki merkez vilayet tarafına gönderilerek ondan da kazamızca bir maksat ve istifade hasıl edilemediği velhesil envai terakkiye müstaid ve sai bulunan ahali ve arazi-i münbite-i vasianın esbab-ı terakkisinden sarf-ı nazar edilmesi muvafık görülemediği ve bu gibi umur u mahallinin istihsal ve icrası ise kaza idaresiyle hasıl olamayıp ancak merkez mutasarrıflık gibi kuvvetli bir hükümetin vücudunu icab ettirmekte olduğu azade-i beyandır.

7. maddede kazamızın geniş ve verimli arazisi dut yetiştirmeye pek müsait olup buna bağlı olarak gereken önem verildiği taktirde ipek üretimi ve ihracında büyük bir artış olacağı bunun da ahalimizi zenginleştireceği gibi hazineye birkaç kat daha fazla vergi akışı da cabası olacaktır bu durumun tahakkuku için de kuvvetli bir idarenin sürekliliğine ihtiyaç duyulduğundan bunun temini dahi her halükârda mutasarrıflığa dönüştürülmemiz ile mümkündür denilmektedir.

Yedincisi Kazamızın arazi-i vasiası tedabir-i servet nokta-i nazarınca en mühim ve müstebân olan ipek ihracı için dutluğa pek memul kabiliyeti olduğu elyevm hirasat kabilinden olan tecrübesiyle sabit ve ziraate olan istidadı Anadolu içerisinde küçük Mısır demeye layık bir derecede bulunup salîfî'l-istirham esbab-ı alânın istikmalıyla dut kıranların umumen garet ve ziraatın teshil ve terfisine ehemmiyet verildiği takdirde kazamız bedelat-ı öşriyesi sene-i sabıkasından birkaç derece fazla varidat husule getireceği ve bu fazla hasılatın hem Hazine-i Celile ve hemde ahalimiz istifade-i azimede bulunacağı muhakkak olup ve bunun husul.....olması vech-i meşruh üzere kuvvetli bir hükümetin nezaret-i mütemadiyesini icab ettirmekte ve bu kuvvetin istikmal dahi kazamızın her halde mutasarrıflığa tahviline mütevakıf bulunmaktadır.

8. maddede Elbistan'a sınır komşusu olup, çoğu işini Elbistan'da gören bu ilçelerin kendi illerine ve Elbistan'a uzaklıkları mukayeseli bir şekilde verilerek adı geçen yerlerin

Elbistan'a daha yakın ve çeşitli cihetlerden Elbistan'a muhtaç olmaları hasebiyle Elbistan merkez ittihaz edilmek suretiyle Darende, Akçadağ, Besni, Göksun, Gürün ve Aziziye' (Pınarbaşı)nin buraya bağlanarak yeni bir mutasarrıflık teşkilinin vacip derecesinde şart olduğu zikredilmektedir. İşin ilginç tarafı daha uzak ve başka mutasarrıflıklara bağlı kazalar için bu teklif yapılırken kendisine bağlı ve çok yakın mesafedeki (bugün 27 km.) nahiyesi Efsus'un (Afşin) ayrı bir mutasarrıflık olması temenni edilmektedir.

8.si münteha-yı hududu Malatya sancağına 24 saat masafesi olan Behisni Kazası, Kazamıza 12 ve 18 saat mesafesi olan Ağçadağ Kazası 9 ve münteha-yı hudud Sivas vilayetine 30 saat mesafede olan Darende Kazası 8 ve yine Sivas'a 24 saat mesafede olan Gürün kazası 12 ve yine Sivas'a 20 saat mesafesi olan Aziziye Kazası 14 ve münteha-yı hududu Maraş Sancağına 24 saat mesafede olan Göksun Kazası 10 ve ezher cihet kaza teşkiline elyak bulunan Efsus Nahiyesi dahi 8 saat olup işbu kazalar ticaret-i hayvanat ve ve kiramat ve hayvanat-ı mütenevvia ve eşya-yı ticariye ve saire misüllü ahz ve itada kazamıza muhtac ve ol babda ve merkez ticaretleri mesabesinde olmak ve hududları birbirine mülahık ve mütedahil bulunmak hasebiyle saadet-i mülk ve millet-i suhulet ve idare-i hükümet nokta-i nazarından mezkur kazaların kazamız Elbistan'a zam ve kaza teşkiline istidadı bulunan Efsus Nahiyesinin de Halep Vilayetine merbut bir mutasarrıflığa tahvilini vücub derecesinde göstermektedir.

9. madde çok iddialı bir madde olup Elbistan kazasının gelirinin Maraş Livasına denk olduğunun resmi kayıtlardan müşahede edilebileceği, Elbistan'a katılmaya dünden razı olan Gürün, Darende, Akçadağ ve Besni ve Göksun ve Aziziye kazalarının ilhakıyla, yaz mevsiminde öşür vergisinin membaı olması ve güvenlik ve düzen bakımından da Maraş'tan avantajlı olduğu nazar-ı itibara alınarak Elbistan'ın il olduğu taktirde gelirinin Maraş'ı kat be kat geçeceği, ilçenin il yapılması için harcanacak paranın bu tasavvurun gerçekleşmesi halinde kazanılacak büyük menfaatlerin yanında hiç mesabesinde olduğu dolayısıyla kaz gelecek yerden tavuk esirgenmeyerek adı geçen yerlerdeki vatandaşların ilerlemeden beri bırakılmaması istirham edilmektedir.

Dokuzuncusu kazamızın nüfus ve varidat seviye vesairesi Maraş Sancağına muadil olduğu kuyud u resmiye ile sabit bulunduğu ve livaya tahvil olduğu takdirde varidat tahsili Maraş'ın varidatına kat kat tevfiik edeceği gibi eyyam-ı sayfa Öşürün cavelengahı olmak münasebetiyle asayiş ve inzibat nokta-i nazarında Maraştan ziyade haiz-i ehemmiyet olduğu derkâr ve civarımızda bulunan herhangi vilayete rabt edilse müntehe-yı hududa tesadüf etmekle icraat-ı acelede tehir-i muameleye uğrayacağı bedihi ve aşikâr olup ve ticaretleri kazamıza meşrut olan ve mevki-i coğrafisi cihetiyle kazamıza zam ilhakına münasib-i tamları bulunan Gürün, Darende, Ağçadağ ve Behisni ve Göksun ve Aziziye kazalarının zam ve ilhakıyla inayeten husule gelecek menafi-i kebireye karşı kazaların mutasarrıflığa tahvilindeki masarifi zaruriye bakılmayarak saadet-i terakki ve servet-i araziden kazamız ahalisinin mahrum bırakılmamasını istirham eyleriz.

10. maddede Elbistan'ın medeni görgülü bir şehir olarak tanındığı, kadim medreselerinde pek çok saygı değer âlim yetiştirdiği, bu olumlu ve ehemmiyetli durumu ile devlet teşkilatında müstakil bir vilayet olması konuşulurken Bab-ı Ali'de kâtip olan Maraş ileri gelenlerinden Kenan Bey'in bu tasavvurun gerçekleşmesi halinde Maraş'ın Elbistan'a tâbi hale geleceğinden bahisle buna mani olduğu, binaenaleyh medreselerin yıkık dökük, vakıf eserlerinin yerle bir olduğu bunlardan daha elim ve vahim olmak üzere on binden fazla nüfusu istiap eden kaza merkezinde bir ilkokulun dahi olmamasının batıl inançlara sahip cahillerin günden güne çoğalması sonucunu doğurduğunu ki böyle feci akıbetlerin önünün alınmasının yegâne çaresi de il olmak olarak görülmektedir.

Onuncusu merkez kazamız olan Elbistan Kazası asar-ı salifede müsteid medaris muhtevi pek çok efdal ulema yetiştirmiş bilad-ı marufe-i mütemeddineden olduğu asar ve tarihi ile müsbet ve ehemmiyet-i mevkisi dahi hin-i teşkilatta merkez vilayet olmak üzere şura-yı devletçe müzakereye vaz olduğu halde ol sırada Bab-ı Alide kâtip bulunan Maraş

eşrafından Kenan Beg Elbistan kazası merkez vilayet olduğu takdirde Maraş livası Elbistan'a rapd edileceğini ve bu ise minel kadim Elbistan Kazasına hakim bulunan Maraş eşrafının bilakis Elbistan'a tabi olmaları iktiza eyleyeceğini der hatırl ederek, değil vilayet merkezi ittihadına razı olmak müstakil mutasarrıflığa şayan iken salifü'l-beyan Maraş eşrafının Elbistan Kazasına olan nüfuz hakimiyetlerini siyaneten Maraş'a tabi olarak kaza idaresinde bıraktırmıştır. ve bu yüzden mevcut medreseler harab ve evkafi münderis olarak elli bin nüfusun mesarefe-i hizmet etmekte bulunan ulema ve talebe nakise-i arız olduktan başka senevi masarîf namına ahalinin vermiş oldukları tahminen 60.000 guruşa karip masarîf hissesinden dahi yüz kırk parça karamız müstefid olmak şurda dursun on bin nüfusdan ziyade bulunan nefsi-i kazamız derununda henüz bir mekteb-i iptidaiyeye nail-i necat olamaması cihetiyle kazamızda itikad-ı batıl ashabı teksir etmekte ve bu gibi mefasidin uğrunun alınması herhalde salifü'l-arz kazamızın mutasarrıflığa tahviline mütevaffık bulunmaktadır.

Bu on maddelik izahattan sonra hülasa-yı meramımız diyerek il olma isteğinin gerekçeleri biraz kısaltılarak aşağı yukarı tekrar sıralanmakta ve dilekçeyi veren vekillerin isim ve mühürleri ile hitama ermektedir.

İSTİDAYI VERENLER;

1-Ed dai Reisü'l-ulema
Elbistan kazası müderrisi
Nakibzade Mustafa Kamil
2-Hacı Mehmed Ağa zade
Ali Rıza
3-Nakibzade Mehmed
Emin
4- Ed dai Müderrisinden
Müftülü zade Turab-ı
ikdam Süleyman
5-Müftülü zade Ali Rıza
6-Rıza Efendi zade
Mehmed Tahir

7-Hacı Mustafa Ağa zade
Şirahbil
8- Hacı Emin Ağa zade
9- Hacı Halil zade Veli
Hayri
10- Hamza zade Osman
Hamdi
11-Çanak zade Hasan
Hüseyin
12-Kışlal zade Ömer
Hamdi

13-Söylemez zade
Hüseyin Naci
14-Fakı zade Ökkeş
Mesih
15- Protestan milletvekili
Mekriyan Ohannes
16-Ermeni milletvekili
Değirmenciyan
17-Katolik milletvekili
Sağdıyan

Burada adı ve mührü bulunan son üç vekilin Ermeni kökenli oldukları görülmektedir. Lakin Osmanlı millet sistemine göre üç farklı cemaati temsil etmektedirler zira bu sistemde insanlar etnik kökenine göre değil mensup oldukları mezheplere göre tasnif edilmekte olup bugünkü millet anlayışımızdan çok farklı bir durum söz konusu idi şöyle ki; buradaki örnekte de olduğu gibi, şimdi geçerli anlayışa göre üçü de aynı milletten olan kişiler ayrı millet olarak addedilirken, yine bugün bambaşka milletler olarak bildiğimiz ama aynı mezhebi paylaşan Yunan, Bulgar, Sırp, Rumen, Gürcü vb. bir çok millette Osmanlı tasnifinde “Ortodoks milleti” Türkler, Araplar, Boşnaklar, Arnavutlar, Çerkezler, Gürcüler, Abazalar, Çeçenler Acemler vb. “Müslüman milleti” mülahazası dahilinde idi (Ortaylı, 2002 : 216-220; Adıyeke, 1999 : 255-261; Küçük, 1985 : 1007-1024).⁵

2. belgemiz ise 14 Ağustos 1918 (7 Zilkade 1336 /14 Ağustos 1334) tarihinde Dahiliye Nezareti'nin konu ile alakalı üç ilin mutasarrıflarına hitaben; Elbistan ile Sivas Vilayetine bağlı Darende ve Gürün Kazalarının müstakil bir il haline getirilmesi, Aziziye (Pınarbaşı/Kayseri) Kazası'nın da Sivas'tan alınıp Kayseri'ye bağlanması talebinin olduğu ve bu vilayetlerin mülkî amiri olarak bu hususta kendilerinin mütalaaları sorulmaktadır. (BOA,(DH.İ.UM),10/1). Bu durum muvacehesinde Sivas Valisi İsmail Bey duruma olan fevkalâde vukûfiyetini, vatansever devlet adamı şuuru ile izah ettiği cevabî yazısında; Vazifesi gereği buralara sık sık gidip geldiğini, en son 10 gün önce bu kazaları dolaştığını belirterek, Darende ve Gürün'ün Sivas'ın 10 kazası içerisinde merkeze en uzak kazalar olup, Gürün 140 km. ve 28 saat mesafede iken Darende ile arada yol dahi olmayıp, buraya Gürün üzerinden ancak 36 saatte ulaşılabildiğini keza Aziziye'nin de Sivas'la doğrudan bağlantısının olmayıp Şarkışla cihetiyle 29 saatte ulaşılabildiğini, cesim bir kaza olup 140 parça köye malik olan Elbistan'ın da Maraş'la arasında, sarp dağlar aşmak suretiyle ancak 18 saatte alınabildiğini, mezkûr üç kazanın arazi ve

⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. (Eryılmaz, B.,Osmanlı Devletinde Millet Sistemi, 1992).

tabii teşkilat yönünden adeta bütünleştiği, aynı sebepten etraftan tecrit edilerek kaderlerine terk edilmiş göründüklerini, Elbistan'ın onları mensucat ve meyve pazarı, diğerlerinin ise Elbistan'ı zahire ve iâşe pazarı addettiklerini, adlî yönden de Darende ve Gürünlü mücrimlerin merkezle aradaki uzun mesafeden bilistifade Elbistan, Maraş, Malatya'ya kaçtıkları ve yakalanmalarının yazışmalar vs yüzünden uzun zamana yayıldığını, zaten coğrafi konum itibarı ile de Sivas'ın Karadeniz sath-ı mailinde, Gürün-Darende'nin Akdeniz sath-ı mailinde yer aldığını, bu kazalar halkının ancak cinayet gibi mecburî durumlarda livaya geldiklerini diğer bütün işlerini Elbistan-Maraş-Antep'te hallettiklerini hatta o kadar ki Sivas-Gürün arası muvasalatın hiç hükmünde olmasından mütevellit şose yolun otlarla kaplandığını, Elbistan ile ise dağlardan gidip gelmekten tabii yollar meydana geldiğini, tabiatın ve insanların bu denli imtizacına rağmen Darende ve Gürün'ün Elbistan'dan ayrılıp Sivas'a bağlı kalmasında ısrarın faydadan çok mazarrata sebebiyet vereceği, birleşmelerinin Sivas'ı da rahatlatacağını Aziziye'nin de Sivas'tan çok Kayseri ile alâkadar olduğunu, aralarının şose yolla 14 saat olduğunu ki bu mesafenin bağlı olduğu Sivas'a olan uzaklığın ancak yarısı mesabesinde olduğunu adı geçen kazanın 300 e yakın köyünden yakın olanlarının Şarkışla ve Kangal'a verilmek suretiyle kendisinin de Kayseri'ye bağlanmasının münasip olacağını belirtmiştir (BOA,(DH.İ.UM),10/4).

Mütalaası sorulan Maraş mutasarrıfı Ata Bey'de 24 Ağustos 1918 (17 Zilkade 1336/24 Ağustos 1334) tarihli cevabında Sivas valisinin ifadelerini neredeyse birebir tekrar ederek, son olarak ta aradaki uzaklıktan mütevellit bütün kış ayları boyunca gidiş gelişin olmadığını netice itibarıyla mevzu bahis üç kazanın birleştirilmesinin devletin ve milletin menfaatine olacağını ifade etmiştir (BOA,(DH.İ.UM),10/3).

Kayseri Valisi Kemâl Bey'de tasavvurun müspet olduğunu ve desteklediğini beyan etmişse de (BOA,(DH.İ.UM),10/2). bakanlık sadece Aziziye Kazası'nın Sivas'tan alınıp Kayseri'ye bağlanmasını kabul, diğerini reddederek şimdilik böyle bir tasavvurun olmadığı belirtilmiştir (BOA,(DH.İ.UM),10/6).

“Cumhuriyetin 100. Yılında 100 il ve 1000 ilçesi ile güçlü Türkiye” sloganı ile yeniden gündeme güçlü bir şekilde gelen il olma arzusu ile kendince layık olduğunu iddia eden bir çok ilçenin hepsinin bu hülyayı gerçekleştirilmesi elbette mümkün değildir, yukarıda da bahsettiğimiz yedi bilim adamının ortak çalışması bu konuda çok mantıklı gözükmekte ve referans alınması icap etmektedir AHP (Analitik Hiyerarşi Proses) yöntemi icabı alt kriterler, ikili ve çoklu mukayeseler, matrisler oluşturmalar, öncelik vektörlerinin belirlenmesi gibi bir çok kriterin birlikte uygulanması sonucu; Elbistan uzaklık bakımından Ereğli'nin önünde (Ereğli kendi iline 153km.) merkez ve bağlı yerler nüfusu ile 4. (Alanya 1.) yüz ölçümünde 2546 km kare ile Fethiye'nin ardından 2., bağlanabilecek ilçe sayısı 7 olarak ta Bergama ile 1. liği paylaşmakta bütün bunların sonucunda oluşan genel tablo ise ;

Tablo 2: İl Olmaya Müsaitlik Katsayısı

İL OLMAYA UYGUNLUK SIRASI	İLÇELER	İL OLMAYA MÜSAİTLİK KATSAYISI %
1	ALANYA	33
2	BANDIRMA	20
3	FETHİYE	11
4	ÖDEMİŞ	8
5	ELBİSTAN	8
6	BERGAMA	7
7	ERCİŞ	7
8	EREĞLİ	6

(Güngör vd., 2010, s. 7-14).

Son olarak da Elbistan'ın il olması halinde atalarımızın 1909 tarihinde yaptığı gibi bağlanabilecek yerlerin hâlihazırda bağlı olduğu yerle, Elbistan arasındaki mesafeye bakarak

konuyu hitama erdirelim, tarihin faydası geçmişten ders çıkarmak, devletin varlık sebebi tebaasının huzur, mutluluk ve refahını sağlamak, kolaylaştırmak olduğunu hatırlatarak.

Tablo 3:Elbistan'a bağlanabilecek ilçelerin Mesafesi

İlçenin Adı:	Bağlı olduğu il	Bağlı olduğu ile Uzaklığı	Elbistan'a uzaklığı
1 Ekinözü ⁶	K.Maraş	160 km.	20 km.
2 Afşin ⁷	K.Maraş	133 km.	27 km.
3 Nurhak ⁸	K.Maraş	153 km.	43 km.
4 Göksun	K.Maraş	80 km.	70 km.
5 Darende	Malatya	108 km.	60 km.
6 Sarız	Kayseri	127 km.	88 km.
7 Gürün	Sivas	138 km.	89 km.
8 Tufanbeyli	Adana	179 km.	129 km.

9

SONUÇ

Elbistan 170 yıl (1337-1507) Dulkadiroğullarına payitahtlık yapmış tarihi Neolitik çağa kadar uzanan milattan önce 4000 tarihinden beri de meskûn olan bir şehirdir. Gerek bu çok eskilere dayanan mazisi gerekse coğrafi konumu bakımından bağlı olduğu vilayetle aradaki uzak mesafeden mütevellit çok çeşitli farklılık (Coğrafi bölge, iklim, bitki örtüsü, geçim şartları, mahallî konuşma şekline varıncaya kadar) ve bu durumun tabii neticesi olarak imkânlardan yeterince istifade edememe ve layık olduğu mevkie bir türlü gelememenin sebebi Elbistan halkınca ilçe olmanın mahdut imkânlarına bağlanmış bu durumdan kurtulmak için müteaddit teşebbüslerde bulunulmuştur. Bu arzunun pek te haksız sayılmaması gerektiği 125 yıl önce merhum Sivas valisinin pek güzel izah ettiği gibi rakam ve kavramlarla anlatılırsa; Elbistan ile K. Maraş'ın arası 158 km'dir ve bu mesafe Türkiye'de il ilçe arası uzaklığı için benzeri nadir görülecek bir uzaklıktır, (ili ile arasındaki mesafesi bu boyutlara yakın olan yerler varsa da onların il olmak gibi bir iddiası yoktur) Kahramanmaraş Akdeniz Bölgesinde iken Elbistan Doğu Anadolu Bölgesinde, Kahramanmaraş'ta Akdeniz iklimi ve maki bitki örtüsü görülürken Elbistan'da kara iklimi ve Bozkır bitki örtüsü görülür, ilkinde pamuk, narenciye, incir bilumum sıcak iklime mahsus ve narin ürünler yetişirken ikincide ancak şeker pancarı, tahıllar ve baklagiller gibi soğuğa dayanıklı ananevi ürünler yetişebilir. Ayrıca Elbistan Türkiye'nin 4. Büyük ovasına sahip, içinden Türkiye'nin sayılı nehirlerinden Ceyhan Nehri'nin geçtiği (ve doğduğu) fabrikalara haiz, yüz kırk iki bin nüfusa malik bir şehirdir. Böyle tarihe, coğrafi konuma, zenginliklere sahip, önceki yüzyıllarda da payitahtlık yapmış bir beldenin insanları pek tabiidir ki bazı devlet işleri için üç yüz kilometreden ziyade yol katetmek, boşa zaman ve para sarf etmek istememekte, medeniyetin meyvelerinden daha fazla istifade etmeyi, bununla bağlı olduğu ilin lütfetmesi ve uygun gördüğü kadarıyla değil de müstakil olarak direkt merkezle görüşüp almakla mümkün olacağını düşünmektedir. Ayrıca "asrın felaketi" diye tabir edilen ve on bir ilimizi derinden etkileyen 6 Şubat 2023 Depreminin -ikincisinin- bizzat merkez üssü olan Elbistan, 1999 da aynı acıyı yaşadıkten sonra il yapılarak kısa sürede yaralarını daha iyi sarma imkânına malik olabilen Düzce misalindeki gibi il olmayı bu defa daha öncekilerden çok daha fazla arzulamaktadır. Bu durum bulabildiğimiz mevcut belgelere göre en az yüz yirmi beş yıldır devam etmektedir.

⁶ 1990 yılında Elbistan'dan ayrılarak ilçe olmuştur <http://www.ekinozu.gov.tr/> (28.04.2024).

⁷ 1944 yılında Elbistan'dan ayrılarak ilçe olmuştur <https://tr.wikipedia.org/> (28.04.2024).

⁸ 1990 yılında Elbistan'dan ayrılarak ilçe olmuştur <https://tr.wikipedia.org/> (28.04.2024).

⁹ Adı geçen yerleşim yerleri arasındaki mesafeler <https://www.illerarasimesafeler.com/> internet adresinden alınmıştır (28.04.2024).

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Mektubi Kalemi (BOA,(DH.MKT.), 2735/86,1-3).
Başbakanlık Osmanlı Arşivi İdare-i Umumiye (BOA, (DH.İ.UM),10/1-6).

Telif Eserler

- Adıyeke, N. (1999). “Islahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi ve Gayrimüslim Yaşantılarına Dair”. *Osmanlı Ansiklopedisi*. 4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 255-261.
- Alparslan, Y., Yakar, S., (Ed.) (2011). *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti*. K.Maraş : Öncü Basımevi.
- Bolulu, H. (2018). “461 Numaralı Elbistan Şer'iyeye Siciline Göre Elbistan (1892-1900) ”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (18), s. 385-400.
- Cahen, C. (1992). *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*. Çev. YaşarYücel-Bahaeddin Yediyıldız, Ankara : TTK Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1984). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (6. Baskı). Ankara : Aydın Kitabevi.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*. İstanbul : Ağaç Yayıncılık.
- Güngör, İ., Bakan, H., Aksu, M., Kiremirçi, S., vd. (2010). Türkiye’de İl Olması Uygun Olan İlçelerin Ahp Yöntemiyle Belirlenmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), s. 1-16.
- Kılınç, G.,Gülersoy, N. Z., (Mart 2007). Türkiye’deki İlçelerin Kentleşme Derecelerine Göre İl Olma Potansiyellerinin Değerlendirilmesi. *İTÜ Dergisi*, 6 (1), s. 72.
- Kurt, Ş. vd. (1993-1994). *Elbistan Cumhuriyet'in 70. Yılında*. İstanbul : Özgü Yayınları.
- Küçük, C. (1985). “Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat”. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. 4, İstanbul : İletişim Yayıncılık, 1007-1024.
- Ortaylı, İ. (2002). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi”. *Türkler Ansiklopedisi*. X, Ankara: yeni Türkiye Yayınları, 216-220.
- Öztürk, S. (2006). *Osmanlı Salnamelerinde Maraş Sancağı (1284-1286\1867-1908)*. C. 1, İstanbul : Düzey Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 2, İstanbul : MEB Yayınları.
- Taşdemir, M. (1995). “Elbistan” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11, İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı, 1-3.
- Tuğlacı, P. “Elbistan”. (1985). *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul : Milliyet Yayınları.
- Turan, O. (1985). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yinanç, M. H. (1993). “Dulkadirliiler” *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*. 3, Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 560-573.
- Yinanç, M. H. (1993). “Elbistan” *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*. 4, Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 223-230.
- Yinanç, R. (1989). *Dulkadir Beyliği*. Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- <http://www.ekinozu.gov.tr/> (28.04.2024).
- <https://tr.wikipedia.org/> (28.04.2024).
- <https://www.illerarasimesafeler.com/>(28.04.2024).

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Âlemnümâ İnsan ve Toplum, Cilt 1, Sayı 1, 2024

Yazarların Katkı Oranı

1. yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.

FUZÛLÎ'NİN BİR MÜSEDDESİNİN DİL İÇİ ÇEVİRİ VE İNCELEMESİ*

Zeynep ELÇİÇEK¹
Ahmet YENİKALE²

Öz

XVI. yüzyılın ve divan şiirinin en önemli ve en büyük şairlerinden biri olan Fuzûlî, gazelleri, kasideleri ve mesnevileriyle edebiyatımızda tanınmış bir şahsiyettir. Azerbaycan sahasının en büyük şairi olan Fuzûlî nazım şekillerinin hemen hemen hepsinde eşsiz örnekler vermiştir. *Su Kasidesi*, *Leyla vü Mecnun* gibi eserlerinin gölgesinde kalan lirik şiirlerinden birisi de çalışmamıza konu olan müseddesidir. Bu makalede Fuzûlî'nin divanında yer alan ilk müseddesi üzerinde bir inceleme yapılmıştır. Metin olarak *Fuzûlî Divânı*'nın Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlanan nüshası esas alınmıştır (Kılınç, 2021: 687- 690). Fuzûlî'nin divanında yer alan gazellerine, kasidelerine ve *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi üzerine bugüne kadar çok fazla çalışma yapılmıştır. Fuzûlî'nin gazel ve kasidedeki ustalığı herkes tarafından bilinmektedir. Müseddes üzerinde de ne kadar başarılı olduğunu gösterebilmek için bu çalışma yapılmıştır. Çalışmanın girişinde Fuzûlî'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra müseddes nazım şekli hakkında bilgi verilmiştir. Şairin bu müseddesi klasik yöntemlerle hem şekil hem de muhteva olarak incelenmiştir. Dokuz bentten oluşan müseddes bent bent incelenmiş ve çalışmanın sonunda topluca bir değerlendirilmeye tabii tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Müseddes, Dil İçi Çeviri, Lirikizm, Divan Şiiri.

**Intra-Language Translation and Analysis
of a Museddes by Fuzûlî****Abstract**

XVI. Fuzûlî, one of the most important and greatest poets of the century and of Divan poetry, is a well-known figure in our literature with his ghazals, odes and masnavis. Fuzûlî, the greatest poet of the Azerbaijani field, gave unique examples in almost all verse forms. One of his lyrical poems that is overshadowed by his works such as *Su Qasidasi* and *Leyla vü Mecnun* is his museddah, which is the subject of our study. In this article, a commentary study was made on the first museddah of Fuzûlî's divan. As the text, the copy of Fuzûlî's Divan published by the Turkish Manuscripts Institution was taken as basis (Kılınç, 2021: 687- 690). To date, a lot of work has been done on Fuzûlî's ghazals, odes and *Leyla vü Mecnun* masnavi in his divan. Fuzûlî's mastery in ghazals and odes is known to everyone. This study was conducted to show how successful it was on Müseddes. In the introduction of the study, after giving brief information about Fuzûlî's life and works, information is given about the müseddes verse form and Fuzûlî's müsedde. This museddah of the poet was annotated with the classical annotation method. The müseddes clause, consisting of nine clauses, was annotated clause by clause and was evaluated collectively at the end of the study.

Keywords: Fuzûlî, Müseddes, Intralingual Translation, Lyricism, Divan Poetry.

* Geliş Tarihi: 3 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 23 Aralık 2024

Elçiçek, Z.; Yenikale, A. (2024). "Fuzûlî'nin Bir Müseddesinin Dil İçi Çeviri ve İncelemesi". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 53-70.

¹ KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, zelcicek64@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1964-9560.

² KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, ahmetyenikale@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2257-9802.

GİRİŞ

16. yüzyıl Azerbaycan sahasının ve Divan edebiyatının en güçlü şairi olan Fuzûlî, adının Mehmet olduğunu *Matlaü'l-İtikad* adlı eserinin ön sözünde söyler. Fuzûlî'nin Büyük Selçuklular zamanından beri Irak'ta yerleşmiş, eski ve büyük bir Oğuz aşireti olan Bayat aşiretinden olduğu, Sâdikî'nin *Mecmaü'l-Havas* adlı tezkiresinde yazılıdır (Mengi, 2000: 140). Babasının adı Süleyman'dır. Fuzûlî'nin “Fuzûlî-i Bağdâdî” diye anılmasına rağmen, doğum yeri ihtimallere göre Hille, Necef veya Kerbelâ olarak gösterilmektedir. Doğum tarihi de tam olarak bilinmemekle birlikte, kendi sözü olan “menşe' ve mevlidim Irak” ibaresinin ebced karşılığı olan 888/1483 tarihi son yıllarda kabul görmüştür (Kartal-Şentürk, 2017: 317). Fuzûlî, *Farsça Divan*'ının ön sözünde, beğendiği her mahlası başkalarının da almış olduğunu görerek, kimsenin beğenmeyeceği halk dilinde “gereksiz, fodul” anlamlarına gelen Fuzûlî'yi mahlas olarak aldığını söyler. Fuzûlî kelimesinin bir diğer anlamının da “erdemlilik, olgunluk” anlamına gelen fazl kelimesinin çoğulu olduğu dikkate alınırsa, şairin mahlasını seçerken kelimenin bu anlamını da göz ardı etmediği ortaya çıkar (Mengi, 2000: 140).

Yaşamı hakkında çok ayrıntılı bilgiler bulunmayan Fuzûlî'nin küçük yaşlarda okula başladığı, şiir yazmayı ve okumayı burada öğrendiği ve bu şiirlerle döneminde tanındığı, ilim tahsili konusunda gayretli olduğu ve çağının birçok ilmini bildiği, eserlerinden anlaşılmaktadır. Şair bu konuyla ilgili *Türkçe Dîvân*'ının mukaddimesinde gençliğinde aşk şiirleri yazdığını hatta bunlarla ün kazandığını ama sonradan, gençlik hevesiyle yazılmış bu şiirlerin uzun ömürlü olamayacağını ve şiirini ilim ve marifetle beslemek gerektiğini anlayarak akli ve naklî bütün ilimleri öğrendiğini anlatır (İpekten, 2020: 31).

Fuzûlî'yi Türk edebiyatının en büyük simalarından biri yapan husus samimiyeti, coşkunluğu, sadeliği, duyarlılığı ve ifade kudretidir. Fuzûlî aşkı, ıstırabı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve hiç kimsenin pençesinden kurtulamayacağı ölüm düşüncesini olağanüstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir. Fuzûlî şiir dili olarak Türkçeye son derece hâkimdir. Divan geleneği içinde şiirin haşivlerden, lüzumsuz kelimelerden sıyrılıp yalın hâle gelmesinde Fuzûlî önemli bir merhale teşkil eder. Divanının dîbâcesinde, “Mazmûnu zevk-bahş ü serû'l-husûl ola / Andan ne sûd ki ola mübhem ibâreti” diyerek kolay anlaşılabilir şiir tarzını savunan Fuzûlî'nin kasidelerinde epey ağır ve külfetli olan dili, gazellerinde ve Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde sade, tabii ve yapmacıksız bir özellik gösterir. Bu sadeliği içinde dili sanatkârane kullanan Fuzûlî, kelime tekrarlarından ve zengin ses unsurlarından ustalıkla faydalanmıştır. Kendisine kadar gelen divan şiirinin belâgat geleneği, onda alışılmış bir usulü yerine getirme külfeti olmaktan çıkarak gerçek bir şiir estetiği oluşturur. Böylece şiir muhteva, şekil ve ses güzelliğiyle olağanüstü bir bütünlüğe erişir (Karahan, 1996: 240-246).

Fuzûlî şiir dünyamıza *Türkçe Dîvân*, *Farsça Dîvân*, *Arapça Dîvân*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Sâkî-nâme*, *Hadîs-i Erba'in Tercümesi*, *Hadîkatü's- Süeda*, *Türkçe Mektuplar*, *Rind ü Zâhid*, *Sihhat ü Maraz* ve daha birçok eserini edebiyatımıza bahşetmiştir. Fuzûlî 963'te (1556) Bağdat ve çevresini kasıp kavuran büyük veba salgını sırasında vefat etmiştir. “Geçti Fuzûlî” sözü de bu tarihi vermektedir. En sağlam rivayetlere göre ölüm yeri Kerbelâ'dır (Karahan, 1996: 240-246).

Fuzûlî'nin divanında yer alan gazellerine, kasidelerine ve *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi üzerine bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Fuzûlî'nin gazel ve kasidedeki ustalığı herkes tarafından bilinmektedir. Müseddes üzerinde de ne kadar başarılı olduğunu gösterebilmek için böyle bir çalışmaya girişilmiştir. Bu makalede Fuzûlî'nin Divanı'nda yer alan ilk müseddesi üzerinde bir inceleme yapılacaktır. Metin olarak *Fuzûlî Dîvânı*'nın Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından yayımlanan nüshası esas alınmıştır (Kılınç, 2021: 687- 690). Şairin bu müseddesi klasik yöntemlerle hem şekil hem de muhteva olarak ele alınmıştır. Dokuz bentten oluşan söz konusu müseddes bent bent incelenmiş ve çalışmanın sonunda topluca bir değerlendirmeye tabii tutulmuştur.

MÜSEDDESİN ŞEKİL OLARAK İNCELENMESİ

Müseddes

1. Menem ki kâfile-sālār-ı kârvân-ı-ğamem
Müsâfir-i reh-i şahrâ-yı miñnet ü elemem
Haķır baħma maña kimseden sağınma kemem
Faķır-i pâdişeh-âsâ gedâ-yı muħteşemem
Sirişķ taħt-ı revândur maña vü âh 'alem
Cefâ vü cevr mülâzım belâ vü derd haşem
2. Nè milk ü mâl maña çarħ vèrse memnûnam
Nè milk ü mâlden âvâre kılsa maħzûnam
Egerçi müflis ü pest ü muħaķķar u dûnam
Dem-â-dem eyle hayâl eylerem ki Kârûnam
Göñülde naķd-i vefâ genci lîk pinhânî
Gözüm hızâne-yi la'l ü güher velî fânî
3. Hayât şarf êdüben derd kılmışam hâşıl
Sirişķ-i al u ruħ-ı zerd kılmışam hâşıl
Zamîr gözgüsine gerd kılmışam hâşıl
Tabî'at-ı seg-i şeb-gerd kılmışam hâşıl
İşüm kara gece tâ şubħ nâle vü feryâd
Nè verseler aña şâkir nè dêseler aña şâd
4. Sirişķ-rîz gül-endâmlar hevâsı ile
Şikeste-hâl siyeh zülfler belâsı ile
Zamâne içre ğam-ı 'ışķ mâ-cerâsı ile
Hemîşe maşlahatum özgeler rızâsı ile
Nè devr-i gerdiş-i gerdûn menüm murâdum ile
Nè ğâyet-i emelüm hüsn-i i'tikâdum ile
5. Hasûd şüret-i aħvâlüme nazar kılmaz
Cefâ kıılır men-i bî-çâreye hazer kılmaz
Şanur ki nâle-yi zârum aña eer kılmaz
Anı mürür ile 'âlemde derbeder kılmaz
Zamâne içre mücerrebdür intikâm-ı zamân
Hemîşe yahşıya yahşı vèrür yamana yaman
6. Hoşem ki hâme-yi taķdır-i İzid-i müte'âl
Vücüd levhine taşvîr êdende şüret-i hâl
Raķam kıılan eger idbârdur vü ger iķbâl
Olur tağayyür aña ğayrdan bir emr-i muħâl
Sa'âdet-i ezeli ķâbil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstine hem düşse pây-mâl olmaz
7. 'Azîz-i Haķ hased-i düşmen ile olmaz h'âr
Hasûd hîlesi iķbâli eylemez idbâr
Egerçi gül-büne ğâhî hazândan âfet var
Tedârik eyler aña 'âķıbet nesîm-i bahâr
Ğaraż ki her kim ezelden olursa devletmend
Muħâldür yète âşâr-ı devletine gezend

8. Egerçi bir nêce gün iktizâ-yı ‘âlem-i dñn
Cihânda eyledi iqbâl râyetini nigñn
Zamâne sûret-i ahvâlüm êtdi dîger-gñn
Vefâ haţına kalem çekdi çarh-ı bñkalemñn
Bugñn zãmâne ol ahvâlden peşimândur
Egerçi kâfir idi hâliyâ müselmândur
9. Fuzûlî eyledügñn ‘ahdüne vefâ kılğıl
Yeter şikâyet êdüp şerh-i mâ-cerâ kılğıl
Vücuduñı hedef-i nâvek-i belâ kılğıl
Çamu cefâlara şabr eyleyüp du‘â kılğıl
Kim ola dñst rızası hemñn saña hâşıl
Rızâ-yı dñstdur aşl-ı temettu‘ êy gâfil

Fuzûlî (Kılınç, 2021: 687- 690)

Nazım Şekli ve Kafiyesi

Aynı vezinde altı mısralık bentlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara **müseddes** denir. Müseddesler genellikle 5-7 bent arasında yazılmışlardır. Az olmakla birlikte 12 bente kadar uzayan müseddesler de vardır. İncelemiş olduğumuz bu müseddes 9 bentten oluşmaktadır. Son bendinde mahlas söylenebilir. Nitekim Fuzûlî de öyle yapmıştır.

Kafiyesi “aaaaaa bbbbcc dddddee ...” şeklinde devam eden şiir, her bendin son iki dizesinin kendi arasında kafiyeli olduğu müzdevic bir müseddestir.

Vezni

Fuzûlî, bu müseddesi aruzun müctes bahrinde yer alan “Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün (Fa‘lün)” kalıbıyla kaleme almıştır. Fuzûlî, bu kalıpla 8 kaside, 10 gazel, 1 müseddes, 2 kıt’a yazmıştır.

Bu müseddeste aruz vezniyle ilgili olarak yapılan tasarruflar da araştırılmış aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	İmale	Kasr/Tahfif	Zihaf	Med	Vasl
1. bent	4			6	6
2. bent	4			3	9
3. bent	6			7	5
4. bent	1			6	8
5. bent	6			5	5
6. bent	4			5	11
7. bent	4			2	8
8. bent	3	1		2	6
9. bent	9		1	2	9
Toplam	41	1	1	38	67

Metindeki aruz tasarrufları, bentlere dağılımı yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, toplamda 41 imale, 1 tahfif / kasr, 1 zihaf, 38 med ve 67 vasl olarak tespit edilmiştir. Bunların içerisinde sadece bir yerde, o da mahlasta yapılan zihaf; bir yerde yapılan tahfif / kasr bulunmaktadır ki bunlar kusur sayılmamıştır. Ahenge tesir etmeyen bazı imaleler dışında kusur sayılabilecek başka bir husus bulunmamaktadır. Aruz tasarruflarının yapıldığı yerler ilgili kısımlarda tek tek gösterilmiştir.

Dil İçi Çeviri ve Açıklamalar

1. Bent:

Menem ki kâfile-sālâr-ı kârvân-ı-gamem
Müsâfir-i reh-i şahrâ-yı miḥnet ü elemem
Ḥakîr baḥma maña kimseden şaḡınma kemem
Fakîr-i pâdişeh-âsâ gedâ-yı muḥteşemem
Sirişk taḥt-ı revândur maña vü âh 'alem
Cefâ vü cevır mülâzım belâ vü derd ḥaşem

Dil İçi Çeviri: Ben gam kervanının kafile başısıyım. İstirap ve sıkıntı çölünün yolunun yolcusuyum. Bana hor gözle bakma(yın) ve beni kimseden sakınma(yın), (buna) deḡmem. Ben padişah gibi fakir, muhteşem bir dilenciyim. Benim tahtım gözyaşımdır, sancaḡım da âhımdır. Belâ ve derde müptela olmuşum, cefa ve cevır de benim yardımcılarımdır.

Ve zin ve kafiye: “Kârvân”daki “kâr” hecesinde med vardır. “Müsâfir-i”de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Reh-i”de izafet i’sine vasl vardır. “Miḥnet ü”de atıf vav’ına vasl ve atıf vav’ında imale vardır. “Ḥakîr”deki “kîr” hecesinde med vardır. “Maña” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Fakîr-i”de izafet i’sine vasl vardır. “şeh-âsâ”da vasl vardır. “Sirişk” kelimesinin “rişk” hecesinde med vardır. “Taht-ı” kelimesinde izafet i’sine vasl vardır. “Maña” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Âh” kelimesinde med vardır. “Cevır” ve “derd” kelimelerinde de med vardır.

İlk dört dizede redif olan şahıs ekinden (+em) önceki “gam, elem, kem, muhteşem” kelimelerinde revî harfî (aslı son harf) olan “mim”den başka benzer bir harf olmadığı için mücerred kafiye; son iki dizedeki “alem, ḥaşem” kelimelerinde de mücerred kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

kâfile-sālâr: kafile başı, başkan, reis

gam: kaygı, tasa, keder, yutkunurken boḡazın düḡümlenmesi

müsâfir: yolculuk yapan, seyreden, seyahate çıkan kimse, yolcu

kem: az; kötü, fena, deḡersiz

sirişk: gözyaşı

taḥt-ı revân: katır ve develer veya insanlar tarafından taşınan, üstü kapalı, yanlarında pencereleri bulunan, ufak bir oda şeklindeki tekerleksiz taşıt

'alem: işâret, alâmet, sancak, bayrak

mülâzım: Bir kimse, şey veya yere baḡlılık ve devamlılık gösteren, bir işte sürekli çalışan kimse

ḥaşem: bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiyet

Açıklamalar:

Bendin birinci dizesinde şair, kendisini gam kervanının başı olarak görmektedir. Kervanların başında tecrübeli bir kişi olmak zorundadır. Çünkü kervanının gideceḡi yönü kendisi belirlemektedir.

Kederden kaynaklanan yutkunamama, boḡazın düḡümlenmesi anlamında kullanılan gam, türkülerimize de konu olmuştur. İçinde gam geçen bazı türkülerimiz ise şunlardır: “*Yine gam yükünün kervanı geldi, Hey gidi koca dünya gam yükü müsün? Deḡmen benim gamlı yaşlı gönlüme, Gam yeme gönül, Nerdesin nerde aceb gamla bıraktın da beni, Gam elinden benim zülfü siyahım*” ...

İkinci dizede şair, bir çölden geçmektedir. Bu çöl, ıstırap ve sıkıntı çölüdür. Çöllerin gündüzleri yüksek sıcaklığa ulaştığı ve geceleri ise soğuduğu bilinmektedir. Rüzgârların etkisiyle kumulların yer değiştirerek insanların yönünü bulmasını zorlaştırmaktadır. Çok sıcak ve su kaynakları da az olduğu için susuzlukla da karşı karşıya kalınmaktadır. Kendisi de içinde bulunduğu durumu çöle benzetmiştir.

Bendin üçüncü dizesinde şair, sevgiliye bana küçük düşürücü gözle bakma, beni kimseden sakınma, koruma demektedir. Şairin içinde bulunduğu durum o kadar zordur ki âdeta insanlar kendisine acınacak durumdaymış gibi bakmaktadırlar. Şair ise bu durumdan sıkıldığı için âdeta onları bu dizeyle uyarmıştır.

Dördüncü dizede şairin, malı mülkü hiçbir şeyi yoktur. Bir dilenci gibi hayat sürmektedir. Hatta o kadar fakirdir ki içinde bulunduğu toplumda hiç kimse kendisi kadar fakir değildir. Ve bu dizede kendisini padişaha benzetmiştir. Ben padişah gibi fakir, muhteşem bir dilenciyim demiştir. Padişah ve geda kelimeleri arasında ‘tezat sanatı’ yapılmıştır. Ayrıca fakir-geda, padişah-muhteşem arasındaki ilgiye (tenasüp) dayalı düzenli bir leff ü neşr yapılmıştır. Padişah, ülkenin en zenginiyken, geda yani dilenci ise ülkenin en fakiri, yoksuludur. Şair, o kadar fakirdir ki padişahın malının mülkünün çokluğu kadar kendisinin de yokluğu vardır. Bu yönüyle kendisini padişaha benzetmiştir (teşbih).

Beşinci ve altıncı dizelerde şair, adeta bir padişahın resmigeçidini tasvir etmektedir. Bu tabloda bir padişahın tahtı vardır ve onu taşıyan bu taht, sel olan gözyaşlarıdır. Tören alayının önünde giden sancak, aşğın ahıdır. Padişahın tahtının etrafında, sağında ve solunda bulunan maiyeti, muhafızları, mülazımları vardır. İşte bir padişahın ihtişamının olmazsa olmazı olan bu unsurlar, aşğın cevri, cefa, dert ve belalarıdır (tenasüp). ‘Haşem’ kelimesi ile bunların çokluğuna işaret edilmiştir. ‘Belā vü derd’ ve ‘cefā vü cevri’ tamlamalarının unsurları yaygın kullanımlarının aksine vezin gereği yerleri değiştirilmiştir (takdim-tehir).

2.Bent

Nē milk ü māl maña çarḥ vērse memnūnam
Nē milk ü mālden āvāre kılsa maḥzūnam
Egerçi müflis ü pest ü muḥakḳar u dūnam
Dem-ā-dem eyle ḥayāl eylerem ki Kārūnam
Göñülde naḳd-i vefā genci līk pinhānī
Gözüm hızāne-yi la‘l ü güher velī fānī

Dil içi Çeviri: Felek bana ne kadar mal mülk verse de memnun değilim. Beni maldan ve mülkden ne kadar mahrum bıraksa da üzülmem. Her ne kadar iflas etmiş, hor, fakir, yerlerde sürünüyorsam da kendimi Karun gibi hayal ederim. Vefa akçesinin hazinesi gönüldedir, lakin gizlidir. Mücevher hazinesi gözümdür, lakin fanidir.

Vezin ve Kafiye: Bendin bütün dizelerinin son tef’ilesi “fa‘lün” şeklinde gelmiştir. İlk iki dizenin başındaki “Milk ü māl” de atıf vav’ına vasl, “māl” hecesinde med vardır. “Maña” kelimesinin “na” hecesinde imale vardır. “Çarḥ” kelimesinde med vardır. “Mālden āvāre” arasında vasl vardır. “Müflis ü pest ü” de atıf vav’larına vasl, ikinci vav’da imale vardır. “Muḥakḳar u” kelimesinde vasl ve atıf vav’ında imale vardır. “demādem eyle”, “ḥayāl eyle-“ kelimelerinde vasl vardır. “Nakd-i” de izafet i’sine vasl vardır. “Līk” kelimesinde med vardır. “La‘l ü” kelimesinde atıf vav’ına vasl ve atıf vav’ında imale vardır.

İlk dört dizedeki redif olan şahıs ekinden (+am) önce “memnun, maḥzun, dūn ve Kārūn” kelimelerinde mürdef kafiye; son iki dizedeki “pinhānī ve fānī” kelimelerinde mukayyed kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

milk: mülk kelimesinin eski metinlerde kullanılan bir şekli

çarh: çark, dönen tekerlek, gökyüzü, kâinat, felek, âlem

pest: aşağı, alçak, âdî, bayağı

muhaqqar: hor, hakir görülmüş, hakârete uğramış, aşağılanmış

dün: alçak, soysuz, aşağı

dem-â-dem: her vakit, dâima, her an

Kârûn: İsrâiloğulları zamânında zenginliğiyle ün salmış, sonra da malı ile birlikte helâk olmuş bir kişinin adı olup dilimizde “çok zengin” anlamında kullanılmaktadır.

naqd: elde bulunan geçerli para, akçe

lîk: lâkin

pinhânî: gizli

hızâne: hazine

la'l: parlak kırmızı renkli kıymetli bir taş

güher: cevher, mücevher, elmas, inci

velî: ama, fakat, lakin

Açıklamalar:

Bendin birinci dizesinde felek, şaire mal mülk verdiği için şair bu durumdan memnun olmamaktadır. Çünkü kendisi fakirlerin padişahı olduğu için kendisine mal mülk verilmesini istememektedir.

İkinci dizede şair, elinde ne varsa feleğin almasına üzülmeceğini ifade etmektedir. Hatta elinden malının mülkünün alınması durumunda üzülmek yerine sevinmiştir. Burada bir tezat vardır.

Üçüncü ve dördüncü dizeyi beraber incelediğimizde şair, elindeki bütün malı mülkü kaybetmiş olarak tarafından hakarete uğramış, insanların en alçağı en fakiri olarak görülmüştür. Lakin kendisi içinde bulunduğu bu durumda kendisini Kârûn gibi görmektedir. Kârûn, divan edebiyatındaki tarihî-efsanevi şahsiyetlerden birisidir. Kârûn, zenginliği ve aynı zamanda hasıslığı ile meşhur bir şahıs olup Musa Peygamber'in muasırıdır. Evvelce çok fakir iken, Musa'nın delâlet ile ilm-i kimyaya vâkıf olarak hudutsuz bir servete nail olduğu halde, Musa tarafından teklif olunan öşrü vermek istemediğinden onun duası ile malları ve serveti ile beraber yerin dibine batmıştır. Şair kendisini Kârûn'a benzeterek burada 'teşbih'; Kârûn kıssasından bahsettiği için 'telmih' sanatlarına yer vermiştir.

Beşinci dizede şair, gönlündeki vefa hazinesinden bahsetmektedir. Hazineler, maddi açıdan herkes için çok değerlidir. Ve herkes hazineye malik olmak ister. Nitekim önceki dizede bahsettiğimiz Kârûn da bunlardan biridir. Öğrendiği ilmi nefsi için kullanmıştır. Sonrasında ise hasıslığı nedeniyle elde ettiği bütün servetinden yoksun kalmıştır. Şairin ise bir hazinesi var lakin bu hazine gönlünde olduğu için gizlidir. Vefa, her insanda bulunmayan bir özelliktir. Vefa, tasavvufi açıdan incelendiğinde biz kulların elest bezminde Allah'a vermiş olduğumuz söze sadık kalma durumudur. Şair ise kendisinin fakir durumda kalmasına üzülme yerine bu durumun Allah'tan geldiğini ve ondan ne gelirse gelsin isyan etmeyeceğine dair verdiği söze karşılık vefalı davranmaktadır. Vefa, geçerli akçeye benzetilmiştir.

Altıncı dizede şairin dünyalık mal olarak hiçbir şeyi kalmamıştır sadece çok ağladığı için gözlerinden kanlı gözyaşı gelmektedir. Bu çok değerli gözyaşları mücevher hazinesine benzetmiştir. La'l, güher, hazine, nakd, genc kelimelerinin bir arada kullanılması ile 'tenasüp' sanatı yapılmıştır.

3.Bent

Hayât şarf edüben derd kılmışam hâşıl

Sirişk-i al u ruḥ-ı zerd kılmışam hâşıl

Zamîr gözgüsine gerd kılmışam hâşıl
Tabî'at-ı seg-i şeb-gerd kılmışam hâşıl
İşüm kara gece tâ şubh nâle vü feryâd
Né verseler aña şâkir né deseler aña şâd

Dil İçi Çeviri: Hayatımı harcayıp dert elde etmişim. Kanlı gözyaşı ve sararmış yüz elde etmişim. Kalp aynasına toz kondurmuşum. Geceleri dolaşan köpek huylu olmuşum. İşim karanlık gecede sabaha kadar inleme ve feryat olmuş. Ne verseler ona şükreden, ne deseler onunla mutlu olmuşum.

Veze ve Kafiye: Bendin, son dizesi hariç, bütün dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Hayât" kelimesinin "yât" hecesinde med vardır. "Sarf edüben"de vasl vardır. "Derd" kelimesinde med vardır. "Sirişk-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Ruh-ı" izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Zerd" kelimesinde med vardır. "Zamîr" kelimesinin "mîr" hecesinde med vardır. "Gözgüsine" kelimesindeki "ne" hecesinde imale vardır. "Gerd" kelimesinde med vardır. "Tabi'at-ı" kelimesindeki izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Seg-i" kelimesinde izafet i'sine vasl vardır. "Şeb-gerd" kelimesinin "gerd" hecesinde med vardır. "Kara" kelimesinin "ra" hecesinde imale vardır. "Subh" kelimesinde med vardır. "Nâle vü"de atıf vav'ında imale vardır. "Deseler" kelimesinin "de" hecesinde imale vardır.

Bendin ilk dört dizesinde derd, zerd, gerd, şeb-gerd kelimelerinde mukayyed kafiye, son iki dizedeki feryâd ve yâd kelimelerinde mürdef kafiye vardır.

Kelimeler:

sirişk: gözyaşı
ruh: yanak
zerd: sarı renk, sararmış, solmuş
zamîr: iç, derun, kalp, gönül
gözü: ayna
gerd: toz, toprak
tabi'at: doğa, yaratılış, huy
seg: köpek
şeb-gerd: gece dolaşan
şubh: sabah vakti, sabah
nâle: inleme, inilti
şâkir: şükreden kimse, şükredici
şâd: sevinçli, memnun, mesrur

Açıklamalar:

Bendin ilk dizesinde şair vermiş olduğu söz üzerine bütün hayatını sarf edip dert elde etmiştir. Çünkü feleğin malını, mülkünü elinden alması, başına bela ve dertlerin gelmesi, ah etmesi, gözyaşı dökmesi vs. bunların hepsi şairi aslında istediği şeye yani derde düşürmüştür.

İkinci dizesinde ise âşık sevgiliye duyduğu aşktan dolayı hayatını sarf edip, acı çekmiştir ve bu uğurda çok ağlamıştır bu sebeple gözlerinden kanlı gözyaşı gelmeye başlamıştır. İçinde bulunduğu bu duruma daha fazla dayanamamıştır. Şairin dert ve hastalıktan dolayı yüzü sararmıştır.

Üçüncü dizesinde benzetmeye dayalıdır Türkçe bir isim tamlaması karşımıza çıkmaktadır. Bu tamlama "zamir gözgüsü"dür ve kalp aynası anlamına gelmektedir. Zamir mecazi anlamda kalp, gönül anlamına gelmektedir. Çünkü aşkın gönlüne baktığımızda sadece sevgiliyi görmekteyiz. Gözü ise ayna demektir. Gönül aynasına toz konması yani kirlenmesi

mecazen işlenen günahlara ve yapılan kötülüklere işaret etmektedir. İlahi güzelliğin sırrı gönül aynasında görünür.

Tasavvufi anlamda kalp aynasına kısaca değinecek olursak; Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre kalp, duygu ve hislerin mahalli olmaktan öte, bilginin mahallidir. Dolayısıyla kalbin Tanrı bilgisine ilişkin sınırsız kabiliyeti vardır; çünkü o, her an bir halden ötekine geçerek yepyeni bilgiler edinme yeteneğine sahiptir. Ayna ise genelde müslümanın, özelde de sūfinin sadece kalbini simgeleyen bir metafor iken, İmam Gazzâlî (ö.505/1111) ile birlikte sūfinin yaratıcısı ile yaşadığı mistik birlik (vahdet) hâlini de ifade eder bir tarza bürünmüş, felsefi anlamda da en gelişkin seviyesine kavuşmuştur. Bu iki kelimeyi derleyecek olursak aslında kalp aynası, insanın lâhûtî (ilahi) âlemle irtibatı olmaz, rûhânî (mânevî, metafizik) bilgi ve hikmetten yoksun kalırdı (Ögke, 2009: 75-89).

Dördüncü ve beşinci dizede şair, çektiği acı ve sıkıntılardan dolayı geceleri dolaşmaya başlamıştır. Geceleri insanlar evlerine çekildikleri için doğadaki her şey geceleri dolaşmayı seven hayvanlara kalmaktadır. Köpekler genellikle geceleri sabahlara kadar feryat ederek ulumaya başlarlar. Şair de çektiği aşk acısından dolayı geceleri sokakta gezinirken acı ve feryat içinde inlemektedir. Bu feryat ve figanın sevgili tarafından işitilmesini istemektedir. Köpeğin huyu anlamına gelen “tabi‘at-ı seg” tamlaması ile şair kendisini köpeğe benzetmiştir (teşbih).

Altıncı dizede ise şair, kendisine ne verilse verilsin ona şükredip mutlu olacağını söylemektedir. Verilecek olan şey hüznün, keder, hastalık, dert vb. bunların hepsi verilse bile hem şükrederim hem de mutlu olurum demektedir.

4.Bent

Sirişk-rîz gül-endâmlar hevâsı ile
Şikeste-hâl siyeh zülfler belâsı ile
Zamâne içre gam-ı ‘ışk mâ-cerâsı ile
Hemîşe maşlahatum özgeler rızâsı ile
Nê devr-i gerdiş-i gerdün menüm murâdum ile
Nê gâyet-i emelüm hüs-n-i i‘tikâdum ile

Dil İçi Çeviri: Gül endamlı güzellerin hevesiyle gözyaşı dökmekteyim. Siyah saçlar belası ile kötü bir hâldeyim. Bu zamanda aşk gamının macerasını yaşıyorum. İşim gücüm daima başkalarının rızası iledir. Ne feleğin dönmesi, benim muradıma göredir ne de arzularımın neticesi, inancımın güzelliğine göredir.

Vezin ve Kafiye: “Sirişk-rîz” kelimesinin “rişk” ve “rîz” de med vardır. “Gül-endâm” vasl vardır. “Endâm” kelimesinin “dâm” hecesinde med vardır. “Hâl” ve “Zülf” kelimelerinde med vardır. “Gam-ı” da izafet i’sine vasl vardır. “İşk” kelimesinde med vardır. “Devr-i gerdiş-i” tamlamalarının izafet i’lerinde vasl vardır. “Murâdum ile” kelimeleri arasında vasl vardır. “Gâyet-i” de izafet i’sine vasl, izafet i’sinde imale vardır. “Hüs-n-i” de izafet i’sinde vasl vardır. “İ‘tikâdum_ile”de vasl vardır.

İlk dört dizede “+sı ile” redif, “hevâ, belâ, mâcerâ, rızâ” kelimelerinin sonunda revî (elif) harfinden ibaret olan mücerred kafiye bulunmaktadır. Son iki dizedeki “+um ile” redif, “murâd, i‘tikâd” kelimelerinde ise mürdef kafiye vardır.

Kelimeler:

sirişk-rîz: gözyaşı döken
gül-endam: gül bedenli, gül fidanı
hevâ: istek, arzu, heves
şikeste-hâl: hâli kötü, kırgın
zülf: yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi

hemîşe: daima, her zaman
maşlahat: iyi olan ve iyiliğe yol açan, iş, güç
gerdiş: dönüş, dönme, devretme
gerdün: dönen, devreden
i'tikâd: inanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç

Açıklamalar:

Bu bendin ilk dört dizesi birbirini anlamsal olarak tamamlamaktadır. Bendin ilk dizesinde şairin gözyaşı dökmesinin sebebi gül endamlı güzellerin hevesinden dolayıdır. Divan şiirinde güllerin rengi kırmızıdır. Şair bu dizede gözünden akan kanlı yaş ile gül arasında anlamsal bir uyum yakalamıştır ve burada tenasüp vardır. Güzellerin boylarını gül fidanlarına benzeterek teşbih yapmıştır.

İkinci dizede ise şair, kendisinin kötü bir hal, durum içinde olduğunu söylemektedir. Bunu sebebi ise sevgilinin siyah saçlarıdır. Çünkü divan şiirinde sevgilinin saçları genellikle siyahtır. Saç âşığın sevgili ile olan münasebetinde önemli bir yere sahiptir, âşığın sevgiliye yakın olmasını sağlayan unsurdur. Saça yakalanan âşığın gönlü sevgilinin yüzüne kavuşabilecektir. Bundan dolayı âşıkların gönlü sevgilinin saçlarına asılı olarak tasavvur edilir. Sevgilinin yüzü ise beyazdır. Bu yüzden sevgilinin siyah saçları sevgilinin yüzünü gizlemektedir. Bu durum âşığı perişan etmektedir. “Şikeste”nin saçların kıvrımını, “belâ”nın kara sıfatını çağrıştırmamasından “saç ve siyah” kelimeleri ile iham-ı tenasüp oluşturmuştur.

Üçüncü dizede aşk gamının macerasından bahsedilmektedir. Bir önceki mısradaki “belâ ve saç” ile bu maceranın uzunluğuna da işaret edilmektedir (iham-ı tenasüp). Gam, âşık için mihenk taşı gibidir; onun âşıklık yolunda ne derece istekli ve dayanıklı olduğunu ölçer. Bu yüzden âşık daima gam ister, âdeta onsuz olamaz. Çünkü gam bittiği zaman vuslat kendini gösterecektir. Gam, insanı feleğin çemberinden geçirir ve onun olgunlaşmasına yardımcı olur. Velhâsıl Divan şiirinde gam için söylenecek sözün sınırı bulunmaz. Âşık her gam ile iç içedir ve her bakımdan gamın adı anılır (Pala 2014: 161). Sevgiliden uzakta kalmak, şair için içinde bulunduğu durumdan dışarı çıkılmaz hale gelmektedir. Bu durumdan kurtulabilmesinin tek yolu ise güzel yüzlü sevgilinin yüzünü göstermesini beklemekten geçmektedir.

Dördüncü dizede şair, benim işim gücüm başkalarının rızası doğrultusundadır, derken hiçbir zaman kendi arzusunun gerçekleşmediğini de ifade etmektedir. Önceki bentlerden de hatırlanacağı üzere, Fuzûlî'nin edebî kişiliğine de uygun bir ifadeyle, içinde bulunduğu gam hâlini bizzat kendisi istemektedir.

Beşinci dizede şairin felekten şikâyeti söz konusudur. Hiçbir şeyin kendi isteği ile olmadığını bahtının yaver gitmediğini ifade etmektedir. Tasavvufi anlamda devr; İnsanın gayb âleminden ayrılıp maddî âleme gelmesi; su, hava, ateş, toprak, bitki ve hayvan devrelerini sürdürdükten sonra tekrar geldiği yere dönen “fenâfillâh” mertebesine erişerek Hak'la Hak olması hâdisesinin takip ettiği seyre denilmektedir. Çarh; ilk anlamıyla gökyüzüdür, feleklerdir. Gökyüzünün dönmesi, günlerin ve gecelerin peş peşe gelip gitmesidir; yani ömrün geçmesidir (Bayram-Kuzubaş: 2016).

Altıncı dizede şair, niyetindeki iyiliğin aksine hayatının kötü geçtiğini ifade etmektedir. Son iki dizedeki “ne...ne...” bağlacı ile aslında bize şunu söylemektedir. Ne feleğin dönmesi benim muradım iledir ne de son derece istekli arzularımın neticesi, inancımın güzelliği iledir, demektedir. Aslında burada olumsuz bir anlam vardır. Çünkü feleğin kendisinin isteği üzerinde dönmediğini, kendisi ne kadar isterse istesin arzularının iyi niyetine rağmen gerçekleşmediğini ifade etmektedir.

5.Bent

Hasûd şüret-i ahvâlüme nazar kılmaz
Cefâ kıılır men-i bî-çäreye hazer kılmaz

Şanur ki nâle-yi zârum aña eser kılmaz
Anı mürûr ile 'âlemde derbeder kılmaz
Zamâne içre mücerredür intikâm-ı zamân
Hemîşe yahşıya yahşı vèrür yamana yaman

Dil İçi Çeviri: Kıskanç (rakip) hâlimin görüntüsüne bakmaz. Benim gibi çaresize çekinmeden eziyet eder. Ağlayıp inlememin ona tesir etmeyeceğini, zaman içerisinde onu âlemde perişan etmeyeceğini sanır. (Hâlbuki) Zamanın intikamı insanlar arasında tecrübe edilmiştir: Daima iyiye iyi, kötüye kötü (karşılık/ceza) verir.

Veze ve Kafiyeye: Bendin ilk dört dizesinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Hasûd" kelimesinin "sûd" hecesinde med vardır. "Sûret-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Ahvâlûme" kelimesindeki "me" hecesinde imale vardır. "Men-i"de izafet i'sine vasl vardır. "Bî-çareye" kelimesindeki "ye" hecesinde imale vardır. "Aña" kelimesinin "ña" hecesinde imale vardır. "Anı" kelimesinin "nı" hecesinde imale vardır. "mürûr ile"de vasl vardır. "Mücerredür intikam"da vasl vardır. "İntikâm-ı"da izafet i'sine vasl vardır. İkinci "yahşı" kelimesinin "şı" hecesinde imale vardır. "Yamana" kelimesinin "ma" hecesinde imale vardır.

İlk dört dizide "kılmaz" kelimesi redif olmak üzere, "nazar, hazer, eser, derbeder" kelimelerinde mücerred kafiye vardır. Son iki dizide ise "zaman, yaman" kelimeleri mürdef kafiyevidir.

Kelimeler:

hasûd: kıskanç, çok kıskanç

hazer: sakınma, çekinme

nâle: inilti

mürûr: geçme, geçiş, sona erme

derbeder: âvâre, kılıksız, derli toplu olmayan

mücerreb: denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş

hemîşe: daima, her zaman

yahşı: güzel, iyi

Açıklamalar:

Bendin ilk dizesinde kıskanç bir kişiden bahsedilmektedir. Hasûd tabir edilen bu kişi şairin rakibidir ve onun perişan hâline hiç itibar etmemektedir. İkinci dizide yine bu kişi çaresiz âşığa hiçbir şeyden çekinmeden eziyet etmektedir.

Üçüncü ve dördüncü dizelerde "ki birleşik cümle" formunda anlamsal bütünlük vardır. Şair, yine aynı hasetçinin yaptığı eziyetlerin yanına kâr kalacağını zannettiğini, söyler. Hâlbuki mazlumun ahı hiçbir zaman yerde kalmamıştır. Son iki dizide zaman içerisinde bunun yaşayanlar tarafından tecrübe edildiği veciz bir şekilde ifade edilmiştir: "Zamane içre mücerredür intikâm-ı zamân." Burada "intikâm-ı zamân" ibaresi ile intikamın zamana izafe edilmesinde lugavî mecaz yoluyla intikam fiili gerçek faili olan Allah'a değil zamana isnat edilmiştir. 'Zamân, yahşı ve yaman' kelimelerinin tekrarı ile anlama ve ahenge değer katılmıştır.

Son dizide zamanın iyileri ödüllendireceği, kötülerini de cezalandıracağı ifade edilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de apaçık bir şekilde iyilerin mükâfatlandırılacağı, kötülerinin ise cezalandırılacağı birçok yerde ifade edilmektedir (Karaman, 2005, Alak,96/8; Bakara, 2/177; Nisâ, 4/136 vd.).

6.Bent

Hoşem ki hâme-yi takdîr-i İzid-i müte'âl
Vücüd levhine taşvîr edende şüret-i hâl
Raşam kılan eger idbârdur vü ger ikbâl
Olur tağayyür aña gayrdan bir emr-i muhâl
Sa'adet-i ezeli kâbil-i zevâl olmaz
Güneş yer üstine hem düşse pây-mâl olmaz

Dil İçi Çeviri: (Öyle) mutluyum ki: Yüce Tanrı'nın takdir kalemi vücut levhasına halimi bahtlı ya da bahtsız olarak resmederken başka birinin bu yazgıyı değiştirmesi imkânsızdır. Ezeli saadet gölgelenemez; güneş yeryüzüne düşse de ayakaltında kalmaz.

Veze ve Kafiye: Benden 3, 5 ve 6. dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Takdîr-i"de izafet i'sine vasl vardır. "İzid-i"de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Vücüd" kelimesinin "cüd" hecesinde med vardır. "Tasvîr edende" kelimeleri arasında vasl vardır. "Şüret-i" de izafet i'sine vasl vardır. "Eger idbâr" kelimeleri arasında vasl, "idbâr" kelimesinin "bâr" hecesinde med vardır. "Tağayyür ana" kelimeleri arasında vasl vardır. "Ana" kelimesinin "na" hecesinde imale vardır. "Gayr"da med vardır. "Bir emr" kelimeleri arasında vasl-ı hemze vardır. "Emr-i" kelimesinde izafet i'sine vasl vardır. "Sa'adet-i" de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Kâbil-i" de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. "Yer üstine" kelimeleri arasında vasl vardır. "Pây-mâl" terkininin her iki hecesinde de med vardır.

İlk dört dize sonundaki "müte'âl, hâl, ikbâl, muhâl" kelimeleri mürdef kafiyevidir. Son iki dizedeki "olmaz" redifinden önceki "zevâl, pây-mâl" kelimeleri de mürdef kafiyevidir.

Kelimeler:

hâme: kalem

İzid: Allah

müte'âl: çok yüce, ulu

levh: üzerine yazı yazılabilecek ve resim yapılabilecek yassı düz nesne veya düzey

şüret-i hâl: görünen, dışa akseden durum

raşam: sayı, miktar, yazı yazma

idbâr: talihin yüz çevirmesi, talihsizlik

ikbâl: talih ve baht açıklığı, mutluluk, saadet

tağayyür: değişme, başkalaşma

muhâl: olması, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan

ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman

zevâl: yok olma, yok edilme, ortadan kalkma

pây-mâl: ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş

Açıklamalar:

Bu bentte şair genel olarak kaderden bahsetmekte ve kendi kader inancını telkin etmektedir. Bunu yaparken de birtakım söz sanatlarından ve veciz sözlerden yararlanmıştı.

İnsanın kaderinde dış güzelliği, hayatı boyunca neler yaşayacağı levhimahfuz da yazılıdır ve bu yazılı olan kader değişmez. İnsanoğlunun dış görünüşünü, güzelliğini yalnızca Yüce Allah, takdir kalemiyle tasvir eder. İnsanın yaratılması konusu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Ant olsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılınmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla insan haline getirdik. Yapıp

yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.” (Karaman, 2005, Mü'minun, 23/12-14) Bir başka ayette de mealen şöyle buyurulmaktadır: “Allah'ın, kendisini helal kıldığı şeyde Peygambere herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.” (Karaman, 2005, Ahzâb, 33/38). Şair de kaderin sadece Allah tarafından değiştirilebileceğini bildiği için bu durumdan memnundur. Çünkü hiç kimse onun ne mutluluğunu ne de mutsuzluğunu değiştirebilecek güce ve kuvvete sahiptir.

Güneşin insan hayatı için ne kadar değerli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Güneşin değerine gölge düşürmeye yönelik hiçbir çaba sonuç vermez. Şair de son iki dizede irsal-i mesel yoluyla bu gerçeğe işaret etmiştir: “Ezeli saadet gölgelenemez.”, “Güneş yere düşse de değersizleşmez” anlamındaki son iki dizede bu tecrübelerin sonucu olarak söylenmiş “Altın çamura düşmekle değerini yitirmez.”, “Güneş balçıkla sıvanmaz.” gibi atasözlerimizi hatırlatmaktadır.

Aynı kökten türemiş olan “tasvîr” ve “suret” kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla iştikak sanatı yapılmıştır. Birbirleriyle alakalı “kalem, levh, tasvîr, suret” kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla tenasüp sanatı yapılmıştır. “İkbâl” ile “idbâr” kelimeleri arasında tezat vardır. “Gayr”, “tagayyür” kelimeleri de aynı kökten türemiş / müştak kelimelerdir ve bir arada kullanılmakla iştikak sanatı yapılmıştır. “Zevâl” ile “güneş” kelimeleri arasında da tezat vardır.

7.Bent

‘Azîz-i Hâk hased-i düşmen ile olmaz h̄âr
Hasûd h̄ilesi iqbâli eylemez idbâr
Egerçi gül-büne gâhî hazândan âfet var
Tedârik eyler aña ‘âkıbet nesîm-i bahâr
Ġaraż ki her kim ezelden olursa devletmend
Muḥâldür yête âsâr-ı devletine gezend

Dil İçi Çeviri: Allah'ın aziz ettiği kişi, düşmanın hasedi ile hakir olmaz. Hasetçinin hilesi mutluluğu mutsuzluğa çeviremez. Her ne kadar gül ağacına bazen sonbahardan afet erişirse de bahar rüzgârı sonunda onun imdadına yetişir. Maksat şudur ki, bir insan ezelde devletli ise onun devletine zarar ulaşması mümkün değildir.

Vezin ve Kafiye: Bending bütün dizelerinin son tef'ilesi “fa'lün” şeklinde gelmiştir. “Azîz-i” de izafet i'sine vasl vardır. “Hased-i” de izafet i'sine vasl ve izafet i'sinde imale vardır. “Düşmen ile”de vasl ve “n_i” hecesinde imale vardır. “Hasûd” kelimesinin “sûd” hecesinde med vardır. “Hazândan âfet” kelimesindeki “n” ile “âfet” kelimesindeki “â”ya vasl vardır. “Tedârik eyler aña” kelimelerinde vasl, “ña” hecesinde imale vardır. “Kim ezelden”de vasl vardır. “Muḥâl” kelimesinin “hâl” hecesinde med vardır. “Âsâr-ı”da izafet i'sine vasl vardır. “Devletine” kelimesindeki “ti” hecesinde imale vardır.

İlk dört dizenin sonundaki “hâr, idbâr, var, bahâr” kelimelerinin kafiyesi mürdef; son iki dizedeki “devletmend, gezend” kelimelerinin kafiyesi ise mukayyedir.

Kelimeler:

ḥased: kıskançlık, çekememe

h̄âr: değersiz, itibarsız, hakir

hasûd: kıskanç

h̄ile: bir kimseyi kandırmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen

iqbâl: tâlih, baht açıklığı

idbâr: talihin insana yüz çevirmesi, talihsizlik, bahtsızlık

egerçi: her ne kadar, gerçi

gül-bün: gül fidanı, gül ağacı
gâhî: ara sıra bâzan
hazân: güz, sonbahar
nesîm- i bahâr: bahar rüzgârı
devletmend: devletli, yüce
gezend: zarar, ziyan, musibet

Açıklamalar:

Bu bentte önceki benttekini benzer bir üslup vardır. Şairin doğru-yanlış telkinleri benzer veciz sözlerle bu bentte de devam etmektedir.

Allah'ın aziz kıldığı bir kişiyi hiçbir hasetçi düşman aşağılayamaz, onu değersizleştiremez. Allah'ın takdir kalemiyle yazıldığı için alın yazısını hiç kimse değiştiremez. Kıskanç insanlar ne yaparsa yapsın bir kişinin kaderinde devletli olmak varsa zamanı geldiğinde o kişi devletli olur. Hiç kimse ona zarar veremez çünkü o kişi Allah'ın himâyesi altındadır. Hasetçi düşmanların çabalarına misal olmak üzere üçüncü ve dördüncü mısradaki ilkbahar ve sonbaharın tabiat üzerindeki tesiri adeta resmedilmiştir: Ne zaman havalar soğumaya başlarsa yani hazan mevsimi gelirse güller yavaş yavaş solmakta ve yapraklarını dökmeye başlamaktadırlar. Allah'ın aziz ettiği kişi bahar gibi güzel, cıvıl cıvıl, hafif rüzgârlı, mutlu bir kişiliğe sahiptir. Ama kendisi bir insan olduğu için ömrü boyunca çok farklı duygular yaşamaktadır. Güler, ağlar, hüzünlenir, sinirlenir... Bütün duygular onda da vardır. Hayatının bir dönemini bahar gibi geçirirken bir süre sonra rüzgârların estiği, soğukların başladığı, hüzünlendiği âdeta yaprak döker gibi solduğu da görülür. Hayat boyunca ümidin hiçbir zaman kaybedilmemesi gerektiği bu ilkbahar sonbahar metaforuyla veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Sonbaharla gelebilecek muhtemel afetlerin zararlarının ilkbaharla telafi edileceği, Kur'an-ı Kerim'de geçen "Her zorluğun ardından bir kolaylık vardır. Muhakkak ki, her zorluğun ardından bir kolaylık vardır" (İnşirâh, 94/5, 6) hakikatini hatırlatmaktadır.

Son iki dizelerde dile getirilen devletli kişiler hakkında Kutadgu Bilig'de "Ey ikbal sahibi, devletli kişi, sen bu boş mutluluğa güvenme. Akarsu, güzel söz ve mutluluk, yorulmadan, durup dinlenmeden bütün dünyayı dolaşırlar. Mutluluğun devamlılığına inanılmaz. O çok vefasızdır, dönektir. Yürürken uçar gider. Ayağı kaygandır." (Çağbayır, 2020: 56) şeklinde ifadeler yer verilerek devletli kişilerin bu uyarıları, nasihatleri dikkate almaları gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte ezelde devletli yazılan kaderi değiştirmeye kimsenin gücünün yetmeyeceği Fuzûlî tarafından önceki bentte de ifade edilmiştir. Son iki dize bu minvalde söylenmiş veciz bir sözdür (irsal-i mesel).

Önceki bentte olduğu gibi bu bentte de benzer sanatlardan istifade edilmiştir. Çünkü telkin edilen inançlar, hakikatler aynı minvalde aynı üslupla devam etmiştir. İlk iki dizedeki "azîz" ile "hâr", "idbâr" ile "ikbâl" kelimeleri arasındaki tezat; "hased", "düşman", "hasûd", "hîle" kelimeleri arasındaki tenasüp dikkat çekmektedir. Ayrıca aynı kökten gelen "hased" ile "hasûd" kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla meydana gelen iştikak sanatı, ahenge de katkı sağlamaktadır. Ahenge katkı sağlayan bir başka kullanım ise "devlet" kelimesinin son iki dizelerde tekrarıdır. Yaptıkları işler bakımından kişileştirilen "hazân" ile "bahâr" arasında bir tezat olduğu söylenebilir.

8.Bent

Egerçi bir nêce gün iktizâ-yı 'âlem-i dñn
Cihânda eyledi iqbâl râyetini nigñn
Zamâne şuret-i ahvâlüm êtdi dîger-gñn
Vefâ hatına kalem çekdi çarh-ı bñkalemñn
Bugñn zãmâne ol ahvâlden peşimândur
Egerçi kâfir idi hâliyâ müselmândur

Dil İçi Çeviri: (Felek) her ne kadar bir süredir alçak dünyanın bir gereği olarak kâinatta mutluluk bayrağını baş aşağı etti, zaman içerisinde beni hâlden hâle geçirdi, bukalemun gibi renkten renge girerek vefa yazısına kalem çekip sildi ise de şimdi (herkes gibi o da) yaptıklarından pişmandır. Her ne kadar kafir idiye(ler) de şimdi Müslüman olmuş(lar)dır.

Vezin ve Kafiye: Bendin 3, 5 ve 6. dizelerinin son tef'ilesi "fa'lün" şeklinde gelmiştir. "Âlem-i dîn" burada izafet i'sine vasl vardır. "İkbâl" kelimesinin "bâl" hecesinde med vardır. "Râyetini"deki "ti" hecesinde imale vardır. "Sûret-i"de izafet i'sine vasl; "ahvâlüm etdi"de vasl vardır. Aslında şeddeli olan "hatt" kelimesi vezin gereği şeddesiz (tahfif / kasr) ve "ti" hecesi imaleli okunmalıdır. "Çarh-ı" da izafet i'sine vasl vardır. "Ol ahvâl"de vasl, "ahvâl" kelimesinin "vâl" hecesinde med vardır. "Kâfir idi"de vasl, "idi" kelimesinin "di" hecesinde imale vardır.

Bendin ilk dört dizesinin sonundaki "dîn, nigûn, dîger-gûn, bukalemun" kelimeleri ve son iki dizedeki "+dur" redifinden önceki "peşimân, müselmân" kelimeleri mürdef kafiyelidir.

Kelimeler:

ıktizâ: gerekme, gerektirme, lüzum

'âlem-i dîn: alçak dünya

cihân: yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, dünya

ıkbâl: talih ve baht açıklığı, mutluluk

râyet: sancak, bayrak

nigûn: baş aşağı olmuş, tersine dönmüş

zamâne: devir, zaman, yaşayan insanlar

dîger-gûn: başkalaşmış, değişmiş, farklı bir renge bürünmüş

hât: çizgi, yazı

bûkâlemun: bulunduğu yere göre renk değiştiren hayvan

hâliyâ: şimdiki zamanda, şimdiki halde

Açıklamalar:

Şair bu bentte feleğin mutluluğunu bozmasından dolayı şikâyet etmektedir. İkinci dizede yine ikbal bu defa bir bayrağa benzetilerek somutlaştırılmış olarak karşımıza çıkmaktadır (teşbih). Bu ikbal sancağının alçak felek tarafından baş aşağı edilmesi kinaye yoluyla aslında dönek dünyanın gereklerindedir. Genel olarak divan şairleri kötü giden talihin müsebbibi olarak feleği görmüşlerdir. İlerleyen dizelerde talihten şikâyet, yönünü zamaneye çevirmiş, mürsel mecaz yoluyla her dönem kendilerinden şikâyet edilen zamane insanlarından şikâyet edilmiştir. Beşinci dizede ise zamane insanlarının, yaptıkları kötülüklerden pişman oldukları leff ü neşr yoluyla temsil edilmiştir: Altıncı dizede zamane insanlarının pişman olmadan önceki hâlleri kâfirlikle, pişman olduktan sonraki hâlleri ise Müslümanlıkla nitelendirilmiştir.

Feleğin bukalemun gibi renkten renge girmesi gibi şair de hâlde hâle girmektedir. Aslında şairin şahsında insanların da renkten renge girdikleri, kâfirlikle Müslümanlık arasında gidip geldikleri vurgulanmıştır. Şair dostluğun, vefanın üzerine bir çizgi çekilerek silinebilen basit bir yazı gibi görülmesinden şikâyet etmektedir. Vefanın bir yazıya benzetildiği dördüncü dizede, çarh (felek, baht) da kapalı istiare yoluyla bir yazıcıya benzetilmiştir. İlk dört dizedeki "dîn, nigûn", "suret, hat, kalem", "dîger-gûn, bukalemun" kelimelerinin tenasübüne karşılık, son dizede "kâfir, müselmân" tezdâ dikkat çekmektedir. Bu tezat insanların hâlden hâle geçişinin iki uç noktası olarak kullanılmıştır.

9.Bent

Fuzûlî eyledüğüñ ‘ahdüñe vefâ kılğıl
Yéter şikâyet edüp şerh-i mâ-cerâ kılğıl
Vücuduñı hedef-i nâvek-i belâ kılğıl
Kamu cefâlara şabr eyleyüp du‘â kılğıl
Kim ola düst rızâsı hemîn saña hâşıl
Rızâ-yı düstdur aşl-ı temettü‘ ey gâfil

Dil İçi Çeviri: Fuzûlî, ahde vefa gösterip verdiği sözde dur. Şikâyet etmeyi bırak da başından geçenleri açıkla. Vücudunu belâ okuna hedef et. Bütün eziyetlere sabır gösterip dua et ki dostun daima rızasını kazanasın. Ey gafil, dünyada elde edeceğin asıl kazanç dostun rızasıdır.

Vezi ve Kafiye: Bendin bütün dizelerinin son tef’ilesi “fa’lün” şeklinde gelmiştir. “Fuzûlî”nin “lî” hecesinde zihaf vardır. Mahlasın nisbet î’indeki bu zihaf birçok şairde vaki’dir ve bir vezin kusuru saymamak gerekir. “Ahdüñe” kelimesinin “ñe” hecesinde imale vardır. “Şikâyet edüp”te vasl vardır. “Şerh-i”de izafet i’sine vasl vardır. “Vücuduñı”da “ñı” hecesinde imale vardır. “Hedef-i”de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Nâvek-i”de de izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. “Kamu” kelimesinin “mu” hecesinde imale vardır. “Sabr eyleyüp”te vasl vardır. “Kim ola”da vasl, “la” hecesinde imale vardır. “Düst” kelimesinde med vardır. “Rızâsı” kelimesinde “sı” hecesinde imale vardır. “Saña”daki “ña” hecesinde imale vardır. “Düstdur aşl-ı” kelimelerinde “düst” hecesinde med; “aşl” hecesine vasl; “aşl-ı”da izafet i’sine vasl ve izafet i’sinde imale vardır. Vezin gereği temettü‘ kelimesinin sonundaki ayn ünsüzü “ey”e bağlanarak okunmalıdır (vasl).

Bendin ilk dört dizesinde “kılğıl” redifinden önce yer alan “vefâ, mâcerâ, belâ, du‘â” kelimelerinde mücerred; son iki dizesinde ise “hâşıl, gâfil” kelimelerinde müesses kafiye bulunmaktadır.

Kelimeler:

'ahd: yemin, ant

nâvek: ok, tir

hemîn: yerine göre, ancak, hemen

aşl-ı temettü' : asıl kazanç

gâfil: gaflet içinde bulunan, dikkatsiz, düşüncesiz, habersiz

Açıklamalar:

Bu son bentte şair, kendisini şiirden tecrit yoluyla mahlasına seslenmektedir. İlk üç bentte dile getirdiği hakikatleri ve verdiği sözleri hatırlatarak sekizinci bentte yaptığı şikâyetleri kendi yüzüne vurmaktadır. Çektiği eziyetlere ve kendisine yapılan kötülüklere karşı zamaneden, felekten şikâyet eden şair yine kendi kendisine sabrı tavsiye etmektedir. Şair tecrit yoluyla kendine hitap ederken aslında kendi şahsında insanlara seslenmektedir. İnsanlara belalara ve cefalara sabretmeyi, dua ederek Allah’a yönelmeyi tavsiye etmektedir. Bunu yaparken belaları oka, vücudunu da hedef tahtasına benzeterek (teşbih) belayı somutlaştırmakta ve sözün tesirini daha da artırmaktadır.

İlk dört dizede dile getirdiği şikâyetlere son vermeyen, kendisine yapılan eziyet ve kötülüklere sabretmeyen, Allah’a yönelip dua etmeyen insanları da kınamaktadır. Son iki dizede “Ey gâfil!” diye kendisine hitap ederek (tecrit) kendi şahsında tüm insanları uyarmaktadır. Bela ve musibetlerin kader icabı yani Allah katından olduğunu idrak edememenin bir gaflet olduğu vurgulanmıştır. Bu gafletten kurtulmanın yolu ise gerçek dost olan Allah’ın rızasını kazanmakla mümkündür. Dünya hayatından elde edilecek asıl kazanç,

dostun rızasını kazanmaktır. Bu hüküm “dost ve rıza” kelimelerinin vurgulu bir şekilde tekrarıyla çarpıcı bir şekilde ifade edilmiştir. Son bendin son mısraı, dokuz bentlik bu şiirin adeta bir mührü gibi gelmiştir. Yine bu bentte de “vefa, cefa, şikâyet, macera” ve “sabr, dua, dost, rıza” kelimeleriyle yapılan tenasüpler dikkat çeken sanatlardandır.

SONUÇ

Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*, *Leylâ vü Mecnûn* gibi müstakil eserleri ve bazı meşhur gazellerinin gölgesinde kalan daha birçok eseri içerisinde incelenen bu müseddesi lirizm yönünden oldukça dikkat çekicidir. Şairin bu lirik şiiri “ikbâl”, “idbâr” ve “kader” kelimeleriyle özetlenebilecek bir konu bütünlüğüne ve mükemmelliğe sahiptir.

Şekil olarak (aaaaaa bbbcc dddddee) kafiyesiyle müzdevic bir müseddes olan bu musammat 9 bentten oluşmaktadır. Hiçbir vezin hatası bulunmayan bu müseddeste kusur sayılabilecek bir zihaf, ahenge katkısı olmayan bir imale de bulunmamaktadır. 9 bentlik bu müseddesteki aruz tasarrufları her bentte tek tek gösterilmiş ve bir tablo haline getirilerek “Vezin” başlığı altında verilmiştir.

Hiçbir kafiye kusurunun da yer almadığı müseddeste 8 farklı yerde mürdef, 5 farklı yerde mücerred, 3 farklı yerde mukayyed, bir yerde de müesses kafiye kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar şerh kısmında her bentte “vezin ve kafiye” başlığı altında tek tek gösterilmiştir.

Şair, ele aldığı konu ve telkin ettiği hakikatlere uygun bir üslupla fikirlerini veciz sözlerle süsleyerek ifade etmiştir. Buna göre teşbih ve mecazlara yer vermiş, özellikle tenasüp ve tezat sanatlarına sıkça başvurmuştur. Fikirlerini feda etmeden ahengi de göz ardı etmeyerek iştikak ve tekrar sanatlarını da kullanmıştır.

Bu çalışmada, Fuzûlî'nin gerek şekil gerekse muhteva bakımından mükemmel bir şiirine daha şahitlik edilmiştir. Tevazuunu ifade ederken bile üslubunu bozmayarak 9 bentte yek-ahenkliği koruyabilmeyi başarmıştır. Son söz olarak Fuzûlî, bu şiirinde de kendisine yakışanı yapmıştır, denilebilir.

KAYNAKÇA

- Bayram, H. & Kuzubaş, M. (2016). “Bir Gam ve Neşe Şairi: Nef’î” *Dede Korkut Dergisi*, s.s. 18. <https://dedekorkutdergisi.com/Makaleler/1621082369>
- Çağbayır, Y. (2020). *Yusuf Has Hacib- Kutadgu Bilig*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dilçin, C. (2010). Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, *Türkoloji Dergisi*, C. 9, S. 1, s. 43-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkoloji/issue/43354/527728>
- İpek, M. (2013). Kur'an'a Göre İnsanın Yaratılış Hikmeti ve Sorumluluğu, *Ekev Akademi Dergisi Yıl: 17 Sayı: 57 (Güz 2013)*, s.s. 435-448. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71342/1146963>
- Karahan, Abdülkadir (1996), *Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaman, (2005). *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (11. Baskı). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kartal, A. & Şentürk, A. A. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Kılınç, A. (2021). Müseddes. *Fuzûlî Dîvânı (İnceleme- Tenkitli Metin*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- Mengi, M. (2000). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları.
- Ögke, A. İbnü'l-Arabî'nin Fusûsu'l-Hikem'inde Ayna Metaforu, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2)*, [2009], sayı: 23, ss. 75-89. https://isamveri.org/pdfdr/D02193/2009_IX_23/2009_IX_23_OGKEA.pdf

- Özkan, M. S. (2021). Fuzûlî'nin "Var" Redifli Gazelinin Şerhi ve Yapısal Açısından İncelenmesi, *International Journal of Filologia* 4 (5), 240-257.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1751942>
- Pala, İ. (2020). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları
- Şahin, K. Ş. (2011). Sevgilinin Güzellik Unsurlarından Saç ve Saçın Âşık Üzerindeki Etkisi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, p.1851-1867 TURKEY.
https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=14980
- Şener, H. & Akatay, K. (2018). Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'ndaki Gazellerinde Gönül, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 2, Sayfa: 77-95, Temmuz 2018*.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/537264>
- Uludağ, E. (2020). Bir Güzellik Unsuru Olarak Fuzûlî'nin Gazellerinde Saç, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1 Şubat, Cilt: 3, Sayı: 1 s.s. 241-294*.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/986052>

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.

OLUR REDİFLİ KASİDESİNDEN HAREKETLE FUZÛLÎ'NİN ANLAM VE SANAT DÜNYASI*

Sezer ÜÇGÜL¹

Öz

Fuzûlî, divan edebiyatının adından çokça söz ettirmiş önemli şairlerindendir. 16. yüzyılda yaşamış olan Fuzûlî, Türk edebiyatına büyük katkılar sağlamış, İslam kültür ve edebiyatının üç büyük dili olan Arapça, Farsça ve Türkçede manzum ve mensur eserler telif etmiştir. Şiirlerinde aşk ve sevgi temaları ön plana çıkmaktadır. Aşk acısı ve onun verdiği haz şiirlerinin başlıca konusu olmuştur. Eserleri arasında en ön sırada olan Türkçe Divanı'dır. Fuzûlî; Türkçe, Farsça ve Arapça dillerine hâkim olan ve bu dillerde eserler veren, hatta bu dillerin edebiyatlarına dahi hâkim, Türkçe, Farsça ve Arapça divanlara sahip, âlim bir şairdir. Eserlerinde aşk unsuru onun için önemli bir kavramdır, şair bu aşk duygusunda keder, elem, gözyaşı, ayrılık, bela, kavuşma gibi temaları işler. Türkçe Divanı'nda da bu aşkı görmek mümkündür. Eserde çeşitli nazım biçimlerinden oluşan şiirlere yer vermiş, bu şiirlerden "olur" redifli kasidede de kendine has duygularla Hz. Ali sevgisini işlemiştir. Bu çalışmada Hz. Ali sevgisini işleyen şairin Türkçe Divanı'nda yer alan Hz. Ali övgüsünü dile getirmek için yazdığı kasidenin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Fuzûlî, "Olur" Redifli Kaside.

Fuzûlî's World of Meaning and Art Based on His Kasidah with the Rhyme of Olur

Abstract

Fuzûlî is one of the important poets of divan literature who has made a name for himself. Fuzûlî, who lived in the 16th century, made great literary contributions to Turkish literature. He wrote works in verse and prose in Arabic, Persian and Turkish, the three major languages of Islamic culture and literature. The themes of love and affection come to the fore in his poems. The pain of love and the pleasure it gives have been the main subject of his poems. Among these works, Divan is important. Fuzûlî is a scholarly poet who is fluent in Turkish, Persian and Arabic languages, produces works in these languages, and even masters the literature of these languages, and has divans in Turkish, Persian and Arabic. The element of love is an important concept for him in his works, and the poet deals with themes such as grief, sorrow, tears, separation, trouble, and reunion in this feeling of love. It is possible to see this love in the Turkish Divan, he included poems consisting of various verse forms in the work, and in the rhymed ode from these poems, Hz. Ali committed his love. Hz. Hz. The commentary of the ode written by Ali for eulogy is mentioned in this study.

Keywords: Divan Poem, Fuzûlî, Kasidah with the Rhyme of "Olur".

*Geliş Tarihi: 19 Aralık 2024, Kabul Tarihi: 25 Aralık 2024

Üçgül, S. (2024). "Olur Redifli Kasidesinden Hareketle Fuzûlî'nin Anlam ve Sanat Dünyası". *Âlemnümâ İnsan ve Toplum*, 1 (1), 71-85.

¹ KSÜ, Kahramanmaraş / Türkiye, sezer_ucgul1989@hotmail.com, ORCID: 0009-0004-0543-3056.

GİRİŞ

Fuzûlî, Türk edebiyatının önemli şairlerinden biridir. Fuzûlî, yaşadığı dönemde ve vefatından sonra eserleri üzerinde birçok inceleme yapılmış, hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında çok sayıda kitap yazılmış bir şairdir. Fuzûlî'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir bu yüzden birçok tahmin yürütülmektedir, örneğin: Hamid Araslı 1498 (Araslı, 1958, s. 5), Süleyman Nazif 1494 veya öncesi (Nazif, 1343, s. 21), Ebüzziya Tefvik 1504 (Tefvik, 1329, s. 25-26), Fuad Köprülü, 1504 senesinden on ya da on beş sene evvel (Köprülü, 1947, s. 687), Abdülkadir Karahan da 1510 ya da 1514 olabileceğini belirtmiştir (Karahan, 1995, s. 72). Genel kabul olarak ise Hasibe Mazıoğlu'nun incelemesi sonucu 1480 tarihinde doğduğu kabul edilmektedir (Mazıoğlu, 2009, s. 429).

Fuzûlî'nin, doğum yeri kesin olarak bilinmemekle beraber, bazı araştırmacılar onun Necef, Bağdat, Hille, Kerbelâ, Kerkük illerinde yaşadığını belirtirler; ancak bu görüşler kesin kaynak gösterilerek söylenmiş değildir, şair Türkçe Divan'da beyan ettiğine göre Irak-ı Arab bölgesinde dünyaya gelmiştir. Şairin gerçek adı Mehmed b. Süleyman olup "Fuzûlî" onun mahlasıdır, Farsça Divanı'nda ise mahlas sürecini anlatmıştır (Tarlan, 1950, s. 6-7).

Fuzûlî'nin, soyu Türk boylarından olan Oğuzların "Bayat" boyuna dayanır (Link 1), Sâdikî ondan bahsederken "Mevlânâ Fuzûlî Bayatdur" der (Kuşoğlu, 2012, s. 245).

Fuzûlî, hendese, hadis, hikmet, tefsir ile ilgili bilgilere sahip; Türkçe, Farsça ve Arapça dillerine hâkim ve bu dillerde eserler vermiş bir şairdir. Türk şiirinde lirizm onunla doruk noktasına ulaşmıştır, çünkü şairde bulunan aşk duygusunun ıstırapı onu bu alana yöneltmiştir. Şairin Türkçe kullanmadaki ustalığı ve dile olan hâkimiyeti bunda büyük paya sahiptir. Fuzûlî, Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere on beşten fazla eser vermiştir bunlara *Fuzûlî Dîvânı*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Sohbetü'l-Esmâr*, *Hadikatü's-Süedâ*, *Mektuplar*, *Farsça Dîvân*, *Risâle-i Muamma*, *Sıhhat u Maraz*, *Arapça Dîvân* eserleri örnek verilebilir. Türkçe eserleri manzum ve mensur olarak ikiye ayrılmıştır.

Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda 42 kaside, 302 gazel, 1 müztezad, 12 musammat (3 murabba, 3 muhammes, 2 tahmis, 2 müseddes, 2 terci-bend), 42 kıt'a ve 72 rûbai bulunmaktadır. Cem Dilçin, bu son üç baskıdaki gazel, musammat, kıt'a ve rûbaileri kendisinin Fuzûlî'nin şiirlerinde saptadığı belirgin özellikler açısından değerlendirerek bazı notlar düşmüştür (Dilçin 2001).

Metin şerhi kavramı çok kapsamlı anlamlandırma potansiyeline sahip olması nedeniyle değişik disiplinlerce farklı şekillerde tanımlanmıştır. Şerh kelimesi Arapça kökenli olması ve İslami gelenekle ilgili olması bakımından anlamlandırma ve şerh uygulama usulleri de özellikle ve öncelikle İslami ilimler çerçevesinde ve Arapça sarf, nahiv ve belagat kuralları gözetilerek belirlenmiştir. Şerhin anlamı; yarmak, açıklamak, izah etmek olup terim anlamı ise keşfetmek ve beyan etmek, anlaşılması güç bir metni tefsîr ve keşf etmek, bir durumu açıklığa kavuşturmak, kapalı ve gizli şeyleri ortaya çıkarmaktır (Gültekin 2020, s. 137).

"Olur" redifli kasidenin aruz vezni "fâ'îlatun/fâ'îlatun/ fâ'îlatun/fâ'îlatun", kafiyesi "-ân", redifi ise "olur" dur. Kasidenin şerhi yapılırken sırasıyla çeviri yazısı verilecek, beyitlerde geçen bazı kelimelerin anlamları, beyit ile ilgili anlam açıklaması yapılacak ve yapılan sanatlara değinilecektir. "Kaside Der Medh-i Hazret-i Şâh-i Velâyet" başlıklı kaside şerhini hazırlarken, Dr. Abdülhakim Kılınç'ın 2021 yılı basımlı "Fuzûlî Dîvânı" sayfa 223-224-225'te bulunan olur redifli kasidenin çeviri yazısından faydalanılmıştır.

Kaside şerhini hazırlarken, kelime anlamlarının araştırması yapılmış ve bununla beraber beyitlerin açıklamaları ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra beyit tahlilleri yapılmış ve edebi sanatlar da açıklamaları ile verilmiştir.

A. Kasidenin Şerhi

1. Gönce bağı dehr bî-dâdıyla evvel kan olur
Soñra yüz lutf ile gönli açılır handân olur

dehr: 1. dünyâ (âlem, cihân). 2. zaman

bî-dâd: 1. zulüm, işkence. 2. zâlim

lutf: 1. hoşluk, güzellik. 2. iyi muâmele; iyilik

handân: 1. Gülen, gülücü, güler; sevinçli

Goncanın bağı önce zamanenin acımasızlığıyla kan olur, sonra yüz ikramla gönli açılır ve açılmış gül olur.

Gonca kan ile ilişkilendirilir, zamanın acımasızlığı dertli insana gam ve keder yükler. Fakat bu durum zamanla iyilik haline dönüşür ve goncanın yüzü güler, gül halini alır.

Gönce bağı ile kişileştirme, kapalı istiare, sanatları; gönce - kan - handan ve dehr-bî-dâd- kan sözleri arasında tenasüp sanatı; yüz lûtf denilerek hem fazlaca lûtf hem de yüz anlamı kastedilerek kinaye sanatı; bî-dâd- lûtf; kan- handan ve evvel- sonra sözleri arasında tezat sanatı yapılmıştır.

2. Katre-yi bârân ki bir müddet şadef habsin çeker

Yoğ iken kadri tapar kıymet dür-i gâltân olur

katre-yi bârân: yağmur damlası

sadef: sedef, inci kabuğu

habs: tutma, zapt etme

dür-i gâltân: iri ve tek olan inci

Yağmur damlası ki bir süre sedef içerisinde kapalı kalır. Önce kıymetsizken iri ve değerli bir inci olarak kıymet kazanır.

Hayatta bazı şeylerin ilk başta kıymeti bilinmez ve değersizdir. Fakat zamanla sabrın sonucu olunlaşır. Kıymetli bir inciye döner.

Bekler isen din gayretin virmegil nefse muradın

Yunus Nebi salavatın ışıla degürse gerek

(Yunus Emre)

Katre-yi bârân ile kişileştirme vardır. Hapisteki bir insana benzetilmiştir. Katre-yi bârân, sadef, dür-i gâltân kelimeleri ile tenasüp yapılmıştır.

3. Dâne toprağ içre şiddet çekdügiyçün néce gün

Baş çeküp hırmenlenür ârâyiş-i büstân olur

dâne: tohum

hırmen: harman

büstân: gül ve çiçek kokularının çok olduğu yer, baş çekmek

Tohum toprağın altında günlerce sıkıntı çeker ve buna sabır gösterir. Bu sabrının sonucunda filizlenir ve gül bahçesini süsler.

Tohum birçok zahmetler gördükten sonra filiz verir. Fidan olur ve çiçek açar. Bahçeyi süsler. Tıpkı insan da tohumda olduğu gibi bir takım çileler çekerek kâmil insan olma yolunda ilerler.

Tohumun gül bahçesinin süsünün olması, toprak altında çile çekmesinden dolayıdır denilerek hüsn-i tal'îl sanatı; dâne sözüyle kapalı istiare, kişileştirme sanatı vardır.

4. Kâhrdan ikrâh edenler lutf olmaz müstaḥak

Müsta'idd-i derd olanlar kâbil-i dermân olur

kahr: çok kederlenme, çok üzüntü duyma

ikrâh: 1. birine zorla iş yaptırma. 2. iğrenme, tikslenme

müstahak: hak etmiş, hak kazanmış, lâıyk

müsta‘idd: 1. istıdadlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. 2. akıllı, anlayışlı

kābil: 1. kabül eden, kabul edici. 2. olan, olabilir

Hayatlarında sıkıntı çekmek istemeyenler, herhangi bir lütfâ layık olamazlar. Dert edinme kabiliyeti olanlar ise derman bulur.

Hayatı boyunca kahr çekmekten kaçınan insanlar herhangi bir lütuf elde edemez. Bunu aksine derde katlananlar, sabır edenler her zaman dermân ile mükâfatlandırılır.

Dert-dermân arasında tezat sanatı yapılmıştır.

5. Miñnete şabr eyleyen râhat tpar çün Yūsuf’a

Saltanat tahtının evvel pāyesi zindân olur

mihnet: 1. zahmet, eziyet. 2. gam, keder, sıkıntı, dert. 3. belâ, musibet

pāye: rütbe, mertebe, derece

Eziyetlere sabır gösterenler rahata kavuşur. Saltanat tahtına ulaşmak isteyen Hz. Yūsuf gibi zindandan kurtulur. Hz. Yūsuf’a saltanat tahtının ilk mertebesi zindan olduğu gibi sıkıntılara sabredenler de rahata kavuşur.

Sıkıntılı anlarımızda o sıkıntıya katlandığımız zaman büyük bir mükâfat bizi bekler. Tıpkı Hz. Yūsuf’un zindanda sabır etmesi sonucu sultan olduğu gibi insanlar da sıkıntıya sabır gösterirse bu neticeye ulaşır. Yūsuf, o iki arkadaştan kurtulacağına inandığı kişiye: “Efendi-nin yanında benden söz et” dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yūsuf’tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden Yūsuf birkaç yıl daha hapiste kaldı.

Hz. Yūsuf zikredilerek telmih sanatı; taht-zindân ve mihnet-râhat kelimeleri arasında tezat sanatı yapılmıştır.

6. Ger rızâ olsa kazāya müşkil olmaz hîç hâl

Ârife şabr ile her müşkil ki var âsân olur

ger: eğer kelimesinin kısaltılmışıdır

müşkil: 1. güç, zor, çetin. 2. engel, güçlük, zorluk, çetinlik

âsân: kolay

Eğer bir insan kadere rıza gösterirse sıkıntı yaşamaz. Arif olan sabır göstererek her zorluğun üstesinden kolaylıkla gelir.

Kadere iman, insan için, en büyük huzur kaynağıdır, Kaderin her şeyi güzeldir, kadere iman eden birisi, kederden ve üzüntüden emin olur.

İnsanlar kaderinde olanı yaşarlar, Allah her kulu için bir kader çizmiştir, insanlar kadere rıza göstermelidir, irfan sahibi olan kişiler sabır ile sıkıntılı işlerinin üstesinden kolaylıkla gelirler.

Müşkil-âsân arasında tezat sanatı vardır.

7. Fi’ldir aşl-i rızâ-yi Hâk nê kim aşl ü neseb

Hâk-i fermân-ber beşer aşî melek şeytân olur

fi’l: iş, kâr, amel; zamanla ilgili olup mânâya yol açan kelime, eylem

aşl: 1. asıl, kök, dip, kütük, temel, esas, kaide, kural; hakikat; soy, nesep; bir şeyin belli başlı kısmı; başlangıç; baş; yer; sıhhat. 2. hakiki, esaslı, hâlis, sâfi. 3. esâsen, zâten, başlıca, en ziyâde, alelusul; hakîkaten

rızâ’: 1. hoşnutluk, memnunluk. 2. râzı olma, pekiy deme. 3. istek, kendi isteği

neseb: soy, atalar, dedeler silsilesi

beşer: insan

aşî: çok isyancı

Allah'ın rızasına ulaşmanın yolu ameldir ki ferman buyuran Allah'ın buyruğuna uymayan kişi şeytan olur.

Kişi Hakk'ın rızasına aslı ve nesebiyle değil ameliyle ulaşır. Nitekim emir alan topraktan yaratılan beşer asi, melek ise şeytan olmuştur. Allaha itaat etmeyen ve aslı toprak olan insanoglu asi olur. Aslı melek olan ise Allah'ın emrine itaat etmediğinde şeytan olur. Asî melek şeytan olur ifadesiyle Hz. Âdem'e şeytanın secde etmemesi olayına telmih vardır.

8. Sâ-yir-i maḥlûktan bir kimse olsa pāk-dil

Ehl-i Beytiñ fırkasından şayılur Selmân olur

sâ-yir: bakan, seyreden

mahlûk: halk olunmuş, yaratılmış

pāk-dil: temiz kalpli

ehl-i beyt: ev halkı, âile; Hz. Peygamber'in yakın akrabası

Bir kimse diğer insanlara göre temiz gönüllü olursa ehl-i beyt fırkasından sayılır. Selmân olur, temiz kalplilik önemlidir, temiz kalpli olan kişi her açıdan kendini diğer insanlara karşı iyi hissettirir.

Selmân-ı Fârisi peygamberimizle bir nesebî bağı olmadığı halde, ehl-i beyte dâhil edilmiş ve Hz. Peygamberin ev halkı genişlemiştir. Önceleri Mecusi olan sonradan Hristiyanlığı benimseyen Selmân-ı Fârisi, Hz. Peygamberi tanıyınca Müslüman olmuştur.

Ehl-i beyt ve Selmân benimdir, benim ehl-i beytimdendir hadisine burada telmih sanatı yapılmıştır.

9. H'âh seyyid h'âh âmî kām bulmaz bî-edeb

Fi'li müstahsen olan müstevcib-i iḥsân olur

âmî: avâma mahsus, avâmca

h'âh: isteyen, ister mânâsında kelimelere takılır

seyyid: bey, efendi; ileri gelen, baş, başkan; Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse

bî-edeb: edepsiz, terbiyesiz

kām: 1. ağzın üstü, tavanı, damak (anat). 2. meram, arzu, emel, istek. 3. lezzet, zevk

müstahsen: herkesçe güzel kabul edilen, beğenilen, makbûl

müstevcib: 1. lâ-yık. 2. icabeden, gereken

Kişi edepsiz olduktan sonra, ister soylu ister sıradan insan olsun mesut olamaz. Fakat davranışı güzel olan lütfâ erişmiş olur.

İnsanlar edebi kadar sevilir, ne kadar varlıklı, soylu olsak da kişiliğimiz bozuk ise bu faydasız olur. Şair kişilik sahibi olan kişilerin edepli olduğundan, zenginliğin, makamın faydasızlığından bahsetmiştir.

İhsân-bî-edeb, seyyid-âmî sözcükleri arasında tezat sanatı; h'âh- h'âh ile de tekrar sanatı yapılmıştır.

10. Yüz meşakkat çekse kām-i dil tıpar encâm-ı kâr

Her kimüñ âlemde mevlâsı Şeh-i Merdân olur

kām-i: Kahreden, ezen, buyruğu adına alan kimse

meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk

encâm-ı kâr: işin sonu

âlem: dünyâ, cihan

Şeh-i Merdân: mertlerin şahı, bir kimseyi koruyan, onun terbiyesinden, iş ve davranışlarından sorumlu olan kimse, velî

Yüz zorluk çekse de gönül arzusu işin sonunu bekler; işin sonunu bekleyen her kim olursa kâinata mevlâsı, mertlerin şahı olur.

Fuzûlî, Hz. Ali hakkında bu beyitte övgüler düzer. Onun mertlerin şahı olduğunu belirtir. Onda derin bir Hz. Ali sevgisi vardır. Gönlünün arzusu zorluğu görse de onun yanında mertlerin şahı vardır.

Şeh-i Merdân sözleriyle mecâz-ı mürsel sanatı; kâr-kâm sözcüklerinde mütekârip cinas.

11. Tâbi'-i fermân eder hükmine cümle âlemi

Murtażâ hükmine her kim tâbi'-i fermân olur

murtażâ: beğenilmiş, seçilmiş, Hz. Ali için kullanılan şan

tâbi'-i fermân: emrine uyan

Kim onun (Murtażâ) hükmine ve emrine uysa, tüm âlemi emrine boyun eğdirir.

Hz. Ali'nin gölgesinde giden kişiler için kurtuluş vardır, onun emrinde olanlar dünyada zorluk çekmezler.

Hz. Ali Murtażâ lakabı ile bilinir ve bu beyitte Hz. Ali'ye telmih yapılmıştır.

12. Tîre olmaz râst-rev ger çekse bend-i âhenin

Râst-rev tîr-i hadengüñ zîveri peykân olur

tîr: ok

râst-rev: doğru giden, doğru yürüyen

ger: eğer kelimesinin kısaltılmışıdır

bend-i âhen: demir bağ, kelepçe

hadeng: 1. kayın ağacı. 2. kayın ağacından yapılmış ok

zîver: 1. süs, bezek. 2. erkek adı

peykân: 1. temren, başak, okun ucundaki sivri demir

Hedefe doğru giden oka eğer zincir çekilmek istense; hedefe giden okun ucundaki demir, onun süsü olur.

Ok divan şiirinde sevgilinin kirpiğini temsil eder. Sevgilinin oku aşığa ulaşmaya çalışırken araya engeller girebilir.

13. Ol şehenşeh kim eger bir mûra kılsa iltifât

Mûr hüküm eyler Süleymân üstine sultân olur

şehenşeh: en büyük pâdişah, şah, pâdişahlar pâdişahı, şahlar şâhı

mûr: 1. karınca. 2. yoksulluk, fukaralık sembolü. 3. pas hastalığı

O, pâdişahlar pâdişahı bir karıncaya iltifat etse; karınca Süleyman üzerine hükmederek sultan olur.

Hz. Süleyman "pâdişahların pâdişahı" olarak bilinir bu beyitte de Hz. Ali'nin bir karıncaya dahi güzel demesi onu Hz. Süleyman gibi güçlü kılacağı dile getirilmiştir.

Mûr ve Hz. Süleyman kelimeleri ile Hz. Süleyman'a telmih yapılmıştır.

14. Ol imâm-ı dîn ü dünyâ kim anuñ düşmenligi

Müşriküñ dînine vü dünyâsına noķşân olur

müşrik: Allah'a şerik, ortak koşan

dîn ü dünyâ: dünyâ işleri

O, din ve dünyanın imamı ki (Hz. Ali) ona düşmanlık eden müşrikin dini ve dünyası eksik olur.

Hz. Peygamber (s.a.a) Ali'yi (a.s) imamet ve hilâfet makamına atamakla birlikte, ondan sonraki halifelerin sayısını da belirtmiştir. Hz. Ali'nin dünya hayatında izinden gitmeyen ve ona karşı gelen kişilerin, Allah'a ortak koşmuş gibi olacağını ve bu nedenle de kişinin dünyasına ve dinine zarar geleceğini söylemiştir.

15. Taş olur aslan eger kahr ile kılsa bir nazar

Hükm kılsa düşmeni kaçına daş aslan olur

kahr: 1. zorlama, zorla bir iş gördürme. 2. üstün gelerek mahvetme, helâk etme, batırma, ezme. 3. çok kederlenme, çok üzüntü duyma.

nazar: 1. bakma, göz atma. 2. düşünme. 3. göz değme. 4. iltifat. 5. itibar. 6. yan bakış. 7. güzel, dilber

O bir aslana mahvedici bir nazarla baksa taş olur. Düşmanı öldürmeye karar verse taş aslan olur.

Hz. Ali Allah'ın aslanı olarak bilinir. Onun bir bakışı ile aslan taş kesilir. Onun tam aksine düşmanlarıyla baş etmeye karar verdiğinde taşlar aslan kesilir.

Taş olur aslan-daş aslan olur sözüyle akis sanatı; aslan sözüyle teşbih sanatı yapılmıştır.

16. Zerrei mihr-i ruhuñdan tapşa pertev âs-mân

Âs-mân üzre tamâm encüm meh-i tâbân olur

zerrei: pek ufak parça, molekül

mihr: güneş

pertev: 1. ışık, parlaklık, yalım.

âs-mân: gök, semâ

encüm: yıldızlar

meh-i tâbân: yüzü ay gibi parlayan, ay gibi parlak yüzlü

Gökyüzündeki ışık saçan, küçük yıldız, yüzüne baksa; gökyüzündeki yıldızlar, senin yanağının güneşinden zerre kadar parlaklık bulsa/alsa, gökyüzündeki bütün yıldızlar parlak ay gibi olur.

Hz. Ali'nin yolundan giden kişilerin, ışık gibi parlak olacağı ve çevresini aydınlatacağından bahsedilmiştir.

Yıldızlar ay gibi parlak oluyor. Hz. Alinin yüzünü parlaklık yönüyle güneşe teşbih yapılmıştır, yıldızlar ay gibi parlak oluyor. Hz. Alinin yüzünü güneşe teşbih etmiş parlaklığı yönüyle, nasıl ki ay ve yıldızlar ışığını güneşten alıyorsa güneşte ışığını Hz. Ali'den alır.

17. Feyz-i luţfiylen eger insâna kılsa terbiyet

Qadr ile insân melek-nisbet azîmü'ş-şân olur

feyz-i lutf: güzel ihsan

terbiyet: 1. besleyip büyütme, beslenip büyütülme. 2. eğitim. 3. görgü. 4. alıştırma

kadr: 1. değer, itibar. 2. onur, şeref, haysiyet; meziyet. 3. rütbe, derece

azîmü'ş-şân: şânı, ünü, sanı büyük olan

Onun (Hz. Ali), terbiyesinden nasiplenen insan kıymet kazanarak meleğe nisbeten şanı daha yüce olur.

Hz. Ali'nin terbiyesini alan kişiler, iyi ahlak sahibi kimseler olur, onun kişiliği ve dürüstlüğü insan için bulunmaz bir nimettir, insan bu terbiye ile melekten daha yüksek mertebeye yükselir.

18. V'er melek hem tapşa ayn-i iltifâtından nazar

Akl-i kâmil kesb edüp elbette bir insân olur

akl-i kâmil: olgunluk yaşında olan, ilim, fazilet ve hüner sahibi

nazar: 1. bakma, göz atma. 2. düşünme. 3. göz değme. 4. iltifat. 5. itibar. 6. yan bakış.

7. güzel, dilber

kesb: çalışıp kazanma

Eğer melek onun iltifatlı bakışından nasiplense kâmil bir akıl kazanıp insan olur.

Hız. Ali'nin iltifatına layık olan kişi muradına erer ve aklı başına gelir bunun sonucunda güzel bir mertebeye erişir.

19. Luṭf u ḳahrından ṭapar muḳbil atâ müdbir cezâ

Ḳaṭ u faşl-ı ḥaşr için ol lâḫza kim dîvân olur

lutf: 1. hoşluk, güzellik. 2. iyi muâmele; iyilik

hasr: 1. sınırlı ve dar bir yer içine alma. 2. yalnız bir şeye mahsus kılma, bir şey için ayırma ve sarfetme

müdbir: idbâra uğrama, tâlihsiz, düşkün

lahza: zamânın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an

dîvân: mahkeme.

mukbil: 1. ikballi, kutlu, mutlu

atâ: 1. cömertçe verme, ihsan, bağış. 2. bağışlama, af

Onun iyiliğinden ve mahvından bahtiyar insan ödül, talihsiz insan ceza elde eder. O an dar bir meydana divan kurulur.

Hız. Ali'nin lutfuna mahzar olan kişi ḥaşir meydanında iyilerin ödüllendirilmesinin aksine ḳahrına muhatap olan kişi de cezalandırılır. Lutf-ḳahr sözü ile tezat sanatı yapılmıştır

20. Kevşer ü cennet anuñ ḥükmindeür ol vech ile

Munca neslinden hemîn Âdem aña mihmân olur

vech: 1. yüz, surat, çehre. 2. üst, satıh, düz, yüz

mihmân: misâfir, konuk

Bu beyitte Hız. Âdem'in cennette misafir olmasını Hız. Ali'nin kendisinin soyundan gelmesine bağlıyor. Yani şairin ifadesine göre Âdem AS. Hız. Ali hürmetine cennette bulunmuştur.

Hız. Âdem'in cennette misafir olmasını Hız. Ali'nin kendisinin soyundan gelmesine bağlıyor. Yani şairin ifadesine göre Hız. Âdem Hız. Ali hürmetine cennette bulunmuştur.

Cennetteki kevser havuzuna telmih yapılmıştır.

21. Nûḥ şandukına keştî tek aparmışdur penâh

İhtiyât eyler ki nâ-geh bir daḫı tûfân olur

aparmak: alıp götürmek, gitmek

ihtiyât: 1. ilerisini düşünerek, görerek davranma. 2. sakınma, tedbirli, tedârikli bulunma. 3. yedek

penâh: sığınma, sığınacak yer

nâ-geh: 1. vakitsiz. 2. ansızın, birdenbire

tûfân: Nûḥ peygamber zamânında dünyâyı kaplayacak şekilde yağın çok şiddetli yağmur

keştî: gemi

Nûḥ peygamber yeniden ani bir sel ihtimaline karşı önlem olarak sandığına gemi gibi sığınacak yer yapmıştır.

Nûḥ peygamber zamanında bir tufan olmuş ve tüm dünyayı sel almıştı. Nûḥ peygamber döneminde insanlar Allah'a inanmamış ve isyan etmişlerdi. Allah bu insanları cezalandırmak isteyince Nûḥ peygambere bir gemi yapmasını emretti. Daha sonra Nûḥ peygamber, gemisine tüm canlılardan her tür dişi-erkek birer çift aldı. Ailesi ve iman eden birkaç kişi ile gemisiyle hareket etmiş ve böylece diğer inanmayanlar helak olmuştur. Hız. Ali de bir daha aynı durumun olmaması için Nûḥ'un gemisini korur.

Nûḥ tufanı sözü ile telmih sanatı; keştî-penâh sözleri ile de teşbîh-i mufassal sanatı yapılmıştır.

22. Gerçi İsmâ'îl'e kurbân gökden inmiş kâdr için

Hâk bilür kâdr için İsmâ'îl aña kurbân olur

kâdr: 1. değer, itibâr. 2. onur, şeref, haysiyet; meziyet. 3. rütbe, derece

kurbân: 1. Allah'ın rızâsını kazanmağa vesile olan şey. 2. eti, fukarâyâ parasız olarak dağıtılmak niyetiyle farz, vâcib veyâ sünnet olarak kesilen hayvan. 3. bir gaye uğrunda fedâ olma

Allah İsmail'in kendi rızasını kazanmak için kurban olduğunu biliyor. Bu yüzden Allah da İsmail'e kıymet verdiği için gökten kurban indirdi.

Hz. İbrâhim, oğlu İsmâil'i Allah yolunda kurbân etmek istemişti, fakat Hak bu duruma razı olmadı ve İsmâil'i babasına bağışladı. Burada İsmâil'in teslimiyeti, babası İbrahim'in samimiyeti ölçülmüştür.

İsmâil kâdr için-kâdr için İsmâil sözleri ile aks sanatı; Hz. İbrahim'in, Hz. İsmâil'i kurbân etmek istemesi sözü ile de telmih sanatı yapılmıştır.

23. Mu'cizi bir gülşen-i pâkîzedür kim istese

Andelîb ol gülşene Dâvûd-ı hoş-elhân olur

gülşen: gül bahçesi, gülistan, gülzar

pâkîze: 1. temiz, lekesiz. 2. hâlis, saf

elhân: nağmeler, ezgiler, melodiler

andelîb: bülbül

mu'ciz: kısa, özlü, veciz

Onun (Hz. Ali),veciz sözü temiz gül bahçesidir ki bülbül onun gül bahçesinde hoş sesli Dâvûd olur.

Hz. Dâvûd, güzel sesi ile bilinir. Edebiyatımızda güzel sesi ile beyitlerde yer alır. Bu beyitte de bülbül sesi itibariyle Dâvûd (as.) sesine telmihte bulunulmuştur. Bülbül, Hz. Dâvûd gibi güzel ötüşüyle gülleri açtırmış ve gül bahçesi meydana gelmiştir

Mu'cizi gülşen-i pâkîze sözü ile teşbîh-i belîğ sanatı; andelib Dâvûd-ı hoş-elhana benzetilmiştir. Hz. Dâvûd'un güzel sesi ile de telmih sanatı yapılmıştır

24. Her kim ihlâş ile hâk-i merkadinden zerreî

Alsa anuñla tebâbet eylese Lokmân olur

ihlâs: 1. riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk.

2. saf ve temiz sevgi, gönülden gelen dostluk

tebâbet: tıp ilmi

merkad: mezar, kâbir

hâk: toprak

Kim temiz duygu ile onun (Hz. Ali), mezar toprağından bir parça alsa onunla hekimlik eylese Lokmân olur.

Hz. Ali, yaşarken ilmi ile tanınmış ve vefat ettiğinde de bu değeri unutulmamıştır. Mezarı kutsal mekân olarak anılır. Onun mezar toprağından bir zerre toprak alınsa alan kişi hem şifa bulur hem de Lokmân hekim gibi şifa dağıtır. Kutsal kişilerin topraklarından alınacak bir parça toprağın faydasına vurgu yapılmıştır.

Lokmân hekim sözüyle telmih sanatı yapılmıştır.

25. Dostı ger maşiyet kılsa olur gufrân-pezîr

Düşmeni biñ tã'at êtse mûcib-i işyân olur

maşiyet: 1. günah. 2. âsîlik, itâatsizlik

tã'at: 1. Allah'ın emirlerine uyma, emredilene yapma. 2. ibâdet, takvâ

gufrân-pezîr: affa uğrayan

mûcib: 1. îcâbeden, lâzimgelen, gereken, gerektiren. 2. sebep, vesîle

Hız. Ali'ye, düşmanlık besleyen bir kişi, hayatı boyunca ibadet etse dahi kurtuluşa eremez. Buna karşın ona biat eden günahkâr dahi olsa bağışlanacaktır.

Hız. Ali'ye uymayan, onun yolunda gitmeyen kimseler, isyankâr olan kişiler, sürekli ibadet etseler de ahiret hayatında kurtuluş yönünü bulamazlar. Fakat ona uyan, onun yolunda olan kişiler, günahkâr olsa da kurtuluşa ereceklerdir

r-s harfleriyle aliterasyon sanatı; maşiyet-gufrân-pezîr ve dost-düşmen sözleriyle tezat sanatı yapılmıştır

26. Sâye-yi lutf u kerem ger şalsa hâk-i tîreye

Cirm-i hâk-i tîre reşk-i ravza-yı Rıdvân olur

sâye: 1. gölge. 2. koruma, sâhip çıkma. 3. yardım

hâk-i: toprak

lutf: 1. hoşluk, güzellik. 2. iyi muâmele; iyilik

tîre: bulanık; kara; karanlık

ravza-yı Rıdvân: cennet

reşk: 1. kıskanma, haset. 2. kıskançlığa sebep olacak nitelikte olan, kıskanılan kimse veya şey

Onun (Hız. Ali), cömertliğinin gölgesinin düştüğü kara toprak, cennete dönüşür. Cennet onu kıskanır.

Toprak siyahtır, ondan “yeşil otlar, ağaçlar, çiçekler” çıkar. Fakat buna rağmen o siyahtır. Siyah rengi dolayısıyla “amber, misk, sürme” ile benzerlik içerisindedir. Sevgili siyahı kendini yüceltmek için kullanırken, âşık ise kendini küçük görmek için kullanır. İnsanın varoluşu nasıl topraklarsa ölümü de yine toprak iledir. Öldüğümüzde ruhumuz uçacak, bedenimiz ise yine toprak olacaktır. Hız. Ali cömertliği ile bilinir. Onun lutfunun gölgesinin düşeceği toprak cennet bahçesi gibi olur.

Toprak-cennet bahçesi sözleriyle teşbih sanatı; Rıdvân, ravza tenasüp sanatı yapılmıştır.

27. Akıl kim gavvâş-ı deryâ-yı kemâl-i ilmdür

Cevher-i zâtın taşavvur eylese hayrân olur

gavvâş: dalgıç

cevher: 1. maya, öz. 2. elmas, değerli taş. 3. Horasan'da ve Şam'da yapılan kılıçların demirlerinde görülen siyah ve beyaz dalgalı benekler, çizgiler

kemâl: 1. olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik. 2. en yüksek değer, mükemmellik; değer, baha

deryâ: deniz

Akıl, ilmin mükemmellik denizinin dalgıcıdır. Onun zatının cevherini tasavvur eylese hayranlık duyar.

Fuzûlî, bu beyitin de akla çok önem vermiştir. İlmi derinlerde hakikat mücevherini saklayan bir okyanusa, akılı da bu mükemmel okyanusun bir dalgıcı olarak nitelendirmişti. Akıl, varlığımız için çok mühim ve kıymetli bir unsurdur. Onu geliştirmek yetenek işidir. Aklimızı iyi işlerde de kötü işlerde de kullanabiliriz. Fakat her zaman doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden, iyiyi kötüden ayıran aklın, iyi işlere yönelmesi daha doğru olacaktır.

Akıl gavvâsa (dalgıç) benzetilmiştir. Aynı zamanda akıl kişileştirilmiştir.

28. Fehm kim seyyâh-ı şahrâ-yı diyâr-ı derkdür

Vâdî-yi idrâkini seyr etse ser-gerdân olur

fehmi: anlama, anlayış

diyâr: memleket, ülke

derk: anlama, kavrama

seyyâh: seyâhat eden, uzak ülkeleri gezip dolaşan kimse, gezgin

ser-gerdân: başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırılmış, sersemlemiş bir durumda olan, şaşkın, perîşan

Anlayış anlama ülkesinin çölünün gezginidir. (Hz. Ali'nin) Anlayış vadisini seyredince başı döner.

İnsan bulunduğu ortamın kıymetini iyi bilmeli, buradaki cevheri araştırmalıdır. Bu cevher belki onun için verilmiş bir nimettir.

Fehm, seyyâha benzetilerek teşbih-i belîğ sanatı; seyyah, sahra, diyar, vadi tenasüp sanatı; derk-idrâk sözleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır.

29. Devri anuñ âl u aşhâbından almaz rûzgâr

Devr anuñdur devr ilen her neçe kim devrân olur

devr: 1. dönme, bir şeyin etrâfını dolaşma. 2. dönüp dolaşma. 3. nakil, aktarma. 4. bir şeyi başkasına teslim etme

anuñ: yaşanmış şeylerden zihinde kalan, hâfızada yaşamaya devam eden her türlü iz, hâtıra.

ashâp: 1. sâhipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler

âl: 1. âile. 2. evlât. 3. sülâle

devrân: dünyâ, felek, zaman, tâlih, kader; devir

rûzgâr: 1. zaman, devir. 2. dünyâ. 3. yel

Zaman onun (Ali) nin ailesi ve arkadaşlarının devrini geçirmez, devir, her ne zaman olursa olsun devir onun zamanıdır.

Zamanın geçmesi ile Ali'nin aile, evlat (soyundan) gelenlerin, onu sevenlerin zamanı geçmez. Zaman onların hükmünü, hükümdarlığını ellerinden almaz, her zaman onlar en önde Âli'dir. Hangi dönem olursa olsun zaman hep onların zamanıdır. Onların devri kapanmaz.

devr sözüyle tekrar sanatı; r harfiyle aliterasyon sanatı; devr-devrân sözcükleriyle noksan cinâs; devr-devri-devrân sözcükleriyle de iştikâk sanatı yapılmıştır.

30. Kaşr-ı vaşfınuñ binâsın kılsa mi'mâr-ı hîred

İzz ü câh ü devlet ü iqbâl çâr erkân olur

kaşr: köşk, küçük saray, kâşâne

vaşf: nitelendiren, vâsfeden, öven

hîred: akıl

izz: 1. değer, kıymet. 2. yücelik, ululuk. 3. Güçlülük

câh: yüksek mevki, makam, rütbe

devlet ü iqbâl: ululuk, büyüklük ve iyi tâlih, mutluluk

çâr: dört

erkân: 1. esaslar, destekler; direkler, sütunlar. 2. reisler

Akıl mimarı onun özellik sarayını şeref, makam, baht, büyüklük gibi dört temel üzerine inşa eder.

Hz. Ali yücedir ve üstün vasıflara sahiptir. Onun vasıfları köşk gibi sağlamdır. Onun yanında olan makam sahibi olur ve talihi, bahtı açılır.

Kaşr-ı vaşf- mi'mâr-ı hîred sözüyle teşbih-i belîğ sanatı yapılmıştır.

31. Ol sipihr-i devlet ü iqbâlden yüz dönderür

Devlet ü iqbâl her kimden ki rû-gerdân olur

devlet ü iqbâl: ululuk, büyüklük ve iyi tâlih, mutluluk

sipihr: tâlih, baht, kader, felek

rû-gerdân: yüz çeviren, ilgi ve sevgi göstermeyen

Talih ve bahtın semasından kim yüz çevirirse baht ve talih de ondan yüz çevirir.

Sipih-r-i devlet ü ikbal kelimeleri ile teşbih sanatı yapılmıştır. Devlet ü ikbâl sözüyle tekrar sanatı yapılmıştır.

32. Var ümîdüm feyz-i luţfindan Fuzûlî kim müdâm

Tâ dilümde kuvvet-i nutk u tenümde cân olur

feyz-i luţf: güzel ihsan

nutk: 1. söz, lâkırdı; konuşma. 2. nutuk, söylev, bir kalabalığa karşı söylenen söz. 3. söyleyiş, söyleme kuvvet ve hassası

müdâm: 1. devamlı, sürekli. 2. devamlı olarak, ara vermeden, her zaman, dâima

Fuzûlî, dilimde söyleme kudreti ve tenimde canım olduğu müddetçe onun lütfunun feyzinden her zaman ümitliyim.

Fuzûlî, Hz. Ali'yi övdükçe onun keremiyle bedeninin sıhhat bulacağını, sözünün de kuvvet bulacağını ümit ediyor. Fuzûlî, dilimde söyleme kudreti ve tenimde canım olduğu müddetçe onun lütfunun feyzinden her zaman ümitliyim. Hz. Ali'yi övdükçe onun lütfunun feyzinden istifade edeceğini belirtiyor. Fuzûlî denilerek tecrid sanatı yapılmıştır

33. Dem uram evşâf-ı evlâd-ı Alîden nitekim

Medh-i evlâd-ı Alî müstevcib-i gufrân olur

dem urmak: bahsetmek, söz etmek, konu açmak

evşâf: nitelikler, vasıflar

müstevcib: 1. lâyıık. 2. icâbeden, gereken

evlâd-ı Alî: Hz. Ali'nin çocukları, ehl-i beyt

gufrân: affetme, merhamet etme

Nitekim Hz. Ali'nin evlatlarının özelliklerinden bahsettikçe, Hz. Ali'nin evlatlarının (Hz. Ali ve Fâtıma'nın çocuklarından Hasan'ın nesli şerif, Hüseyin'in nesli ise seyyid unvanlarıyla günümüze kadar devam etmiş ve çeşitli İslâm ülkelerine yayılmışlardır)bu meth ile merhamete layık olur.

Hz. Ali ve onun çocuklarından kim güzel bir şekilde bahsederse kişinin günahları af olur ve muradına erer. Hz. Ali ve çocuklarından muhabbetle bahsedilir ve sürekli olarak isimleri anılırsa insanların güzelliğine güzellik katılır.

B. Kasidenin Genel Değerlendirmesi

Kaside, "niyet etmek, yaklaşmak, kastetmek, yönelmek" manalarında "kasada" kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Belli bir maksada yönelmeyi, bir maksada dayanılarak yapılan işi ifade eder. Edebiyat terimi olarak kaside, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kullanılan, belirli bir maksada yönelik olarak yazılan, ortak ve yaygın nazım şekillerinden biridir. Arap Edebiyatında doğmuş, Fars Edebiyatında bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş ve oradan Türk Edebiyatına geçmiştir (Keskin, 1994, 1). Şair kasidesini, sevdiği, takdir ettiği bir kişiyi övmek, sevmediği bir kişiyi yermek (Krenkovv, 1988, 388; İpekten, 1997, 38) veya bunların dışında belli bir konuyu işlemek maksadıyla yazar.

“Kasîde Der Medh-i Hazret-i Şâh-i Velâyet” başlıklı “Olur” redifli kasidenin bölümleri ise şöyledir:

B.1.Nesîb Bölümü:

Birinci ve yedinci beyit arasını kapsar, şair burada sevgiliye karşı aşkının sabrından bahseder, ona göre her şeyin başı sabırdır, sabırlı kişi zorluklara direnir ve hedefine ulaşmak için çaba gösterirse muradına ermiş olur. Şair burada mübalağa sanatını büyük bir ustalık ile kullanmıştır.

Birinci beyitte, zamanın adaletsizliği ve lütuflarından bahsedilir.

İkinci beyitte, insanın bir süre cefa çektikten sonra, zamanla bu cefasının sonucunda kıymetinin anlaşılacağından bahsedilir.

Üçüncü beyitte tohumun nasıl ki toprağın altında zahmetle büyüyüp geliştiğinden hareketle insanın da ancak zahmet çektikten sonra muradına ereceğinden bahsedilir.

Dördüncü beyitte, insan kahır sahibi olacaktır, eğer ki bu kahrı çekemezse amacına ulaşamaz, ancak kahır çekenlere derman vardır.

Beşinci beyitte, sıkıntıya ve kedere ancak Hz. Yûsuf gibi sabır gösterenler mutluluğa erişecektir.

Altıncı beyitte, insan Allah'ın kendisi için takdir ettiği kadere rıza gösterirse hiçbir çözüm onun için güç değildir, Allah'ın sırlarına ve eşyanın hakikatine vakıf olan arifler içinse her zorluk kolaylığa dönüşür.

Yedinci beyitte, insanlar arasında ayırım yapılması yanlıştır, her kişi bu dünya hayatında birdir, insanlar sadece takva yönünden birbirinden farklıdır, bunun haricinde insanları birbirinden ayıran kişiler kötü kişilerdir.

B.2.Girizgâh Bölümü:

Sekizinci ve dokuzuncu beyit arasını kapsar, şair burada medhiye bölümüne geçeceğini haber verir.

Sekizinci beyitte, Selmân-i Farîsî'nin Müslüman olduktan sonra, Hz. Ali ile uzun süre birlikte bulunduğunu anlatmış ve bu açıdan Hz. Ali sevgisini dile getirmiştir.

Dokuzuncu beyitte, doğruluk ve güzellik üzerinden ihsan kavramına değinmiştir.

B.3.Medhiye Bölümü:

Onuncu beyitten başlayarak otuz birinci beyte kadar devam eder. Şair burada Hz. Ali'nin övgüsünü çeşitli yönleriyle ortaya koyar.

On ve on birinci beyitte, Hz. Ali Şâh-ı Merdan ve Murtazâ olarak bilinir, Şâh-ı Merdan kim olursa ilk başta çok sıkıntı çeker; fakat sonunda dileğine kavuşur, aynı şekilde kim Murtazâ emrinde olursa tüm cihân ona baş eğer.

On ikinci beyitte doğruluktan bahsedilmiş ve doğru olan kimsenin ayağına demir bend dahi bağlansa yolundan şaşmayacağı dile getirilmiştir. Nasıl ki ok için ucundaki demir ondan ayrılmazsa doğru kişiden de iyilik, dürüstlük ayrılmaz.

On üçüncü beyitte, O ki (Hz. Ali), bir karıncaya baksa karınca Süleyman üstünde Sultan olur denilerek burada Hz. Ali'nin üstün meziyetlerinden bahsedilmiştir. Onun adaleti ve yönetiminin kuvvetinden bahsedilerek dönemin adaletine vurgu yapılmıştır.

On dördüncü beyitte, Hz. Ali'nin imamlığının dünya ve din işlerine yönelik olduğu vurgulanmıştır.

On beşinci beyitte, Hz. Ali'nin gücünden bahsedilmiştir, onun kahır dolu bir bakışının aslanı taş edeceği buna karşın taşların aslan olacağı anlatılmak istenmiştir.

On altıncı beyitte, Hz. Ali'nin yüzünün nurundan bahsedilmiştir, onun o nur yüzünden zerre miktarda ışık alan yıldız güneş olur.

On yedinci beyitte, Hz. Ali'nin ahlakından bahsedilmiştir, onun ahlakı ki dürüst insanı melek gibi yapar, melekler ise yüce Allah'ın mertebelerine mazhar olur.

On sekizinci beyitte, Hz. Ali'nin güzelliğinden bahsetmiş, onun güzelliğine nazar değebileceğinden bahsedilir, fakat iyi bir insanın nazar bakışından sakınacağına değinir.

On dokuzuncu beyitte, Hz. Ali'nin iyiliğinden bahsedilmiş, onun iyiliğine mazhar olunması gerektiği ve bu iyilik karşısında kişinin iyi birisi olması gerektiği vurgulanmıştır.

Yirminci beyitte, Hz. Âdem'in Hz. Ali'ye konuk olacağından bahsedilir.

Yirmi birinci beyitte, Nuh tufanı anlatılmış ve bir daha bu tufanın olmaması için Hz. Ali'nin Nûh'un gemisini koruduğu anlatılmıştır.

Yirmi ikinci beyitte, Hz. İbrahim'in İsmâil'i kurban etmek istemesi anlatılmıştır, İsmail'in ona kurban olacağı belirtilir.

Yirmi üçüncü beyitte, Hz. Dâvud'un güzel sesinden bahsedilir, onun istemesi ile bülbül gül bahçesine Davud sesli olur.

Yirmi dördüncü beyitte, Lokmân tıpta ilmi ve becerisi ile tanınan birisidir, övülen kişi için örnek olarak verilir, burada Hz. Ali'nin mezar toprağından alan kişinin Lokmân gibi şifa dağıtacağı söylenir.

Yirmi beşinci beyitte, Hz. Ali sevgisi, Fuzûlî'de oldukça fazladır, ona göre Hz. Ali'yi sevmeyen ona düşmanlık eden kişi her daim ibadet etse de kurtuluş yolunu bulamaz, fakat onu seven, ona iyi kalple yaklaşan günahkâr da olsa bağışlanacaktır.

Yirmi altıncı beyitte, şair, Hz. Ali sevgisini daha da derinleştirmiş ve Rıdvan cennet bahçesinin onu kıskandığını dile getirmiştir, Hz. Ali'nin gölgesinin düşeceği toprak cennete dönüşecektir.

Yirmi yedinci beyitte, ilim sonsuzdur o hakikatin incisini derinlerde saklar, akıl ise cevherdir, cevher olan akıl ilmi arayıp bulan bir dalğış gibidir.

Yirmi sekizinci beyitte, gönül her daim aşğın etrafında dolandır, onun misk kokulu saçının etrafında döndükçe şaşkına döner.

Yirmi dokuzuncu beyitte, sahabelerden bahsedilmiş ve o döneme gidilirken doğruluğun önemi anlatılmıştır, sahabeler Hz. Muhammed'in en yakın dostları demektir, bu dönemin güzelliğı ve önemi anlatılmıştır.

Otuzuncu beyitte, Hz. Ali sevgisi oldukça derinleşmiş ve onun vasıflarının köşk gibi sağlam olduğundan bahsedilmiştir, onun bu vasıflarını örnek alacak kişilerin yolunun hep açık olacağı söylenmiştir.

Otuz birinci beyitte, dünya hayatının geçiciliğinden, makam ve mevki uğruna yaşamının boşluğundan bahsedilmiş, insanın bu uğurda yoluna devam etmesi durumunda talihinin kapanacağından bahsedilmiştir.

B.4.Du'a Bölümü:

Otuz ikinci ve otuz üçüncü beyit ise du'a bölümüdür, şair burada kendisinin, Hz. Ali'ye hizmet edeceğinden bahseder, ayrıca ona göre Âl-i Muhammed'i metheden mağfirete erecektir.

Kaside içerisinde Fuzûlî, Hz. Ali'nin kişiliğı üzerinde çokça durmuş ve ona olan sevgisi ve aşkını dilinden eksik etmemiştir, zira kişi sevdiği ile beraberdir ve sevdiğini en derin duygular ile anar. Bu kasidede de Fuzûlî Hakk'a varmanın yolunun Hz. Ali'den geçtiğini ve ona bağlılığın onun vasıflarına hâkim olmakla beraber, onun gölgesinde gidenlerin kurtuluşa ereceğinden bahseder.

SONUÇ

Fuzûlî, olur redifli kasidesinde Hz. Ali'ye olan sevgisini dile getirmiş, ona karşı olan duygularını ise içten bir üslupla anlatmıştır. Ona göre Allah'a varmanın yolu Hz. Ali'den geçer, çünkü Hz. Ali'ye bağlılık onun vasıflarına hâkim olmakla ilgilidir. Şair, Hz. Ali'nin gölgesinde gidenlerin kurtuluşa ereceğini belirtir ve kim onun gölgesinde giderse muradına erecektir.

Fuzûlî, kasidesinde Hz. Ali'nin meziyetlerinden bahsetmiş, ona olan sevgisini içinde yaşamıştır. Zira kişi sevdiği ile beraberdir ve sevdiğini ne kadar derin duygularla işlerse o kadar da ona bağlı sayılır. Fuzûlî, kasidede edebî sanatları oldukça yerinde kullanmış ve bu sanatlar ile duygularını dile getirmiştir.

Hz. Ali'nin yiğitliğı, imamlığı, muhtaç olanın yanında yer aldığı bu dizelerde anlatılmış ve geçmişten örnekler verilerek bu beyitler desteklenmiştir. Fuzûlî, bu kaside bağlamında ona bağlılığını çok güçlü bir şekilde dile getirmiştir. Kendisi bağlı olduğu kadar

içinde bulunduğu halkın da bağlanmasını arzulamıştır. Ona göre Hz. Ali'nin yanında olan kişiler hem bu dünyada hem de ahiret hayatında muradına erecektir. Hz. Ali ona göre örnek alınacak önemli bir şahsiyettir. Fuzûlî, bu dizeleri yazarken onun hayatından feyiz almış ve kendisine örnek olarak görmüştür.

KAYNAKÇA

- Araslı, H. (1958). Leylâ ile Mecnûn, Bakü.
- Dilçin, C. (2013). Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.
- Tevfik, E. (1329). Numûne-i Edebiyat-ı Osmâniyye, İstanbul.
- Gültekin, H. (2020). Metin Şerhi, Söylem Filoloji Dergisi, Aydın.
- İpekten, H. (1997). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul.
- Karahan, A. (1995). Fuzûlî (Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Keskin, A. G. (1994). Klasik Türk Edebiyatında Kasîde Nazım Şekli (XIII-XIV-XV. Asırlar), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Kılınc, Dr. A. (2021). Fuzûlî Dîvânı, İstanbul.
- Köprülü, F. (1947). Fuzûlî, İslam Ansiklopedisi, C. 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Krenkovv, E. (1988). "Kasîde", İslam Ansiklopedisi, C.VI, MEB Yayınları, İstanbul.
- Kuşoğlu, M. O. (2016). Sâdikî-i Kitâbdâr'ın Mecnâ'ü'l-Havâs Adlı Eseri, İstanbul.
- Mazıoğlu, H. (2009). "Fuzûlî'nin Doğum Tarihi Meselesi", Eski Türk Edebiyatı Makaleleri, TDK Yayınları, Ankara.
- Naci, M. (2009). Lügat-i Naci, TDK Yayınları, Ankara.
- Nazif, S. (1343). Fuzûlî, İstanbul.
- Onay, A.T. (2014). Eski Türk Edebiyatında Mazmûnlar, Kurgan Edebiyat, Ankara.
- Pakalın, M.Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yayınları, Ankara.
- Pala, İ. (2011). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İ. (2017). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Sami, Ş. (2015). Kamus-ı Türkî, TDK Yayınları, Ankara.
- Şentürk, A. A. (2016). Osmanlı Şiiri Kılavuzu, Osedam Yayınları, Ankara.
- Güleç, İ. (2022). Tahirü'l Mevlevi Edebiyat Lügatı, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Tarlan, A. N. (1950). Fuzûlî, Fuzûlî'nin Farsça Divanı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Uludağ, S. (2005). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabcacı Yayınları, İstanbul.
- Vefik, A. (2000). Lehçe-i Osmâni, (Haz. Recep Toparlı), TDK Yayınları, Ankara.
- Yurtbaşı, M. (1996). Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü, İstanbul.
- Zavotçu, G. (2006). Divan Edebiyatı Kişiler- Kişilikler Sözlüğü, Aydın Kitabevi, İzmir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

1. yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür

Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından destek alınmamıştır.

Etik Komisyon Onayı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma yoktur.